

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**МЕХАНІЗМИ ТА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ
ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ
В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД**

Колективна монографія

Дніпро
2025

УДК 330.161/5
М 55

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 30.12.2024)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор економічних наук, доцент **Ганна РАЗУМОВА**,
професор кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»;
доктор економічних наук, професор **В'ячеслав МАКЕДОН**,
професор кафедри міжнародної економіки і світових фінансів
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

**М 55 Механізми та практика захисту економічних інтересів України в
повоєнний період** : кол. монограф. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр.
справ, 2025. 94 с.

ISBN 978-617-560-086-3

Монографію виконано в межах теми дослідження «Національна економіка та інфраструктурні проєкти» (державний реєстраційний номер 0120U104371). Представлено результати досліджень захисту економічних інтересів України у повоєнний період з теоретичної та практичної точок зору.

Видання розраховане на широке коло вітчизняних фахівців, науковців, практичних працівників Національної поліції України.

Матеріали монографії подано в авторській редакції.

*При повному або частковому відтворенні матеріалів
монографії посилання на видання обов'язкове.*

*Представлені у виданні наукові доробки та висловлені
думки належать авторам.*

ISBN 978-617-560-086-3

© Автори, 2024
© ДДУВС, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	6
1.1. <i>Фісуненко Надія.</i> Цифрова трансформація як складова формування стратегії захисту повоєнної економіки України	6
1.2. <i>Мілютін Олександр, Старовойтов Владислав.</i> Актуальні тенденції цифрової трансформації бізнес-структур та їх вплив на управлінські процеси в повоєнній Україні	26
Розділ 2. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ	39
2.1. <i>М'ячин Валентин.</i> Аналіз моделей повоєнного відновлення економіки	39
2.2. <i>Хамініч Світлана, Бринзело Дмитро.</i> Інтелектуальний потенціал як механізм підтримки та захисту економічних інтересів України в повоєнний період: стратегії, інструменти та практики	53
Розділ 3. ПРОГНОЗ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ	73
3.1. <i>Протопопова Наталія.</i> Прогнозування економічного розвитку України в посткризовий період	73
3.2. <i>Протопопова Наталія.</i> Рекомендації для вдосконалення механізму захисту економічних інтересів	82

ПЕРЕДМОВА

Сучасний світ характеризується динамічними змінами, які охоплюють усі аспекти суспільного життя, особливо в контексті цифрових трансформацій та економічних викликів. Для України, яка опинилася у складних умовах повоєнного відновлення, формування стратегії захисту та сталого розвитку економіки є пріоритетним завданням. Ця колективна монографія об'єднує наукові підходи, методи та практичні рекомендації для вирішення актуальних проблем економічного розвитку України в умовах глобалізації та післякризової відбудови.

Колективна монографія «Механізми та практика захисту економічних інтересів України в повоєнний період» складається з трьох розділів.

Перший розділ монографії «Цифрова трансформація економіки України у повоєнний період» акцентує увагу на ключовій ролі цифрових трансформацій у процесі відновлення економіки України в повоєнний період.

У підрозділі *«Цифрова трансформація як складова формування стратегії захисту повоєнної економіки України»* авторка Надія Фісуненко досліджує стратегічні аспекти цифрової трансформації як необхідного елементу економічної стійкості. Зокрема, увага приділена формуванню стратегії на основі цифрових технологій, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності та захисту національної економіки.

Далі, у підрозділі *«Актуальні тенденції цифрової трансформації бізнес-структур та їх вплив на управлінські процеси в повоєнній Україні»* автори Олександр Мілютін та Владислав Старовойтов розкривають особливості впровадження цифрових інновацій в бізнес-процеси. Аналізуються сучасні технологічні тренди, такі як: 5G, концепції «нульової довіри» у сфері безпеки, гіперавтоматизацію, прогностичну аналітику блокчейн, хмарні сервіси, та їх вплив на управлінські рішення українських компаній у повоєнний період.

Другий розділ монографії «Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: загальні аспекти» спрямований на дослідження економічного розвитку України через призму моделей повоєнної відбудови та використання інтелектуального потенціалу.

У підрозділі *«Аналіз моделей повоєнного відновлення економіки»* автор Валентин М'ячин проводить порівняльний аналіз історичних моделей відновлення економік після воєн, враховуючи досвід європейських та світових держав. Наголошується на необхідності адаптації успішних практик до сучасних реалій України з урахуванням унікальних викликів та можливостей.

У підрозділі *«Інтелектуальний потенціал як механізм підтримки та захисту економічних інтересів України в повоєнний період: стратегії, інструменти та практики»* автори Світлана Хамініч та Дмитро Бринзело розглядають роль людського капіталу, знань та інновацій у процесі економічного відновлення. Представлено стратегії використання інтелектуального потенціалу для захисту національних інтересів та стимулювання розвитку науково-технічної

бази країни.

Третій розділ монографії «Прогноз та рекомендації щодо підвищення ефективності захисту економічних інтересів» присвячено прогнозуванню економічного розвитку та розробці рекомендацій для вдосконалення механізмів захисту економічних інтересів України.

У підрозділі *«Прогнозування економічного розвитку України в посткризовий період»* авторка Наталія Протопопова застосовує сучасні методи економічного моделювання для аналізу можливих сценаріїв розвитку національної економіки. Прогнозуються тенденції економічного зростання, враховуючи виклики повоєнного періоду, а також пропонуються стратегічні орієнтири для сталого розвитку.

У завершальному підрозділі *«Рекомендації для вдосконалення механізму захисту економічних інтересів»* Наталія Протопопова пропонує конкретні заходи для підвищення ефективності системи захисту національних інтересів. Рекомендації охоплюють аспекти державного регулювання, стимулювання інвестиційної діяльності, зміцнення інституційної спроможності та впровадження цифрових технологій для управління економічними процесами.

Представлена монографія є результатом колективних зусиль науковців, об'єднаних спільною метою – знайти інноваційні підходи для відновлення та розвитку економіки України у повоєнний період. Поєднання теоретичних досліджень, аналізу успішних світових практик та розробки конкретних рекомендацій створює цінний ресурс для науковців, управлінців, політиків та бізнес-середовища. Монографія підкреслює важливість цифрової трансформації, інноваційного розвитку та стратегічного підходу до вирішення економічних викликів, які стоять перед Україною на шляху до сталого відновлення.

Розділ 1

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Фісуненко Надія, к.е.н.

1.1. Цифрова трансформація в контексті формування стратегії захисту повоєнної економіки України

Сучасні тенденції стримують реалізацію потенційних можливостей економічних змін і прогресивного розвитку, обумовленого низьким рівнем конкурентоспроможності національної економіки, її усталеними структурами та стратегічними орієнтирами довгострокового економічного зростання. Додатковим викликом для економічного прогресу стало ускладнення, спричинене повномасштабним воєнним вторгненням в Україну. Ця ситуація значно ускладнила досягнення середньо- та довгострокових стратегічних цілей на макроекономічному рівні, обмежила залучення інвестиційного капіталу для реалізації державних проєктів і програм, а також стримала прогресивний розвиток економіки як на загальнодержавному рівні, так і в окремих регіонах.

Складнощі у прогнозуванні змін економічних індикаторів у різних сценаріях розвитку економічної системи ускладнюють цілісне розуміння послідовних напрямків економічного зростання. Крім того, за наявних умов практично відсутні можливості для ефективного моніторингу тактичних і стратегічних кроків економічного розвитку. Цифрові трансформаційні процеси відіграють ключову роль у запобіганні відставанню темпів економічного розвитку від провідних країн світу. Це робить їх першочерговим чинником прогресивного економічного розвитку та створює потенційні можливості для залучення додаткових інвестицій, незалежно від умов ведення бізнесу на території держави.

У сучасних умовах постійних змін і економічної нестабільності, інформатизації, а також активного впровадження інноваційних технологій у світових економіках, ключовим завданням стає забезпечення захисту національної економіки від загроз, пов'язаних із цифровими трансформаційними процесами. Загострення конфлікту та воєнні дії в Україні вимагають оперативної адаптації до стандартів провідних країн у сфері прогнозування та мінімізації ризиків для національної економіки. Це включає зниження деструктивного впливу можливих атак на цифрову інфраструктуру, а також диверсифікацію загроз економічній безпеці у цифровій сфері.

А отже, цифрові трансформації в економіці є одним із ключових викликів сучасності. Їхнє впровадження на макроекономічному рівні створює сприятливі умови для зміцнення позицій держави на міжнародній економічній арені. У

результаті економіки різних країн отримують можливість для інноваційного зростання та формування нових конкурентоспроможних моделей ведення бізнесу.

З огляду на актуальність змін у традиційних економічних процесах, а також врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, цифрових платформ і сервісів на управління економікою, розуміння цього феномену набуває особливого значення. Процеси цифрової трансформації стають каталізатором змін, сприяючи прогресивному розвитку національних економік та підвищуючи їхню конкурентоспроможність. Перехід економік провідних країн світу на нові бізнес-моделі через цифрову трансформацію формує основу для якісного економічного прориву. Це забезпечує зміцнення позицій держав на глобальному рівні, створює технологічні переваги, стимулює розвиток інноваційної моделі економіки та сприяє розробці ефективних стратегій захисту економічних інтересів держави.

Понятійно-категоріальний апарат терміна «цифрова трансформація» постійно змінюється та вимагає регулярного моніторингу і корегування, щоб відповідати світовим тенденціям, інноваційним зрушенням та трансформаційним процесам. Попри те, що закордонні та вітчизняні науковці активно аналізують складові цього поняття, його основні характеристики, а також ступінь впливу на економіку, до цього часу не сформовано єдиного загальноприйнятого підходу до його визначення.

Для повного аналізу дефініції «цифрова трансформація» доцільно розглядати її через дві складові: «трансформація» та «цифровізація». Відсутність єдиної позиції серед науковців щодо трактування цих понять обумовлена їх багатогранністю, взаємодією з іншими суспільними процесами та економічними категоріями, а також специфічними ознаками.

За своєю природою, термін «трансформація» описує процес змін різних об'єктів у часі, що відбуваються під впливом системного та синергетичного підходів. Ці зміни вимагають постійного контролю та оперативного реагування на зміну умов зовнішнього та внутрішнього середовищ. Трансформаційні процеси охоплюють усі системи та явища на макроекономічному рівні, особливо ті, які функціонують у нестабільному, стохастичному середовищі.

Таким чином, трансформація, з одного боку, є незворотним, безперервним процесом якісних змін, що сприяють прогресу та інноваціям в економіці. З іншого боку, вона створює передумови для появи деструктивних явищ, які можуть ускладнювати або навіть блокувати трансформаційні зміни в умовах глобалізації.

Узагальнюючи, трансформаційні процеси слід аналізувати з двох перспектив:

1. Кількісний аспект – як сукупність різноманітних економічних процесів, які спричиняють зміни і впливають на основні параметри економічної системи.

2. Якісний аспект – як завершений стан реалізації окремих складових економічної системи, що відображає результати змін у їхніх параметрах.

Такий підхід дозволяє детально аналізувати цифрові трансформації та їхній вплив на економіку, враховуючи як деструктивні, так і прогресивні чинники.

В українській економіці існують специфічні особливості, пов'язані з впровадженням та використанням цифрових трансформацій у різних секторах. Зокрема, концепція «цифровізації» в Україні здебільшого фокусується на впровадженні нових видів сервісів, що є лише частковим підходом. Поточна модель базується на аналізі даних, отриманих переважно з фізичних об'єктів, без повного врахування можливостей внесення змін у процеси виробництва, збуту або експлуатації цих об'єктів у довгостроковій перспективі.

М. Варламова, Ю. Дем'янова в своїх дослідження наголошують, що «цифровізація – засіб одержання очікуваного результату, який відповідає вимогам та потребам суспільства і влаштовує виробників та власників бізнесу щодо можливостей отримання високих прибутків» [14, с. 252].

О. Пищуліна стверджує, що «цифровізація – це одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами» [20].

К. Лаудон та Д. Лаудон вважають, що «цифровізація це трансформація аналогової інформації у цифрові формати і використання цифрових технологій для підвищення ефективності та інновацій» [7].

С. Чударі наголошує, що «цифровізація – інтеграція цифрових інструментів, платформ і технологій в різні сектори економіки для стимулювання інновацій та покращення операційної ефективності» [2].

Дж. Бугін, Т. Катлін, М. Гірт М. розкривають сутність поняття «цифровізація – це стратегічне використання інформаційно-комунікаційних технологій для трансформації бізнес-моделей і створення нових можливостей для зростання» [1].

Г. Вестерман, М. Танну, Д. Бонне Д. в свої дослідження надію навіть два визначення дефініції, а саме: «по-першу, цифровізація – це процес інтеграції цифрових технологій в різні аспекти бізнес-операцій та процесів; по-друге, поєднання цифрових технологій, аналітики даних та штучного інтелекту для трансформації організацій» [11].

Аналізуючи результати дослідження, що стосуються економічних категорій «трансформація» та «цифровізація», можна зробити висновок, що цифровізація є процесом, який під впливом певних економічних факторів спричиняє трансформацію окремих макроекономічних елементів, змінюючи напрямок глобальних інноваційних і синергетичних змін у рамках глобалізації.

Наступним етапом дослідження виступає дефініція «цифрова трансформація», яка також розкривається науковцями різних рівнів та існує необхідність комплексного підходу до впорядкування інформації щодо трактування та надання розгорнутої характеристики економічної категорії «цифрові трансформації» на макроекономічному рівні.

В. Альпакова визначає економічну категорію «цифрові трансформації» як «глобальну мережу економічних та соціальних заходів, реалізованих через такі платформи, як Інтернет, мобільні та сенсорні мережі» [12, с. 12]. Це визначення

акцентує увагу на цифрових платформах і сенсорних мережах як засобах реалізації комплексу заходів. Однак, таке трактування є неповним, що ускладнює оцінку та моніторинг розвитку процесів цифрових трансформацій на макроекономічному рівні.

В. Круглов розкриває зміст поняття наголошуючи, що «цифрова трансформація – організаційні чи суспільні зміни на основі впровадження цифрових технологій в усі аспекти взаємодії з людиною» [16, с.143].

І.Новак вважає, що «цифрова трансформація – зміна культури та мислення організації при переході від традиційних процесів до цифрових технологій у внутрішній, орієнтований на персонал (employee-facing), і зовнішній, орієнтований на клієнта (customer-facing), функціях компанії, та дозволяє адаптувати організацію до швидкого розвитку технологій» [19, с. 218].

Л. Любохимець та Є. Шпуляр, в своїх дослідження розкривають авторське визначення поняття зазначаючи, що «Цифрова трансформація – процес світового рівня, який включає цифрову трансформацію галузей економіки, цифрову модернізацію механізмів управління та інтеграційних процесів, формування цифрового ринку та розвитку цифрової інфраструктури [17, с. 213].

Г. Чмерук стверджує, що «цифрова трансформація – це перехід компанії до цифрового бізнесу за допомогою зміни організаційної культури, впровадження сучасних інформаційних технологій, які розширюють межі організації» [22, с. 165].

О. Бречко досліджуючи поняття, визначає, що «цифрова трансформація – це унікальний інструмент цифрової революції, за своєчасного і правильного використання якого вітчизняні підприємства зможуть відтворювати втрачені лідерські позиції в новій цифровій економіці» [13, с. 16].

Водночас, комплексних і фундаментальних досліджень, спрямованих на детальне вивчення та уточнення понятійно-категоріального апарату терміну «цифрова трансформація», наразі не виявлено. На основі бібліометричного аналізу ключових слів у наукових дослідженнях можна зробити висновок про необхідність запропонування власного визначення дефініції «цифрова трансформація економіки» в умовах глобалізаційних змін.

Таким чином, цифрова трансформація економіки визначається як незворотній процес інтеграції та застосування цифрових технологій у контексті розвитку цифрової економіки з метою підвищення рівня конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Українські науковці також приділяють значну увагу вивченню впливу цифрових трансформацій на економічні зміни в державі. Зокрема, у роботах В.І. Ляшенка та О.С. Вишневського [18, с. 144] аналізується вплив цифрової трансформації на формування прогресивних напрямків розвитку макроекономіки. Дослідники розглядають ключові тактичні кроки економічних змін, можливості впровадження та використання інноваційних бізнес-моделей у процесі цифровізації. Особливу увагу в цих дослідженнях приділено впливу цифрових трансформацій на сегментацію національної економіки, окремих її регіонів та підприємств.

Однак для реалізації довгострокових стратегічних цілей необхідне більш

глибоке дослідження, яке б забезпечило комплексний підхід до аналізу окремих стратегічних завдань макроекономічного рівня. Такий підхід дозволить сформулювати всеохоплююче бачення розвитку економіки, враховуючи сучасні виклики та перспективи, пов'язані з цифровізацією.

О.В. Воскобєєва та О.С. Ромащенко досліджують «взаємозалежність між концепцією формування та розвитку цифрових трансформацій і становленням інформаційного ринку в державі. Основні положення їхніх робіт акцентують на тісному взаємозв'язку між цими поняттями, підкреслюючи, що розвиток інформаційного ринку є рушійною силою для реалізації цифрових змін в економіці» [15, с. 58].

Окрім зазначених напрямів наукових досліджень, присвячених вивченню становлення та особливостей реалізації цифрових трансформацій на державному рівні, варто звернути увагу на роботи Г. Головенчик, М. Варламової, Ю. Дем'янової у своїх дослідженнях вони висвітлюють комплексний підхід до оцінювання рівня розвитку цифрових трансформацій (цифрової економіки) у державі [21].

Однак, крім наукових розвідок, питанням формування та впровадження цифрових трансформацій займаються також численні міжнародні агентства та організації [4; 5; 10]. Їхня діяльність зосереджена, зокрема, на визначенні ключових елементів і показників для оцінки індексу цифрової економіки та суспільства, а також на розробці критеріїв для оцінювання впливу цифрових трансформацій на макроекономічному рівні. Комплексний аналіз досліджень, проведених міжнародними організаціями та агентствами, дозволяє більш системно оцінювати ефективність окремих складових індексів цифрових трансформацій і загальний рівень цифровізації національної економічної системи.

Разом з тим, сучасні вчені-дослідники досліджують і дефініції «цифрові трансформаційні перетворення» макроекономічного спектру наступним чином, науковці Ч. Гонг, В. Ріб'єр зазначають, що «цифрові трансформаційні зміни розглядаються як процес фундаментальних інноваційних перетворень, що характеризується комплексним і всеосяжним підходом. Вони передбачають радикальне та ефективне використання наявних ресурсів і реальних можливостей задля підвищення рівня національної конкурентоспроможності та переосмислення цінності економічних пропозицій і змін» [3].

Л. Корчевська розкриваючи питання вважає, що «запровадження та застосування цифрових трансформаційних змін вимагає автоматизації процесів і оптимізації використання робочої сили з акцентом на комп'ютеризацію. Це сприяє підвищенню ефективності праці, формуванню високого рівня конкурентоспроможності бізнес-суб'єктів, а також підвищенню їх адаптивності та гнучкості в умовах динамічних змін факторів зовнішнього економічного середовища» [6].

Д. Мазоне вважає, що «реалізація потенціалу економічних змін у рамках впровадження та використання цифрових трансформаційних процесів спрямована на оперативне прийняття управлінських рішень, розробку та застосування інноваційних бізнес-моделей, а також забезпечення функціонування концептуальних основ інформатизації та інтегрованого підходу

до вирішення завдань [8].

Такий підхід не повністю відповідає реаліям у контексті забезпечення глобальних економічних змін, спричинених цифровими трансформаційними процесами, а також їхнього впливу як на економіку країни, так і на світову економіку загалом.

Таким чином, запропоновані підходи не до кінця розкривають сутнісну характеристику цифрових трансформацій, що значно ускладнює їхнє становлення та розвиток в Україні. На основі проведеного наукового аналізу та вивчення основних підходів науковців до трактування поняття «цифрові трансформаційні перетворення» макроекономічного рівня, а також з урахуванням досвіду економічних змін у розвинених країнах, можна зробити висновок про необхідність синтезу цих підходів. Така інтеграція дозволить створити синергетичний ефект, спрямований на підвищення ефективності цифрових трансформацій та забезпечення прогресивних аспектів економічних змін.

Попри значну кількість ґрунтовних наукових досліджень у зазначеній тематиці, питання визначення місця та значення стратегії захисту національної економіки в умовах становлення та розвитку цифрових трансформаційних процесів залишається недостатньо вивченим. Водночас нагальною потребою є формування чіткого визначення поняття «захист національної економіки» з урахуванням цифрових трансформацій.

Аналізуючи наукові праці, включно із міжнародним досвідом та тенденціями трансформацій глобальних економічних систем, виникає необхідність детального визначення понятійно-категоріального апарату дефініції «захист національної економіки», а також його ролі в загальній довгостроковій стратегії економічного розвитку держави.

Крім того, у багатьох дослідженнях вчені часто змішують два різні економічні поняття: «захист економіки» та «економічна безпека». На нашу думку, ці дефініції суттєво відрізняються як за своїми понятійними характеристиками, так і за функціональним призначенням.

На нашу думку, загальна система захисту національної економіки в контексті впровадження та розвитку цифрових трансформаційних процесів включає дві основні складові:

- захист національної економіки на міжнародному рівні;
- захист національної економіки на макроекономічному рівні.

Разом з тим необхідно відзначити, що система захисту національної економіки побудована за чотирирівневою ієрархією, яка включає базовий рівень, мікрорівень, мезорівень і макрорівень. Структура ієрархії складається з двох основних компонентів: зовнішніх і внутрішніх елементів, спрямованих на забезпечення національної безпеки.

Детальніше розглянемо ієрархічну структуру системи захисту національної економіки в контексті впровадження та розвитку цифрових трансформацій. Першим рівнем є базовий – система захисту економічної безпеки особистості.

В умовах швидких трансформаційних змін ключовим аспектом стає створення умов для самостійного впливу особистості на рівень і якість доступу

до інформаційних послуг. Така можливість є фундаментом для прогресивного розвитку, оскільки інформаційні відносини визначають пріоритети розвитку особистості, формуючи основу для цифрових трансформаційних процесів на базовому рівні.

Отже, комплексна взаємодія компонентів забезпечення цифрових трансформацій на макроекономічному рівні створює необхідні умови для впровадження та використання інновацій у сфері цифрових змін. Цей процес базується на принципах прозорості, багатовимірності, відкритості, мережевої взаємодії, інклюзивності, нейтральності, конфіденційності та інноваційності.

Здійснення цифрових трансформацій визначається п'ятьма ключовими складовими:

1. Інвестиційна складова – забезпечення фінансових ресурсів для реалізації цифрових змін та відіграє ключову роль у забезпеченні реалізації цифрових трансформацій у сфері економічної безпеки держави на макроекономічному рівні. Інтеграція інноваційних елементів у загальну структуру основних функціонально-структурних компонентів цифрових трансформаційних процесів на макроекономічному рівні відкриває нові можливості для розвитку інформаційних технологій та їх широкомасштабного застосування в різних сферах.

2. Інноваційна складова – створення та впровадження нових технологій і рішень та забезпечення цифрових трансформацій на макроекономічному рівні виступають окремим елементом, незалежним від економічних складових. Основна ідея такого підходу полягає в тому, що формування ефективних механізмів інвестиційного забезпечення стане ключовою передумовою для прогресивного цифрового розвитку національної економіки.

3. Інституційна складова – розвиток правових та організаційних механізмів для підтримки цифрових процесів, спрямовані на формування комплексу необхідних інструментів та механізмів впливу на макроекономічному рівні для підтримки цифрових трансформаційних процесів. Вони включають визначення рівня доступності та використання інформаційних технологій населенням у різних сферах, а також оцінку ступеня розвитку цифрової культури серед громадян.

4. Економічна складова – сприяння економічному зростанню через впровадження цифрових технологій підвищення ефективності функціонування економічних систем, забезпечення їх конкурентоспроможності на глобальному рівні та створення умов для сталого економічного розвитку.

В свою чергу ключовими елементами складової необхідно зазначити: розвиток сучасної цифрової інфраструктури, забезпечення доступності цифрових технологій для бізнесу, державних установ і громадян, створення фінансових інструментів і програм стимулювання для впровадження цифрових технологій у різних секторах економіки, впровадження автоматизації та цифровізації виробничих процесів, забезпечення прозорості та транспарентності економічних відносин через впровадження цифрових платформ.

5. Політична складова – формування сприятливої політики для підтримки цифрової трансформації та охоплює аналіз рівня корупції в економіці країни,

оцінку масштабів тіньової економіки, підтримку демократичних цінностей і сприяння розвитку міжнародних політичних відносин у контексті забезпечення прогресивного розвитку цифрових трансформаційних процесів.

Особливу увагу слід приділити впливу воєнних дій на території країни, що змінює пріоритетність і важливість проведення комплексного аналізу та надання всебічних характеристик структурних елементів цифрової трансформації.

Таким чином, цифровізація економіки та впровадження цифрових платформ виступають ключовою рушійною силою економічного зростання будь-якої країни. Позитивні аспекти розвитку цифрової економіки забезпечують основи для створення довгострокового стратегічного плану економічного розвитку, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності держави та досягнення зростання економічних показників.

В умовах загроз військового вторгнення управління економічною безпекою в рамках цифрових трансформаційних процесів забезпечує багатовекторний та багатоаспектний підхід до розвитку цифрової економіки України.

Спираючись на міжнародний досвід і розуміючи, що цифровізація є основою для своєчасного, повного та достовірного доступу до послуг, які базуються на інформаційних технологіях, це створює передумови для інформатизації суспільства. Такий підхід формує сприятливе середовище для підвищення продуктивності праці, економічної стабільності, сталого розвитку та відкритості суспільства. У цьому контексті доцільно виділити три основні напрями прогресивного розвитку цифрової економіки в Україні (рис. 1).

Рис. 1.1.1. Основні напрями розвитку цифрових трансформаційних процесів крізь призму захисту національної економіки

*Джерело: узагальнено автором на основі [9]

Зазначені напрями розвитку цифрових трансформаційних процесів в Україні з точки зору захисту національної економіки створюють основу для впровадження якісних інноваційних змін, зміщення акцентів у формуванні та

прогресивному розвитку стратегії економічного захисту країни в довгостроковій перспективі.

Отже, засади розробки стратегії захисту національної економіки в умовах реалізації концепції розвитку цифрових трансформаційних процесів є ключовим компонентом комплексного механізму функціонування економічної системи України.

У світлі актуальності та інноваційного характеру поставленого питання виникає необхідність глибокого аналізу комплексної системи стратегічного управління захистом національної економіки з урахуванням глобальних тенденцій цифровізації.

Етапи стратегічного управління захистом національної економіки включають:

1. Визначення стратегічних цілей у сфері цифровізації.
2. Аналіз цифрових трансформаційних процесів в економіці на стратегічному рівні.
3. Виявлення та класифікація потенційних загроз і ризиків макроекономічного рівня, пов'язаних із цифровими трансформаціями.
4. Оцінка рівня захищеності національної економіки та впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на процес цифрових трансформацій.
5. Пошук способів мінімізації ризиків, які можуть завадити реалізації стратегії.

Таким чином, основні етапи стратегічного управління захистом національної економіки створюють базис для впровадження та розвитку цифрових трансформацій на макроекономічному рівні. У цьому контексті важливо провести комплексний аналіз механізмів цифрових трансформацій в рамках розробки стратегії економічного захисту України, орієнтуючись на досвід провідних світових країн.

Детальний аналіз етапів стратегічного управління захистом національної економіки у сфері цифрових трансформацій свідчить про критичну важливість формування чітких і збалансованих довгострокових цілей сталого розвитку економіки. Таким чином, головна мета – впровадження та розвиток цифрових процесів – перетворюється на комплекс цілей, які стають основою стратегії захисту національної економіки та сприяють зменшенню диспропорцій у її розвитку на глобальному рівні. Встановлення ключових цілей стратегічного розвитку цифрових трансформацій в економіці має бути узгоджене з основними пріоритетами сталого й прогресивного розвитку національної економіки в умовах глобалізаційних змін та економічних трансформацій.

Пріоритетом у цьому напрямку є формулювання стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки з урахуванням довгострокових аспектів сталого розвитку України. Для визначення актуальних стратегічних цілей у сфері цифровізації доцільно використовувати форсайт – інтегрований процес дослідження та впровадження інноваційних наукових напрямів і технологічних рішень у цифровізації. Це сприятиме створенню комплексного й всеохоплюючого механізму захисту економіки України у довгостроковій перспективі.

Другий етап стратегічного управління захистом національної економіки передбачає системний аналіз як зовнішніх, так і внутрішніх потенційних загроз,

а також оцінку сильних і слабких сторін національної економіки. На цьому етапі створюються умови для об'єктивної оцінки економічної ситуації та прийняття обґрунтованих управлінських рішень для оперативного вирішення проблем макроекономічного характеру. Важливим аспектом цього етапу є проведення детального аналізу впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на цифрові трансформаційні процеси в економіці України, визначення найбільш критичних проблем і пошук ефективних рішень для подолання складнощів у сфері цифровізації.

Наступний етап включає ідентифікацію та систематизацію потенційних загроз і ризиків на макроекономічному рівні, пов'язаних із цифровими трансформаційними процесами в економіці держави. На цьому етапі визначається пріоритетність загроз для системи захисту національної економіки та ключові чинники її безпеки через призму цифрових трансформаційних змін.

Подальший етап стратегічного управління спрямований на оцінку рівня захищеності національної економіки, а також ступеня впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на процес цифрових трансформацій. На цьому етапі необхідно розробити методологічне забезпечення для оцінки рівня захищеності національної економіки за допомогою рейтингових підходів, індексів, методів аналізу та шкалювання. Створення універсального алгоритму для оцінки рівня захищеності національної економіки може бути реалізоване через такі стадії:

- 1) визначення ключових індикаторів для оцінки рівня захищеності національної економіки;
- 2) здійснення статистичного аналізу зібраних даних із застосуванням нормованих шкал оцінки;
- 3) проведення детального комплексного аналізу елементів стратегії захисту національної економіки у розрізі впровадження цифрових трансформаційних процесів.

Отже, оцінка рівня захищеності національної економіки базується на використанні ієрархічної системи показників, які дозволяють виявити диспропорції економічного розвитку та визначити пріоритети у вирішенні проблемних питань, пов'язаних із впровадженням і розвитком цифрових трансформаційних процесів. На цьому етапі проводиться детальний аналіз стану цифрових трансформацій з урахуванням відповідних рейтингових індикаторів, факторного аналізу, когнітивних методів, розрахунку спеціалізованих економічних параметрів, а також застосування кластерного підходу до оцінки економічних систем держави.

Першим етапом є розробка сценаріїв забезпечення захисту національної економіки в умовах впровадження цифрових трансформаційних процесів. Моделювання таких сценаріїв базується на інтеграції двох ключових підходів: сценарного аналізу та когнітивного моделювання. Такий синергетичний підхід дозволяє формувати трансформаційні економічні процеси на макрорівні, створюючи основу для визначення стратегічних напрямків реалізації довгострокової стратегії захисту національної економіки в умовах трансформаційних змін.

Додатково, розробка сценаріїв захисту відкриває можливості для вибору оптимальних важелів державного регулювання цифрових трансформаційних

процесів. Необхідно провести комплексний аналіз когнітивної моделі, щоб ідентифікувати деструктивні фактори, які впливають на цифрові трансформації через зовнішнє і внутрішнє економічне середовище.

Формування стратегії захисту національної економіки в умовах трансформаційних процесів є наступним етапом, який відзначається комплексним підходом і всебічним аналізом цифрових змін на макроекономічному рівні. Основними складовими цього етапу є процеси планування та прогнозування цифрових трансформаційних змін в національній економіці, спрямовані на створення та реалізацію довгострокової глобальної стратегії захисту економіки. Ключовим підходом, що використовується, є програмно-цільовий метод, який забезпечує прогресивний розвиток економічних процесів при розробці стратегій національного рівня та мінімізує вплив деструктивних факторів на макроекономічному рівні.

Етап реалізації комплексного механізму функціонування стратегії захисту національної економіки передбачає розробку заходів, механізмів та інструментів, які допоможуть диверсифікувати ризики макроекономічного рівня для ефективного використання цифрових трансформаційних процесів. Використання таких механізмів створює передумови для комплексного характеру трансформаційних змін, забезпечує інформаційно-комунікаційну підтримку прийняття управлінських рішень на всіх етапах реалізації стратегії, а також сприяє сталому розвитку цифрових трансформацій у національній економіці в довгостроковій перспективі.

Етап стратегічного управління захистом національної економіки зосереджується на пошуку шляхів мінімізації потенційних загроз, які можуть вплинути на реалізацію стратегії захисту економіки в умовах трансформаційних процесів. У межах цього етапу здійснюється аналіз слабких сторін національної економічної системи та загроз, що виникають при впровадженні й використанні цифрових трансформаційних змін.

Недоліки в системі захисту національної економіки, пов'язані з впровадженням цифрових трансформацій, ускладнюють прогресивний розвиток економіки країни, знижують її конкурентоспроможність на міжнародному рівні, обмежують ефективне використання цифрових технологій у різних аспектах економічної діяльності та негативно впливають на позиції держави в глобальних рейтингах, сформованих міжнародними агентствами та інституціями.

Передостаннім етапом стратегічного управління є моніторинг реалізації стратегії захисту національної економіки в сфері цифрових трансформацій. Цей етап передбачає створення комплексних звітів щодо реалізації макроекономічних проєктів, у яких беруть участь як національні, так і іноземні бізнес-суб'єкти. Його мета – відстеження прогресу цифрових трансформаційних процесів на макроекономічному рівні.

Сучасна динаміка глобалізаційних змін в економічних системах вимагає впровадження комплексних механізмів моніторингу стратегії захисту національної економіки. Це передбачає використання ключових економічних показників для оцінки їхнього впливу на економічні трансформації та забезпечення довгострокового сталого розвитку.

Рекомендації щодо вдосконалення процесу стратегічного управління захистом національної економіки передбачають послідовну реалізацію низки етапів, які в комплексі забезпечують всебічний підхід до розвитку економіки та сприяють підвищенню міжнародного авторитету країни.

Формування системи захисту національної економіки на теоретико-методологічному рівні можливе завдяки поєднанню ключових елементів. До них належать: визначення складових системи захисту національної економіки, формування принципів її функціонування, окреслення основних функцій та ключових завдань системи, розробка відповідних методів забезпечення захисту на макроекономічному рівні, а також глибокий аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз, які впливають на її стійкість (рис. 2).

Послідовність оцінки рівня захищеності національної економіки є ключовим завданням для забезпечення стабільного функціонування економічної системи держави. Від комплексності та багатовекторності етапів оцінки залежить визначення конкурентоспроможності економіки, її прогресивності та здатності впроваджувати інновації. Ієрархічна структура оцінювання рівня захисту національної економіки включає чотири основні етапи:

1. Формування системи показників для оцінки рівня захисту національної економіки:

- Вибір релевантних економічних показників, що відображають рівень захисту економіки в контексті цифрових трансформацій.
- Перевірка обраних показників на мультиколінеарність.
- Узагальнення даних у вигляді аналітичної матриці.

2. Інтегральна оцінка ступеня захищеності національної економіки з порівнянням із розвиненими країнами:

- Групування сформованих економічних показників за спеціальними категоріями.
- Розрахунок ключових показників у кожній групі.
- Класифікація держав-членів ЄС та інших розвинених країн за рівнем показників.

3. Кластеризація держав за рівнем розвитку елементів захисту національної економіки:

- Використання методу Уорда для створення кластерів.
- Застосування евклідової відстані для аналізу взаємозв'язків між країнами.

4. Комплексний розрахунок інтегрального показника рівня захисту національної економіки через цифрові трансформації:

- Обчислення інтегрального показника, що відображає загальний рівень захищеності економіки.
- Розподіл країн на групи відповідно до рівня захищеності їхніх економічних систем.

Таким чином, використання запропонованої послідовності дозволяє забезпечити системний підхід до оцінки захищеності національної економіки, що є основою для стратегічного планування та підвищення її конкурентоспроможності в умовах цифрових трансформацій.

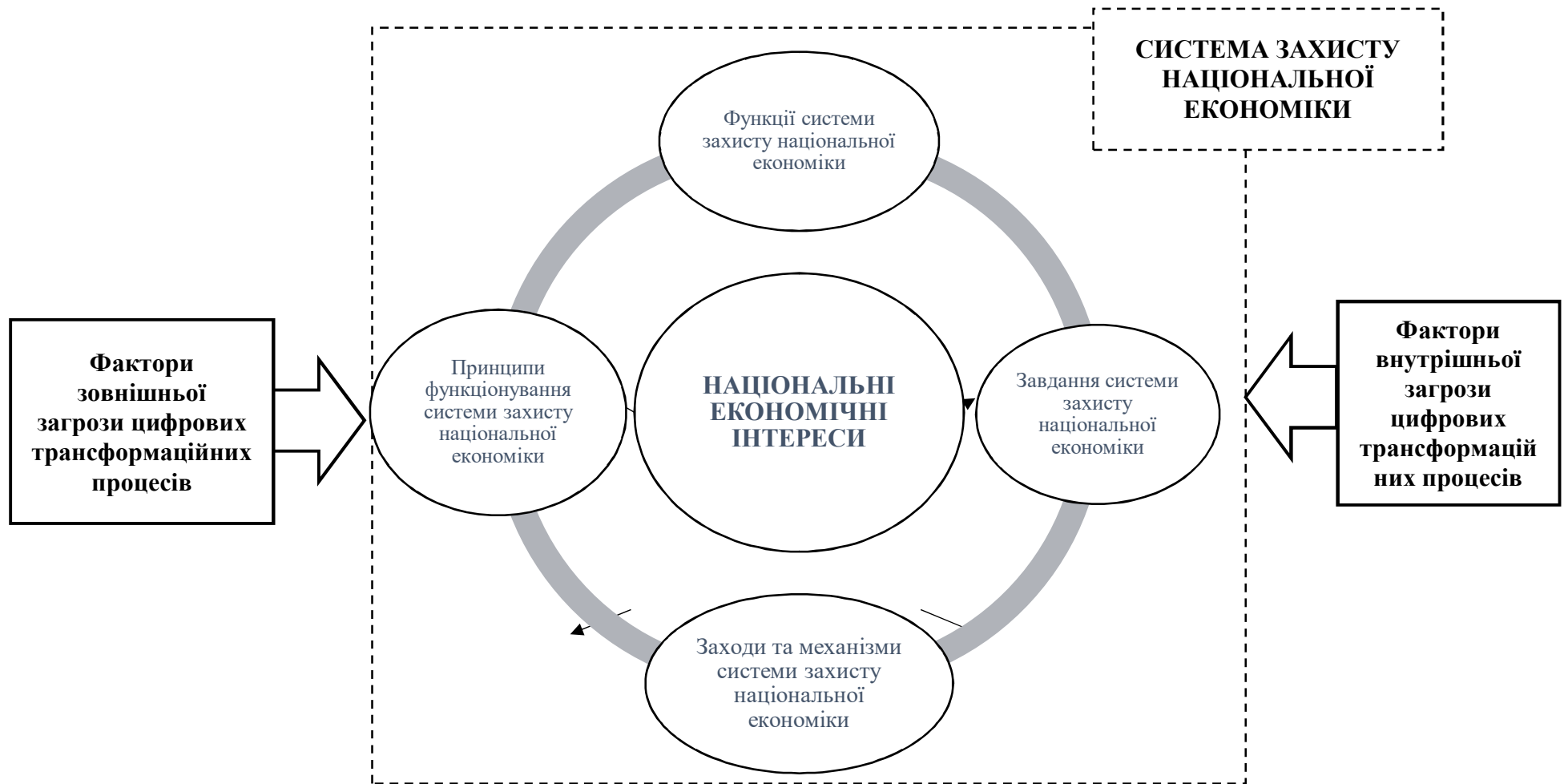
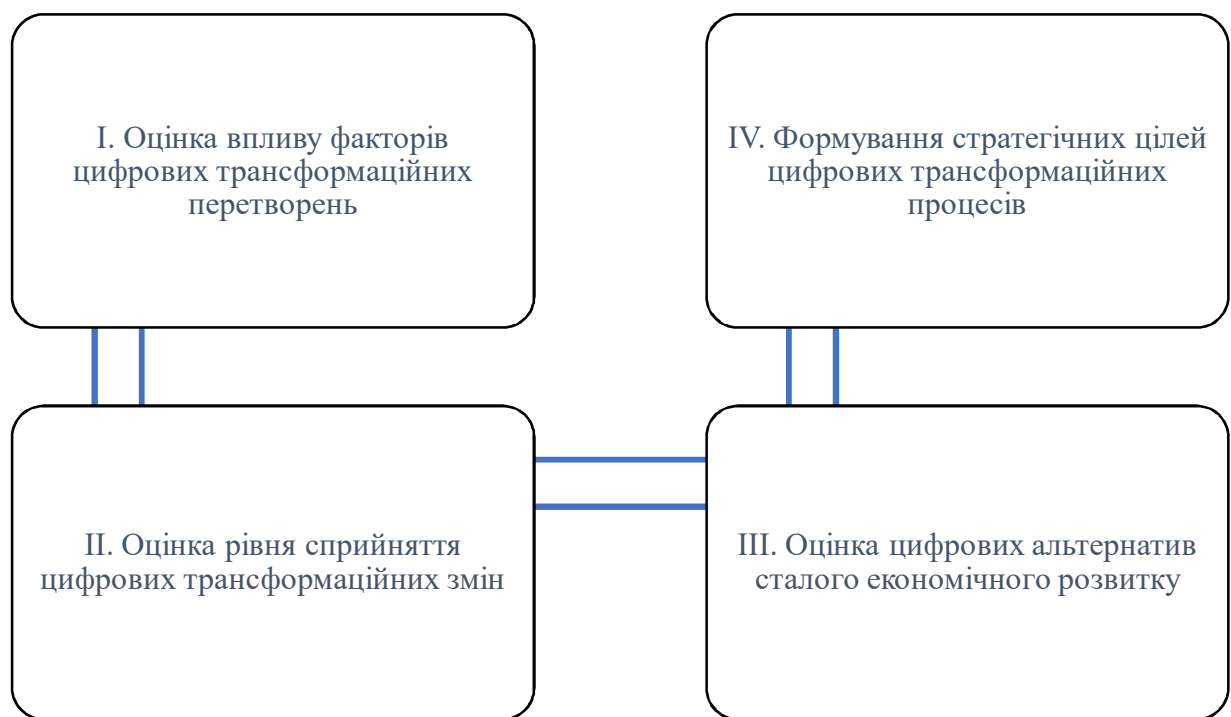

Рис. 1.1.2. Схема системи захисту національної економіки в контексті цифрових трансформаційних процесів на теоретико-методологічному рівні

Таким чином, цифрові технології в поєднанні із сучасними методами управління на макроекономічному рівні формують єдиний простір для сталого розвитку держави та забезпечення ефективного управління на глобальному рівні.

Стратегічні напрями управління захистом національної економіки в умовах цифрових трансформацій можна структурувати у наступні складові (рис. 3):

- проведення комплексного оцінки впливу на національну економічну систему факторів цифрових трансформаційних перетворень;
- оцінка рівня сприйняття цифрових трансформаційних змін макроекономічної системи держави;
- критична оцінка цифрових альтернатив сталого економічного розвитку;
- формування стратегічних цілей цифрових трансформаційних процесів на макроекономічному рівні.

*Рис. 1.1.3. Складові стратегічних аспектів управління захистом національної економіки в умовах цифрових трансформаційних перетворень**

*Джерело: авторська розробка

Деталізуємо складові стратегічних аспектів управління захистом національної економіки в умовах цифрових трансформацій та визначимо ключові напрями стратегічних змін у процесі цифровізації національної економіки.

Перша складова стратегічного управління полягає у проведенні всебічного стратегічного аналізу та оцінки впливу факторів цифрових трансформацій на національну економіку. Це потребує розробки комплексу відповідних економічних показників, які відображають вплив цифрових процесів як на національну економіку в цілому, так і на міжнародну економічну систему.

Друга складова – оцінка рівня адаптації макроекономічної системи держави до цифрових трансформацій. Її основним завданням є забезпечення всеохоплюючого характеру цифрових змін на макроекономічному рівні, що сприяє інтеграції в глобалізаційні процеси та постійному оновленню економічної системи.

Третя складова стосується критичної оцінки цифрових альтернатив сталого економічного розвитку. Цей елемент передбачає підтримку цифрових трансформацій у традиційних секторах економіки та розвиток інноваційних видів бізнесу в цифровій формі. Така оцінка сприяє зміцненню механізмів прозорості та підвищенню конкурентоспроможності держави.

Четверта складова зосереджується на формуванні стратегічних цілей цифрових трансформацій на макроекономічному рівні. Особливий акцент робиться на вирішенні ключових проблем розвитку цифрової економіки, зокрема в контексті використання нових ринкових можливостей, оптимізації бізнес-процесів, підвищення глобальної конкурентоспроможності країни та покращення її позицій у міжнародних рейтингах і асоціаціях.

Ці складові створюють основу для системного підходу до управління цифровими трансформаціями, сприяючи сталому розвитку та зміцненню позицій держави на світовій економічній арені.

Отже, удосконалення теоретико-методологічних основ у сфері стратегічного управління захистом національної економіки, а також глибинне вивчення світового досвіду провідних держав, дають змогу розробити комплексну довгострокову стратегію, яка відповідатиме сучасним викликам та потребам у контексті цифрових трансформацій.

Концептуальні основи формування стратегії захисту національної економіки в умовах цифрових змін обумовлюють необхідність всебічного аналізу економічного середовища.

Цифрова трансформація виступає важливим рушієм економічного розвитку країни та запорукою її інноваційного прогресивного розвитку. Це забезпечує високий рівень конкурентоспроможності держави на глобальному рівні. Впровадження та функціонування інтегрованої

платформи цифрових трансформацій на макроекономічному рівні сприятиме ефективній інтеграції цифрових технологій у систему захисту національної економіки шляхом злагодженої взаємодії відповідних елементів.

Таким чином, структура платформи цифрової трансформації на макроекономічному рівні відображає всі ключові механізми у необхідній послідовності, демонструючи значущість і комплексність підходу до дослідження стратегій захисту національної економіки в умовах цифровізації (рис. 4).

В умовах військового вторгнення на територію України забезпечення цифрової інформаційної безпеки на макроекономічному рівні набуває особливого значення, що обумовлено низкою ключових чинників:

- По-перше, гострою потребою гарантування високого рівня національної безпеки держави в цілому.
- По-друге, необхідністю впровадження дієвих механізмів контролю та розробки чіткої методології для протидії загрозам, здатним завдати шкоди безпеці країни.
- По-третє, створенням умов для розвитку та утвердження цифрової культури в суспільстві загалом.

Таким чином, розробка і впровадження системи протидії інформаційним загрозам виступає одним із пріоритетних завдань забезпечення національної безпеки України в умовах сучасної війни.

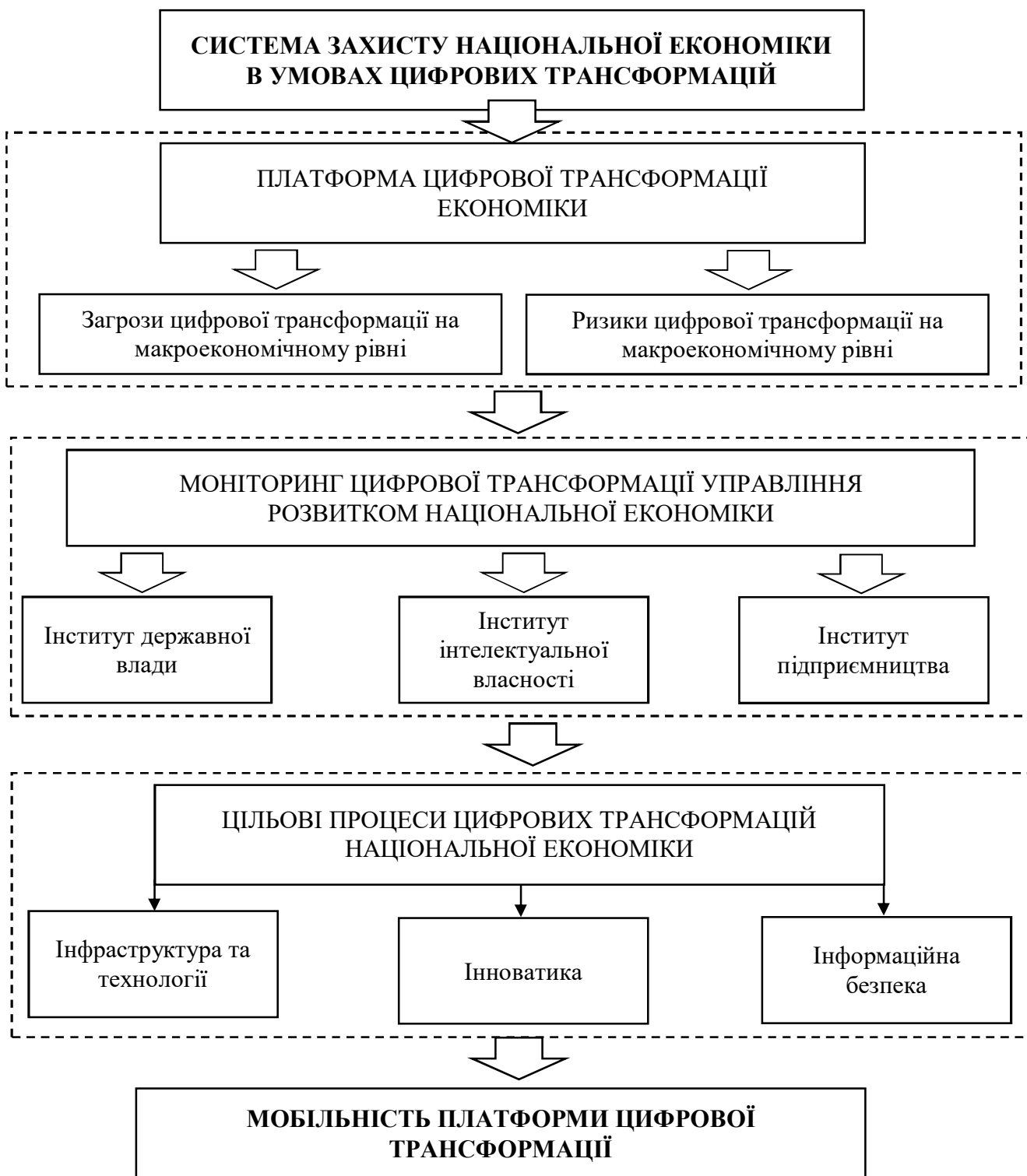

Рис. 1.1.4. Архітектура платформи цифрової трансформації на макроекономічному рівні*

*Джерело: авторська розробка

Архітектура платформи цифрової трансформації відображає глибокий взаємозв'язок між системою захисту національної економіки в умовах цифрових змін та адаптивністю і масштабованістю цифрових процесів, враховуючи оцінки економічного становища держави.

Розглянемо детальніше основні складові архітектоніки платформи цифрової трансформації на макроекономічному рівні. Початковим блоком у запропонованій схемі є сама платформа цифрової трансформації. Ключовим елементом цього блоку виступає ідентифікація загроз і ризиків, що супроводжують цифрові трансформаційні процеси на макроекономічному рівні. Комплексний підхід до вирішення проблемних аспектів, пов'язаних із виявленими ризиками та потенційними загрозами, створює основу для ефективного моніторингу цифрової трансформації управління розвитком національної економіки.

У цьому контексті виділено кілька важливих складових, зокрема: інститут державної влади, інститут інтелектуальної власності та інститут підприємництва. Ієрархічна структура цих елементів залежить від рівня їх впливу та значущості управлінських рішень, спрямованих на впровадження цифрових трансформаційних змін.

Інститут державної влади відіграє фундаментальну роль і виступає основою процесу моніторингу цифрової трансформації. Реалізація законотворчих ініціатив, спрямованих на підтримку цифрових трансформаційних процесів на макроекономічному рівні, забезпечує сприятливі умови для швидкого адаптивного зростання економіки держави та зміцнення її позицій на міжнародній арені.

Система правового захисту об'єктів інтелектуальної власності забезпечує комплексний підхід до цифрових трансформаційних змін у державі та формує основу Інституту інтелектуальної власності. Прогресивний розвиток національної системи інтелектуальної власності в умовах інноваційності вимагає змін в організаційно-адміністративному регулюванні цієї системи на державному рівні.

Інститут підприємництва підкреслює важливість популяризації інноваційних рішень технологічних компаній у сфері інформаційних технологій на території України. Такий підхід спрямований на залучення закордонних компаній, що створює конкурентне середовище у впровадженні цифрових трансформаційних процесів.

Моніторинг цифрової трансформації управління розвитком національної економіки спрямовує увагу на ключові процеси цифрових змін. У межах архітектоніки платформи цифрової трансформації на макроекономічному рівні такими процесами є: розвиток інфраструктури та технологій, оптимізація процесів, забезпечення інформаційної безпеки. Сучасні наукові дослідження свідчать, що синергія цих процесів сприяє мобільності та масштабованості створення платформи цифрової трансформації на макроекономічному рівні.

Реалізація цієї архітектоніки в контексті мобільності платформи цифрової трансформації вимагає розробки та впровадження програм сприяння

переходу національної економіки України до цифрових технологічних рішень у глобалізаційному середовищі.

Цифрові технологічні процеси є ключовим інноваційним трендом у формуванні соціально-економічного середовища держави та підвищенні її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Зважаючи на вагомий внесок вітчизняних та закордонних науковців у дослідження понятійно-категоріального апарату цифрової трансформації, її сутності та складових, актуальним є подальше вивчення цієї економічної категорії. Зокрема, необхідно розглядати її через призму стратегії захисту національної економіки, спрямованої на реалізацію концепції розвитку цифрових трансформаційних процесів в умовах глобалізаційних змін та економічної нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Bugin J., Catlin T., and Girt M. (2018). Why Digital Strategies Fail. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/why-digital-strategies-fail>
2. Choudary S.P. (2018). Platform Revolution: How Networked Markets Are Transforming the Economy and How to Make Them Work for You. URL: http://103.44.149.34/elib/assets/buku/Platform_revolution.pdf
3. Gong C., Ribiere V. (2021). Developing a unified definition of digital transformation. *Technovation*, vol. 102, 102217. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2020.102217> (accessed January 19, 2024).
4. Junaedi J. (2022). The impact of the russia-ukraine war on the indonesian economy. *Journal of Social Commerce*, 2(2), 71–81. <https://doi.org/10.56209/jommerce.v2i2.29> DOI: <https://doi.org/10.56209/jommerce.v2i2.29>
5. Kent N. & Samokhvalov V. (2016). The Ukraine crisis: A Russian–European cold war? *Journal of Intelligence and Terrorism Studies*, 1, 1–12. doi:10.22261/saxh48. DOI: <https://doi.org/10.22261/SAXH48>.
6. Korchevskaya L. A., Cherevko I. N., Sergeev Ya. S. (2019). Kontseptual'nyye podkhody k izucheniyu innovatsiy na predpriyatii v yepokhu didzhitalizatsii [Conceptual approaches to studying innovations at the enterprise in the era of digitalization. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2019. 11. S. 129–142.
7. Loudon K.S., and Loudon D.P. (2019). Management Information Systems: Managing the Digital Firm. Available at: <https://industri.fatek.unpatti.ac.id/wp-content/uploads/2019/03/188-Management-Information-Systems-Managing-the-Digital-Firm-Ken-neth-C.-Laudon-Jane-P.-Laudon-Edisi-15-2017.pdf>.
8. Mazzone D. Digital or Death: Digital Transformation – The Only Choice for Business to Survive Smash and Conquer. *Smashbox Consulting Inc.*, 2014. 175 p.
9. Modern Content of Strategic Regional Development Potential. *Economics and Business*. 2020. 1. URL: <http://eb.tsu.ge/?cat=nomer&leng=eng&adgi=945&title=Modern%20Content%20of%20Strategic%20Regional%20Development%20Potential>.
10. Nezhyva M., & Mysiuk V. (2022). War in Ukraine: Challenges for the global economy. *Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 121(2), 16–25. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)02](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)02) DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(121\)02](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(121)02).
11. Westerman G., Tannu M. and Bonnet D. (2019). Designed for Digital: How to Architect Your Business for Sustained Success. URL: https://books.google.com.ua/books?id=-2yuDwAAQBAJ&pg=PA21&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=1#v=one-page&q&f=false.

12. Апалькова В. В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*. 2015. Вип. 4. С. 9–18.
13. Бречко О. В. Детермінанти цифрової трансформації національної економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 4. С. 7–24.
14. Варламова М., Дем'янова Ю. Основні тенденції діджиталізації у глобальному вимірі. *Галицький економічний вісник*. 2020. Вип. 2 (63). С. 251–260.
15. Воскобоева О.В., Ромащенко О.С. Індекс цифровізації як основний фактор розвитку цифрових технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 4 (26). С. 56-61.
16. Круглов В. Державна політика трансформації ринку праці: виклики цифрової епохи. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. Вип. 1 (7). С. 140–161.
17. Любохимець Л.С., Шпуляр Є.М. Цифрова трансформація національної економіки: сучасний стан та тренди майбутнього. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. Вип. 4. С. 213–217.
18. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. Київ. 2018. 252 с.
19. Новак І. М. Трансформація менеджменту персоналу в цифровій екосистемі організації. *Соціально-трудова сфера в координатах нової економіки та глобальної соціо-економічної реальності: виклики, шляхи розвитку*: зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. КНЕУ. 2021. С. 218–220.
20. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Разумкова. Вид-во «Заповіт». 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
21. Тимохова Г.Б., Кудінова М.М. Особливості формування цифрових стратегій розвитку. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: праці VII Міжнар. наук-практ. конф. (Одеса, 25–26 вересня). Одеса, 2022. С. 290–292.
22. Чмерук Г. Г. Цифрова трансформація як нова форма трансформації фінансових відносин суб'єктів господарювання. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2019. Т. 24. Вип. 4. С. 164–169.

Олександр Мілютін, Владислав Старовойтов
здобуває третього науково-освітнього ступеня вищої освіти

1.2. Актуальні тенденції цифрової трансформації бізнес-структур та їх вплив на управлінські процеси в повоєнній Україні

Нестабільність зовнішнього середовища, швидкий розвиток технологій і постійні наукові відкриття стали звичним явищем для сучасного суспільства та бізнесу незалежно від їх масштабу, галузі чи географічного розташування. Починаючи з 2014 року, Четверта промислова революція та супутні технології спричинили значні трансформації у технологічній, соціально-економічній та екологічній сферах на глобальному рівні. Цифрова трансформація стала стратегічним пріоритетом для провідних корпорацій світу, пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії у 2022 році додатково прискорила цей процес у секторі бізнес-структур.

Сьогодні бізнес активно переходить у «цифрову площину». Компанії відмовляються від локальної інфраструктури на користь хмарних технологій, розробляють цифрові рішення, такі як мобільні додатки чи платформи для онлайн-комерції, а також впроваджують інтелектуальні датчики для оптимізації витрат. Це є необхідною умовою для забезпечення прибутковості та стійкого розвитку бізнесу в довгостроковій перспективі.

У сучасних умовах жорсткої глобальної конкуренції використання цифрових технологій стало не лише фактором успіху, але й критичною умовою виживання та подальшого зростання бізнес-структур. Вони дозволяють підприємствам адаптуватися до швидких змін ринку, аналізувати зовнішнє та внутрішнє середовище, оптимізувати бізнес-процеси та здійснювати стратегічне планування на більш високому рівні.

Цифрова трансформація є інструментом, що дозволяє компаніям: зміцнювати ключові компетенції; підвищувати ефективність управління функціональними та стратегічними аспектами організації; формувати сучасні механізми управління ризиками та забезпечувати їхню мінімізацію.

У результаті цифрові технології стають об'єктом досліджень і впровадження не лише на рівні окремих підприємств, але й на рівні регіонального та національного розвитку. Цифровізація виступає драйвером економічного зростання, створюючи умови для підвищення конкурентоспроможності країни в цілому особливо в повоєнний період її розвитку.

Отже, ключовими складовими процесу цифровізації є: по-перше, автоматизація виробничих процесів (впровадження програмних та апаратних рішень для виконання рутинних операцій, що підвищує швидкість, точність та надійність виробництва);

по-друге, контроль якості та виконання робіт (застосування інтелектуальних систем моніторингу, сенсорів та аналітичних інструментів

для забезпечення стабільної якості продукції та виконання запланованих завдань);

по-третє, покращення комунікації (цифрові платформи та інструменти для ефективної взаємодії з командами, клієнтами та партнерами, що забезпечують швидкий обмін інформацією та постійний зворотний зв'язок);

по-четверте, оптимізація логістики та постачання (впровадження рішень для управління ланцюгами постачання, зниження витрат і підвищення швидкості доставки товарів або послуг);

по-п'яте, створення додаткової вартості (оновлення виробничих систем завдяки інтеграції сучасних інформаційних технологій для обробки, аналізу та зберігання великих обсягів даних, що дозволяє створювати більш якісну та конкурентоспроможну продукцію).

Таким чином, цифровізація бізнес-структур сприяє підвищенню їхньої гнучкості, продуктивності та стійкості. Вона забезпечує ефективну інтеграцію інновацій у всі аспекти діяльності підприємств, дозволяючи їм не лише залишатися на плаву, а й лідирувати у своїх сегментах ринку, розкриваючи її основні складові (табл. 1.1).

Таблиця 1.2.1

Складові процесу цифровізації бізнес-структур

Складові процесу	Ключові елементи
1. Автоматизація бізнес-процесів	- Автоматизація рутинних операцій - ERP та CRM-системи - Використання RPA - AI для оптимізації процесів
2. Контроль якості та виконання робіт	- Інтеграція IoT та сенсорів - Моніторинг якості та продуктивності - Predictive maintenance - Відстеження виконання завдань
3. Покращення комунікації	- Корпоративні платформи (Slack, Teams) - Цифрові канали для клієнтів - Системи зворотного зв'язку - Колаборативні інструменти
4. Оптимізація логістики	- Системи управління постачанням (SCM) - Автоматизація складів (RFID, WMS) - Оптимізація маршрутів - Використання автономного транспорту
5. Цифровізація створення додаткової вартості	- Використання Big Data - Модернізація виробничих процесів - Інтеграція хмарних рішень - Застосування блокчейн-технологій
6. Управління даними та аналітика	- Аналіз великих даних (Big Data) - Єдині бази даних (Data Lakes) - Аналітика через BI-системи - Захист даних від кіберзагроз

Імплементация цифрових технологій охоплює всі сфери бізнесу – від виконання повсякденних операцій до стратегічного планування. Щороку масштаби цифрової трансформації та автоматизації невпинно зростають, що вимагає постійного вдосконалення підходів до організації діяльності. У сучасній цифровій економіці ключовим фактором конкурентоспроможності стає не просто наявність ресурсів, а стратегічне управління, вміння інвестувати в розвиток ключових компетенцій і посилення динамічних здібностей компаній до адаптації та змін.

На перший погляд, межа між цифровізацією та цифровою трансформацією може здатися розмитою. Однак при детальному аналізі можна виокремити чіткі відмінності між цими поняттями.

Цифрова трансформація – це не просто впровадження нових технологій чи цифрових інструментів. Вона є глибоким і стратегічним процесом, який запускається на вищому рівні управління компанією та спричиняє фундаментальні зміни в організаційній структурі, корпоративній культурі та підходах до ведення бізнесу.

В свою чергу, основними ознаками цифрової трансформації є:

- фундаментальні зміни в бізнес-моделі (цифрова трансформація передбачає переосмислення ключових аспектів діяльності компанії, включаючи створення нових продуктів або послуг, що орієнтовані на цифрову економіку);

- ініціація процесу на вищому управлінському рівні (лідерство відіграє ключову роль у цифровій трансформації, оскільки цей процес вимагає стратегічного бачення, залучення ресурсів та готовності до довгострокових змін та трансформація, яка часто включає перегляд корпоративної стратегії, інвестиції в нові технології та навчання персоналу);

- зміна внутрішніх операцій і корпоративної культури (цифрова трансформація передбачає адаптацію внутрішніх процесів до нових технологічних можливостей. Це стосується: автоматизації рутинних завдань; оптимізації робочих процесів за допомогою сучасних інструментів; підвищення прозорості та швидкості обміну інформацією всередині компанії);

- зміна способів взаємодії із клієнтами та партнерами (цифрова трансформація створює нові канали комунікації з клієнтами (наприклад, через мобільні додатки, чат-боти чи онлайн-платформи та дозволяє компаніям краще розуміти потреби клієнтів завдяки аналізу даних та впровадженню персоналізованих рішень).

А отже, цифровізація є початковим етапом на шляху до трансформації.

Однак, цифровізація сама по собі не є цифровою трансформацією, оскільки вона не змінює основні принципи функціонування компанії. Цифрова трансформація вимагає комплексного підходу, що включає: розробку нових бізнес-процесів; створення ефективної екосистеми для обміну інформацією; забезпечення інтеграції цифрових рішень у всі аспекти діяльності компанії.

Цифрова трансформація передбачає не просто технічні інновації, а комплексне оновлення структури бізнесу та його бізнес-процесів для відповіді на виклики динамічного зовнішнього середовища. У центрі цього процесу

стоїть: розвиток інноваційного потенціалу, здатність компанії до гнучкого стратегічного планування, формування нових моделей управління, які базуються на аналітиці даних та цифрових рішеннях.

Суттєвим результатом цифрової трансформації є забезпечення стійкого розвитку бізнесу, що досягається через підвищення ефективності операцій, оптимізацію ресурсів і створення додаткової цінності для клієнтів та стейкхолдерів.

Проте важливо розрізняти використання цифрових інструментів та справжню цифрову трансформацію. Остання є глибшим і масштабнішим процесом, який виходить за межі простої заміни аналогових інструментів на цифрові. Вона передбачає: зміну корпоративної культури – переосмислення традиційних підходів до роботи, цінностей компанії та ролі кожного співробітника; інноваційний підхід до процесів – створення нових бізнес-моделей, що орієнтовані на цифрову ефективність та автоматизацію; адаптацію до потреб ринку – гнучкість та оперативність у реагуванні на зміни у зовнішньому середовищі за допомогою цифрових інструментів [6].

Таким чином, цифрова трансформація – це стратегічний процес, який поєднує технологічні інновації з трансформацією корпоративного мислення та управлінських підходів. Лише комплексний підхід дозволяє компаніям посилювати конкурентні позиції, розвивати інноваційні рішення та забезпечувати довгостроковий розвиток у мінливих умовах сучасної економіки.

Водночас інші сучасні науковці розглядають цифрову трансформацію не лише як процес впровадження нових технологій, але й як стратегічний напрям розвитку підприємства. Цей підхід підкреслює необхідність інтеграції цифровізації в загальну стратегію підприємства з метою забезпечення його довгострокового зростання. Зокрема, дослідники О. Миколук та В. Бобровник наголошують, що «цифрова трансформація передбачає не тільки технологічні зміни, але й перегляд існуючих бізнес-моделей. Вони також акцентують увагу на важливості організаційної культури та сучасних підходів до управління персоналом у цьому процесі» [2].

Цей підхід акцентує увагу на значущості стратегічного планування, де цифрові рішення інтегруються на всіх рівнях організації: від виробничих процесів до маркетингу та фінансової діяльності. Для успішної реалізації цифрової трансформації необхідно створити комплексну цифрову стратегію, що враховує особливості бізнесу, ринкові умови та потреби клієнтів. Важливими складовими цього процесу є розвиток цифрових навичок у працівників, модернізація підходів до управління змінами та впровадження нових моделей лідерства, орієнтованих на інноваційність та гнучкість в умовах змін.

Науковці Я. Шевчук та С. Катаєва трактують цифрову трансформацію як соціальний феномен, що впливає не лише на бізнес, а й на суспільство загалом. У цьому контексті цифрова трансформація охоплює зміни у соціальних відносинах, системі освіти, культурних практиках та навіть у політичних структурах. У своїх дослідженнях вчені підкреслюють, що

цифровізація відкриває нові можливості та виклики для суспільства, серед яких цифрова нерівність, поява нових форм зайнятості та трансформація взаємодії між державою і громадянами [4].

Цей підхід також підкреслює значущу роль держави у регулюванні процесів цифровізації, забезпеченні рівного доступу до цифрових ресурсів та підвищенні рівня цифрової грамотності населення. Зокрема, держава повинна створювати сприятливі умови для розвитку цифрової економіки, надаючи необхідну інфраструктуру, розробляючи нормативно-правову базу та підтримуючи інноваційні проєкти. Окрім цього, цифрова трансформація повинна враховувати соціальні й етичні аспекти, такі як захист персональних даних, конфіденційність та вплив на якість життя громадян.

Різноманітні підходи до розуміння цифрової трансформації в українській науковій літературі демонструють складність і багатогранність цього процесу. Технологічний підхід фокусується на впровадженні новітніх інформаційних технологій, стратегічний підхід розглядає цифровізацію як невіддільну складову управлінської стратегії, а соціальний підхід наголошує на її впливі на суспільні процеси. Незважаючи на різні акценти, всі ці підходи єдині у висновку: цифрова трансформація є необхідною умовою для розвитку бізнесу та суспільства в умовах глобальних викликів сучасності. Успішна цифровізація вимагає комплексного підходу, який об'єднує технологічні інновації, стратегічне планування та врахування соціальних чинників.

Цифрові технології відіграють ключову роль у розвитку сучасних підприємств, дозволяючи їм швидко адаптуватися до динамічних змін ринкового середовища та підтримувати конкурентоспроможність. Впровадження цифрових інновацій радикально змінює підходи до управління, оптимізації бізнес-процесів та підвищення загальної ефективності компанії.

Одним із ключових напрямків використання цифрових технологій є автоматизація бізнес-процесів. Завдяки сучасним інформаційним системам підприємства мають змогу автоматизувати рутинні операції, такі як обробка замовлень, управління запасами, ведення бухгалтерського обліку та інші операційні завдання. Це не лише знижує витрати на персонал, але й мінімізує ризик людських помилок, що суттєво підвищує загальну ефективність діяльності підприємства.

Зазначене визначення підкреслює, що відмінність між цифровізацією та цифровою трансформацією може виглядати доволі нечіткою на перший погляд. Тому варто окреслити ключові характеристики, які є визначальними для цифрової трансформації.

Перша складова процесу цифрової трансформації – це не просто впровадження нових технологій або інструментів. Це комплексний процес, що ініціюється на вищому управлінському рівні компанії й призводить до глибинних змін у способах використання програмного забезпечення, організації внутрішніх операцій та навіть у підходах до мислення співробітників.

Цифровізація, своєю чергою, не завжди є синонімом цифрової трансформації. Наприклад, перенесення зберігання документів із локальних

комп'ютерів на хмарні сервіси, такі як Google Документи чи Dropbox, є типовим прикладом цифровізації. Однак для того, щоб говорити про повноцінну цифрову трансформацію, потрібна масштабніша підготовка, що включає в себе: оптимізацію робочих процесів відповідно до можливостей нових технологій; забезпечення ефективного та прозорого обміну інформацією між відділами; формування нової корпоративної культури, де цифрові рішення є невід'ємною частиною операційної та стратегічної діяльності компанії.

Друга складова процесу цифрової трансформації полягає в уточненні стратегії розвитку компанії. Головною метою цифрової трансформації є підвищення ефективності діяльності бізнесу. Однак поняття «ефективність» може мати різні інтерпретації, тому команді, яка відповідає за трансформацію, необхідно узгодити спільне бачення цілей та напрямів розвитку компанії. Це може вимагати формулювання цілей «з чистого аркуша паперу» або перегляду існуючої місії, бачення, стратегії та корпоративних цінностей. Крім того, важливо сформувати нову культуру взаємодії як всередині колективу, так і з клієнтами, враховуючи ринкові реалії та внутрішні потреби організації [5].

Третя складова стосується оновлення концептуальної моделі компанії. Після узгодження стратегічних цілей необхідно чітко визначити, яким повинен бути колектив, щоб досягти цих цілей. Потрібно встановити:

- які знання та навички мають опанувати працівники,
- як вони повинні взаємодіяти з новими технологіями,
- як реагувати на виклики швидко та ефективно.

Цей етап передбачає детальний аналіз поточного стану колективу, виявлення компетентнісних прогалин та формування плану їх подолання.

Четверта складова – це ідентифікація та усунення розривів у діяльності компанії до початку цифрової трансформації. На цьому етапі необхідно проаналізувати, де саме існують розриви між поточним станом компанії та бажаним результатом. Це стосується як організаційних можливостей підприємства, так і компетенцій співробітників [3].

Після ідентифікації проблемних зон наступним кроком є реалізація цифрової трансформації, яка має на меті усунення цих розривів і перехід до нового рівня функціонування бізнесу.

Основні навички та компетенції в сфері цифрових технологій відіграють вирішальну роль у цьому процесі. До ключових цифрових компетенцій належать:

1. Знання основ кібербезпеки та захисту інформації;
2. Вміння працювати з великими даними (Big Data), їх аналіз і статистична обробка;
3. Опанування цифрових інструментів, таких як таск-трекери (наприклад, Trello, Jira) і месенджери для оптимізації робочих завдань;
4. Автоматизація рутинних процесів з використанням відповідних програмних рішень.

Таким чином, успішна цифрова трансформація передбачає не лише технічне оновлення компанії, але й створення нових стратегій розвитку,

побудову гнучкої моделі компетенцій та усунення розривів у процесах і навичках працівників. Це дозволяє бізнесу адаптуватися до змін та підвищити конкурентоспроможність у цифрову епоху.

Процес цифровізації бізнес-структур спрямований на трансформацію їх у більш гнучкі та адаптивні організації, здатні швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Схематичне представлення цього процесу показано на рис. 1.5.

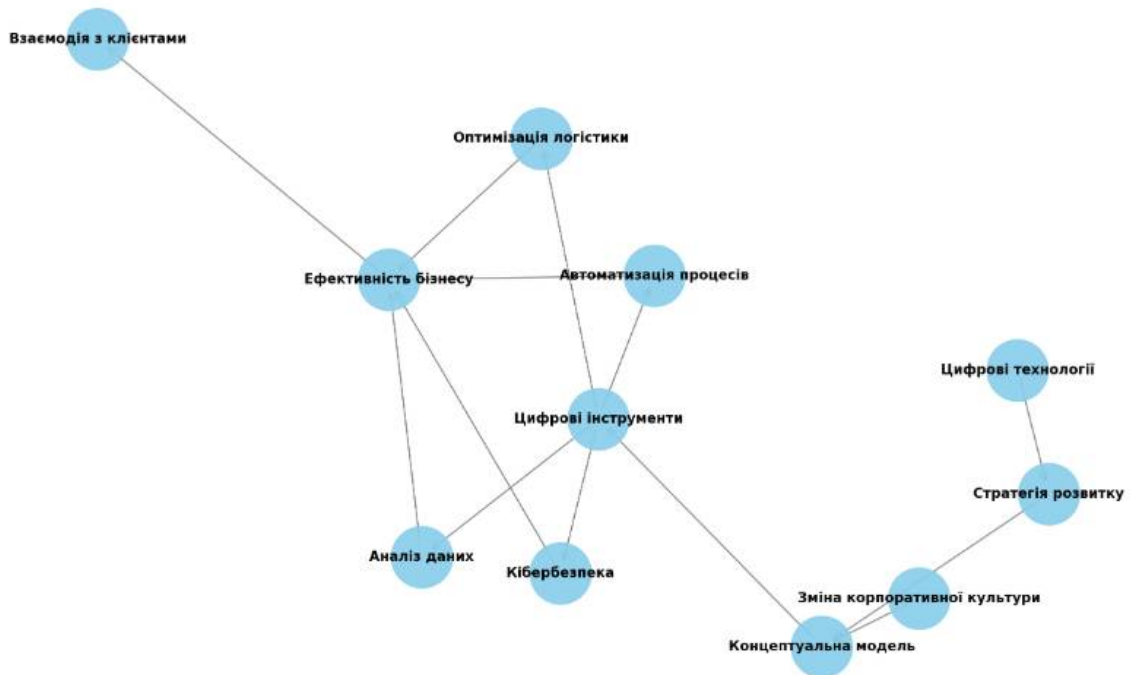

Рис. 1.2.1. Схема процесів бізнес-структур на основі цифровізації*

*Джерело: побувано авторами

Для досягнення успіху в цифровому світі необхідно активно розвивати цифрові навички персоналу. Це включає систематичне виявлення прогалин у компетенціях працівників та їх своєчасне усунення. Важливо також забезпечити ефективне впровадження програмних рішень, особливо для компаній, які орієнтовані на надання якісних товарів і послуг. У сучасних умовах використання високотехнологічних інструментів є невід'ємною частиною щоденної діяльності підприємств і критично впливає на їхню конкурентоспроможність на ринку.

Попри складність процесу цифрової трансформації, дедалі більше компаній обирають всій шлях розвитку, адже, повномасштабне вторгнення стало додатковим стимулом для цього процесу, кардинально змінивши способи функціонування сучасного суспільства. Очевидно, що організації, які не адаптуються до цифрової трансформації, ризикують втратити конкурентоспроможність і навіть ставлять своє виживання в умовах стрімких змін бізнес-середовища, яке активно розвивається в повоєнний період відновлення України.

Ситуація після початку повномасштабного вторгнення яскраво демонструє, як деяким галузям довелося оперативно адаптуватися до нових умов для забезпечення максимально швидкого доступу клієнтів до своїх товарів та послуг. Компанії, що активно впроваджували цифрові технології для оптимізації своєї діяльності, змогли швидше пристосуватися до нових реалій. Натомість підприємства, які продовжували працювати за традиційними бізнес-моделями, зіткнулися з численними труднощами.

У сучасному світі, де споживачі все більше переходять до цифрових форматів, успіх компанії безпосередньо залежить від її здатності до цифрової адаптації. Це стосується як B2C-сектору, де змінюється споживча поведінка, так і B2B-сегменту, де трансформуються процеси співпраці та обміну інформацією.

Згідно з даними Statista, у 2023 році глобальні витрати на технології та послуги цифрової трансформації досягли 1,8 трильйона доларів США, а до 2025 року вони зростуть до 2,8 трильйона доларів [1]. Така тенденція свідчить про значний інтерес компаній до інвестицій у технологічні рішення, необхідні для збереження та посилення конкурентоспроможності.

Таким чином, цифрові технології продовжують стрімко розвиватися в усіх сферах економіки, що вимагає від бізнесу постійного вдосконалення процесів цифрової трансформації. Це дозволяє не лише утримувати досягнуті позиції на ринку, але й посилювати свої конкурентні переваги. Для досягнення цієї мети важливо відслідковувати ключові технологічні тенденції, які формують сучасне технологічне середовище та забезпечують основу для подальшого зростання й розвитку компаній.

А отже, сучасними технологічними тенденціями та викликами цифрової трансформації є:

1. Технології 5G представляють п'яте покоління мобільних мереж, яке забезпечує високу швидкість з'єднання, мінімальну затримку передачі даних і значно вищу пропускну здатність порівняно з попередніми стандартами. Ці переваги відкривають широкі можливості для інновацій у різних галузях, таких як електронна охорона здоров'я, інтеграція транспортних систем і розвиток смарт-інфраструктури.

2. Безпека з нульовою довірою передбачає створення захисної архітектури, де жоден користувач або пристрій не отримує автоматичного доступу до системи. З огляду на зростання кількості хакерських атак та ризиків витоку даних, компанії активно впроваджують моделі Zero Trust для забезпечення надійного захисту програм, персональної інформації, мереж та критичної інфраструктури.

3. Гіперавтоматизація – це глибока автоматизація бізнес-процесів і IT-операцій за допомогою роботизованої автоматизації процесів (RPA), штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML). Вона дозволяє швидше адаптувати роботу організацій, усувати неефективність і спрощувати виконання завдань із мінімальним людським втручанням.

4. Прогнозна аналітика базується на використанні штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу історичних даних з метою прогнозування подій у таких сферах, як економіка, бізнес-процеси, споживча поведінка та інші галузі.

5. Управління даними про клієнтів. Компанії активно вдосконалюють свої платформи управління клієнтськими даними (CDP) для глибшого розуміння потреб клієнтів. Інтеграція даних із різних джерел дозволяє створювати персоналізовані рішення, підвищуючи якість обслуговування та лояльність споживачів.

6. Генеративний штучний інтелект використовує наявні дані у форматах тексту, зображень або аудіо для створення нового контенту. Це знаходить застосування у численних сферах – від розважального контенту до бізнес-рішень. Прикладом є програми на кшталт FaceApp, які модифікують фотографії, змінюючи вік або інші параметри зображення.

7. Хмарні технології, які також відіграють ключову роль у процесі цифрової трансформації підприємств. Завдяки хмарним платформам компанії отримують можливість зберігати та обробляти великі обсяги даних у віддалених центрах обробки, забезпечуючи гнучкий доступ до інформації з будь-якої точки світу. Це стає особливо важливим для підтримання безперервності бізнес-процесів та швидкого реагування на зміни ринкової ситуації. Хмарні рішення також знижують витрати на утримання фізичної інфраструктури, дозволяючи підприємствам ефективніше використовувати фінансові ресурси. Наприклад, компанії можуть швидко масштабувати ІТ-ресурси відповідно до актуальних потреб бізнесу, уникаючи значних капіталовкладень у власні серверні потужності.

8. Блокчейн також сприяють підвищенню прозорості та безпеки бізнес-процесів. Блокчейн-технологія забезпечує зберігання даних у незмінному вигляді та прозорість транзакцій, що є надзвичайно важливим для галузей, де потрібен високий рівень довіри, як-от фінансові послуги або логістика. Це не лише підвищує довіру з боку клієнтів і партнерів, але й сприяє дотриманню регуляторних стандартів. Наприклад, у логістичному секторі блокчейн може використовуватися для відстеження переміщення товарів, що забезпечує прозорість ланцюга поставок та мінімізує ризик шахрайства.

Цифрові технології також сприяють створенню нових бізнес-моделей, зокрема платформ електронної комерції, які об'єднують продавців і покупців на глобальному рівні. Такі платформи допомагають підприємствам розширювати ринки збуту, зменшувати витрати на маркетинг та логістичні процеси, а також покращувати якість обслуговування клієнтів. Наприклад, завдяки платформам електронної комерції малі та середні підприємства отримують можливість виходу на міжнародні ринки без необхідності значних інвестицій у створення власної інфраструктури.

Цифрові технології значно покращують внутрішню комунікацію та співпрацю між працівниками підприємства. Використання інструментів для

дистанційної роботи, таких як відеоконференції, спільні робочі платформи та системи управління проєктами, дозволяє підвищити ефективність робочих процесів та забезпечити злагоджену взаємодію між різними відділами компанії. Це особливо актуально в умовах глобалізації та географічної розподіленості робочої сили, коли співробітники працюють з різних куточків світу.

Крім того, цифрові технології сприяють підвищенню рівня інноваційності підприємств. Використання сучасних технологічних рішень стимулює розробку нових продуктів та послуг, а також удосконалює процеси їх створення та виходу на ринок. Наприклад, застосування 3D-друку дозволяє швидко створювати прототипи нових продуктів, знижуючи витрати на науково-дослідні роботи та скорочуючи час на впровадження продукції у виробництво.

Окрім цього, цифрові технології покращують управління ризиками та підвищують рівень безпеки підприємства. Сучасні системи кібербезпеки забезпечують надійний захист корпоративних даних від несанкціонованого доступу та кіберзагроз, що є критично важливим у сучасних умовах зростаючих загроз та збільшення обсягу оброблюваної інформації. Надійний захист інформаційних ресурсів є необхідним елементом стабільного функціонування підприємства у цифровому середовищі.

Таким чином, цифрові технології докорінно змінюють підходи до ведення бізнесу, надаючи підприємствам нові інструменти для ефективного управління, оптимізації операційних процесів та підвищення конкурентоспроможності. Впровадження цифрових інновацій дає можливість компаніям ефективніше використовувати свої ресурси, оперативно адаптуватися до ринкових змін і забезпечувати стабільний розвиток у довгостроковій перспективі. Проте, для досягнення цих результатів необхідно не тільки застосовувати сучасні технології, а й інвестувати у підготовку кваліфікованого персоналу, розробляти стратегічні плани цифрової трансформації та створювати умови для стимулювання інноваційного розвитку.

При цьому, викликами цифрової трансформації, незважаючи на численні переваги, цифрова трансформація має і свої негативні наслідки. До ключових викликів належать:

- фінансові обмеження підприємств (зумовлені значними витратами на впровадження цифрових технологій, модернізацію інфраструктури, навчання персоналу та обмеженим доступом до кредитних ресурсів);
- законодавчі бар'єри (пов'язані з недосконалістю або застарілістю нормативно-правової бази у сфері цифровізації, а також відсутністю чітких регуляторних вимог для впровадження нових технологій);
- ризики кібербезпеки (що виникають через збільшення кіберзагроз, недостатній рівень захисту даних, високі витрати на забезпечення інформаційної безпеки та недостатню кваліфікацію персоналу);

- обмежена державна підтримка (яка проявляється у відсутності стимулюючих заходів, таких як податкові пільги, субсидії чи гранти, що сприяли б впровадженню цифрових інновацій);
- зростання безробіття (через появу нового класу непотрібних працівників, яких витісняють автоматизовані технології);
- необхідність перекваліфікації кадрів через низький рівень цифрової грамотності (для роботи в цифровому середовищі та опанування нових навичок);
- руйнування традиційних механізмів соціального захисту (гарантовані пенсії та система соціального забезпечення);
- потенційне зниження добробуту населення (через скорочення платоспроможного попиту та уповільнення розвитку окремих секторів економіки).

Однією з ключових перешкод є фінансові обмеження. В умовах економічної нестабільності, спричиненої як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, багато українських компаній стикаються з браком фінансових ресурсів, необхідних для інвестування в цифрові технології. Значні витрати на впровадження сучасних інформаційних систем, придбання програмного забезпечення, навчання працівників та оновлення інфраструктури створюють суттєві бар'єри, особливо для малого та середнього бізнесу. Ці підприємства часто мають обмежений доступ до кредитних ресурсів, а ризики, пов'язані з інвестиціями в цифровізацію, лише посилюють ситуацію.

Однією з ключових перешкод на шляху цифрової трансформації є законодавчі бар'єри. Чинне українське законодавство, особливо в частині регулювання цифрових технологій, нерідко є застарілим або недостатньо адаптованим до сучасних реалій цифрової економіки. Відсутність чітких регуляторних стандартів та вимог для впровадження новітніх технологій створює правову невизначеність, що стримує інноваційну активність підприємств. Зокрема, питання захисту даних, електронного документообігу та забезпечення кібербезпеки залишаються частково неврегульованими або потребують значного вдосконалення. Підприємства часто стикаються з труднощами у тлумаченні законодавчих норм і відсутністю чітких рекомендацій, як дотримуватись регуляторних вимог, що підвищує ризик правових та фінансових санкцій.

Потреба в оновленні законодавства стосується не лише цифрової економіки, але й суміжних сфер, таких як електронна комерція, фінтех, інноваційні технології (наприклад, штучний інтелект і блокчейн). Недосконалість регулювання обмежує доступ до світових ринків, стримує іноземні інвестиції та знижує конкурентоспроможність українських підприємств. Налагодження ефективного регулювання та створення зрозумілої правової бази дозволить мінімізувати бар'єри, стимулювати інновації та посилити довіру до цифрових рішень.

Ризики, пов'язані з кібербезпекою, є ще однією значною перешкодою. З

поширенням цифрових технологій зростає кількість загроз для збереження конфіденційних даних та стабільності бізнес-процесів. Багато українських підприємств, особливо середнього та малого бізнесу, не мають достатнього досвіду чи фінансових можливостей для впровадження комплексних систем кіберзахисту. Наслідки кібератак можуть бути катастрофічними – від крадіжки персональних даних та фінансових втрат до зупинки ключових операцій.

Крім того, людський фактор залишається слабкою ланкою у сфері кібербезпеки. Брак обізнаності працівників про основи захисту інформації, нехтування елементарними правилами безпеки, такими як використання надійних паролів чи двофакторної аутентифікації, створюють додаткові ризики. Тому необхідним є не лише впровадження сучасних систем захисту, а й регулярне навчання персоналу, щоб забезпечити високий рівень обізнаності та готовності до кіберзагроз.

Подолання цих бар'єрів вимагає комплексного підходу. Необхідно вдосконалити законодавчу базу, яка б відповідала міжнародним стандартам, впровадити механізми державної підтримки (податкові стимули, гранти на інновації), а також розвивати національну інфраструктуру кібербезпеки. Окрім того, важливим кроком є створення програм, які підтримують бізнес у реалізації цифрових проєктів та забезпечують доступ до фінансування.

Цифрова трансформація бізнесу, незважаючи на виклики, відкриває значні можливості для українських підприємств. Вона змінює традиційні підходи до ведення бізнесу, сприяє розвитку інновацій, створює нові бізнес-моделі та дозволяє орієнтуватися на потреби клієнтів. Перехід від продуктово-орієнтованих до клієнто-орієнтованих моделей завдяки аналізу великих даних та автоматизації дозволяє ефективно адаптувати пропозиції до ринкових умов.

Використання інструментів персоналізації забезпечує унікальні рішення для споживачів, підвищує їхню задоволеність та сприяє зростанню лояльності. Водночас інноваційні технології, такі як хмарні сервіси, блокчейн та штучний інтелект, підвищують ефективність бізнес-процесів і забезпечують стійкий розвиток.

Отже, успішне подолання фінансових, законодавчих та кібербезпекових бар'єрів дозволить українським підприємствам повною мірою скористатися можливостями цифрової трансформації. Це забезпечить підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку та стійкий розвиток на довгострокову перспективу.

Загальний висновок полягає в тому, що цифрова трансформація бізнесу є ключовою умовою для підприємств, які прагнуть зберегти свою конкурентоспроможність та забезпечити сталий розвиток. Успішне впровадження цифрової трансформації вимагає ефективного збору та аналізу даних, оптимізації ланцюгів створення вартості, розробки цифрових інтерфейсів для взаємодії з клієнтами та впровадження заходів із кібербезпеки для протидії загрозам.

Проведене дослідження показало, що цифрова трансформація істотно

знижує бар'єри для виходу на нові ринки та відкриває додаткові можливості для бізнесу. Це особливо проявилось під повномасштабного вторгнення росії, коли цифровізовані компанії продемонстрували здатність швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Водночас необхідно розуміти, що процес цифрової трансформації є безперервним, оскільки технологічний прогрес постійно породжує нові рішення, які замінюють попередні.

Серед сучасних тенденцій у технологічному середовищі можна виділити впровадження технологій 5G, концепції «нульової довіри» у сфері безпеки, гіперавтоматизацію, прогностичну аналітику, системи управління клієнтськими відносинами, платформи даних клієнтів, а також генеративний штучний інтелект. Отже, цифрова трансформація є лише початковим етапом, після якого необхідне систематичне впровадження та розвиток цифровізації бізнес-процесів.

Список використаних джерел

1. O'Brein C. What is Digital Transformation? A Guide for Businesses. *Digital Marketing Institute*. 2022. URL: <https://digitalmarketinginstitute.com/blog/digital-transformation-business-guide>
2. Миколук О. А., Бобровник В. М. Управління підприємством в умовах діджиталізації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 4. С. 142-146.
3. Цифрова трансформація бізнесу. SION. *Patent. Tax. Law*. 2022. URL: https://sion-ip.com/uk/blog/tsyfrova_transformatsiia-biznesu
4. Шевчук Я. В., Катаєва С. Б. Інвестиційний менеджмент в умовах цифрової трансформації та інновацій. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. Вип. 35.
5. Як цифрова трансформація змінює бізнес. *Devisu*. 2021. URL: https://devisu.ua/uk/stattia/yak-cifrova_transformaciya-zminyu-biznes
6. Яценко В. Діджиталізація – сучасний фактор розвитку бізнес-процесів. *Ефективна економіка*. 2022. № 2.

Розділ 2

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ

М'ячин Валентин, д.е.н., проф.

2.1. Аналіз моделей повоєнного відновлення економіки

Після здобуття незалежності в 1991 р. Україна зазнала численних економічних, політичних та соціальних перетворень, що значною мірою вплинули на розвиток країни та її місце на міжнародній арені. Однак із початку повномасштабної війни з росією в 2022 р. Україна опинилася в глибокій кризі, що торкнулася всіх сфер суспільного життя, зокрема економіки та міжнародних відносин. Війна викликала серйозні руйнування інфраструктури, значно скоротила промислове виробництво, іноземні інвестиції, порушила традиційні економічні зв'язки. Отже, одним із пріоритетних завдань для українського уряду та міжнародних партнерів стало відновлення економіки країни після війни.

Зі грудня 2013 р. протести на Майдані в Києві перетворилися на масштабний рух проти корупції, поліцейського насильства та авторитарного режиму Януковича. Протягом зими 2013-2014 рр. протести ставали дедалі запеклішими. У січні 2014 р. влада прийняла так звані диктаторські закони, що обмежили свободу зібрань і преси, й це тільки посилювало невдоволення. Протистояння досягло апогею в лютому 2014 р., коли в результаті зіткнень з силовиками загинули десятки мирних демонстрантів.

У лютому 2014 р. В. Янукович покинув президентське крісло і втік до росії. Україною став керувати тимчасовий уряд. Але політична криза швидко переросла в геополітичну: росія, скориставшись нестабільністю в Україні, анексувала Крим у березні 2014 р., що стало першим серйозним міжнародним викликом суверенітету України з моменту її незалежності.

Після анексії Криму на сході України почалася війна. У квітні 2014 р. у в Донецькій і Луганській областях проросійські сили за підтримки москви почали збройне повстання, що призвело до створення так званих Донецької та Луганської народних республік та затяжного конфлікту, що забрав тисячі життів і зруйнував інфраструктуру східної України. Ці території досі залишаються під частковим контролем підтримуваних росією сепаратистів.

На тлі зазначених подій Україна почала активно зміцнювати свої зв'язки із Заходом. У 2014 р. Президентом України став П. Порошенко, правління якого ознаменувалося курсом на євроінтеграцію і опір російській агресії. Було підписано важливі угоди з Європейським Союзом, зокрема Угоду про асоціацію, що відкрила український ринок для європейських товарів і стала

першим кроком на шляху до членства України в ЄС.

Однак проблеми на сході України, включно з тривалими бойовими діями, дестабілізували країну. Економічна криза, викликана війною і втратою територій, а також необхідність проведення болючих економічних реформ викликали невдоволення населення. Незважаючи на це, Україна досягла певного прогресу у впровадженні таких реформ, як децентралізація влади, боротьба з корупцією та модернізація державного управління.

У 2019 р. Президентом України обрали В. Зеленського, який прийшов до влади на хвилі розчарувань політичних еліт і обіцяв припинити війну. Його перебування на посаді пов'язане зі спробами вирішити конфлікт на сході дипломатичним шляхом, але значних результатів досягнуто не було.

Початок 2022 р. ознаменувався серйозною ескалацією конфлікту: 24 лютого росія здійснила повномасштабне вторгнення в Україну. Ця подія стала поворотним моментом у новітній історії країни та викликала безпрецедентну міжнародну реакцію. Війна призвела до масових руйнувань, жертв серед цивільного населення та великої гуманітарної катастрофи. Однак, незважаючи на складну ситуацію, Україна продовжує протистояти агресії, отримуючи значну підтримку з боку західних країн, включно з військовою, фінансовою та гуманітарною допомогою.

Період 2022–2024 рр. характеризується героїчною обороною України та міжнародною ізоляцією росії. Україна за підтримки Заходу продовжує боротися за свою незалежність і територіальну цілісність, незважаючи на важкі умови війни та економічні труднощі.

Тим часом багато європейських країн продемонстрували високий рівень співпраці з Україною навіть в умовах триваючого конфлікту. Провідні держави Європи відіграють важливу роль у підтримці України як дипломатичним, так і економічним шляхом. Вже зараз між державами Європи та Україною можна спостерігати значну економічну взаємодію, що свідчить про потенціал більш глибокої та плідної співпраці після війни. Європа підтримує Україну в процесі євроінтеграції, а також надає допомогу в різних сферах – від гуманітарної до економічної (зокрема у вигляді підтримки українським підприємств у експорті та інвестиціях).

Під час війни будь-яка країна переживає значні руйнування та потрясіння. Ці події каталізують існуючі проблеми та дають зелене світло тим реформам, що за інших обставин могли б викликати опір суспільства. Таким чином, як усередині країни, так і на міжнародній арені починаються обговорення повоєнного відновлення. Від курсу повоєнного відновлення залежить подальший розвиток суспільства [1].

Новітня історія знає небагато випадків повоєнного відновлення економіки країни, особливо таких, де ці спроби увінчалися успіхом. Найвідоміші приклади: відновлення Австрії після завершення Першої світової війни, відновлення Європи після Другої світової війни (план Маршалла), відновлення Кореї після Корейської війни, відновлення Хорватії після Війни за незалежність. Найбільш тривалим періодом відновлення була повоєнна реконструкція, що здійснювалася з 1946 до 1951 р., тобто після завершення

Другої світової війни. Вона була пов'язана з роботою міжнародних організацій, як-от Адміністрація ООН з питань допомоги та реабілітації в Європі та Китаї в період 1943–1946 рр., позиками Міжнародного банку реконструкції та розвитку для Європи, реалізацією плану Маршалла для Західної Європи з 1948 до 1951 р. та економічною допомогою Японії. З усіх цих програм план Маршалла виділяється як успішна ініціатива [1].

Виокремимо такі світові приклади повоєнного відновлення:

- план Маршалла. Ця модель повоєнного відновлення була запропонована державним секретарем США Дж. Маршаллом після Другої світової війни. План Маршалла передбачав надання фінансової допомоги, інвестицій та технічної підтримки країнам Західної Європи з метою відновлення їхньої економіки, інфраструктури та політичної стабільності. Основні принципи цього плану передбачали співробітництво між країнами, відкритість ринків та інтеграцію в міжнародну економіку;

- кейнсіанський підхід. Повоєнне відновлення може спиратися на кейнсіанські принципи, що передбачають активну роль держави у регулюванні економіки, стимулюванні попиту та забезпеченні повної зайнятості. Шляхом розширення державних інвестицій у розвиток інфраструктури, промисловості та сільського господарства держава може стимулювати економічне зростання та створення робочих місць;

- модель сталого розвитку. Сучасні концепції повоєнного відновлення акцентують увагу на важливості забезпечення сталого розвитку та збереження довкілля. Це передбачає розвиток економіки, що балансує між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стабільністю. Модель сталого розвитку може охоплювати такі принципи, як розвиток енергоефективних технологій, використання циркулярної економіки та розвиток соціальної інфраструктури, що сприяє рівному доступу до освіти, охорони здоров'я та житла;

- модель міжнародного співробітництва та інтеграції. Повоєнне відновлення потребує активної участі та підтримки міжнародних організацій, регіональних спільнот і донорів. Модель міжнародного співробітництва може передбачати надання фінансової, технічної та інституційної допомоги, сприяння міжнародній торгівлі, інвестиціям та обміну технологіями. Інтеграція в міжнародні економічні та політичні системи також сприяє стабільності та розвитку країни у довгостроковій перспективі [2].

Моделі повоєнного відновлення, представлені в сучасній практиці, мають як спільні риси, так і суттєві відмінності.

Усі розглянуті моделі спрямовані на відновлення економіки, забезпечення стабільності та довгострокового розвитку постраждалих регіонів. Наприклад, план Маршалла та модель міжнародного співробітництва та інтеграції роблять акцент на активній участі міжнародної спільноти, наданні фінансової та технічної допомоги для стабілізації економічної ситуації. Також усі моделі визнають важливість інфраструктурних проєктів як основи для економічного зростання. Так, кейнсіанський підхід передбачає розширення державних інвестицій у промисловість, інфраструктуру та сільське

господарство, що є співзвучним принципам плану Маршалла [3].

Крім того, кожна з моделей підкреслює важливість співпраці між різними учасниками процесу відновлення – державами, міжнародними організаціями, бізнесом та громадськими інституціями.

Основною відмінністю між моделями є їхня філософія та підхід до вирішення завдань. План Маршалла зосереджений на фінансовій підтримці, розвитку ринкової економіки та інтеграції в міжнародну систему. Кейнсіанський підхід, навпаки, робить акцент на внутрішніх механізмах: державному регулюванні, стимулюванні попиту та забезпеченні зайнятості.

Модель сталого розвитку має іншу філософію, орієнтуючись на баланс між економічним, соціальним і екологічним аспектами. Вона акцентує увагу на довгостроковій стійкості завдяки енергоефективним технологіям та циркулярній економіці, що відрізняє цю модель від інших.

Нарешті, модель міжнародного співробітництва та інтеграції робить акцент на багатосторонніх зусиллях, підкреслюючи роль міжнародних організацій у підтримці економічного та політичного розвитку, чого немає в кейнсіанському підході.

Таким чином, попри наявність спільної мети – відновлення економіки, кожна з моделей має свої унікальні акценти, що дозволяє адаптувати їх до конкретних умов і потреб постраждалих регіонів.

Слід зазначити, що з 05 вересня 2024 р. Європейська бізнес-асоціація (European Business Association) та Global Business for Ukraine спільно з Ukraine Invest запустили Карту інвестиційних та бізнес-можливостей в Україні – вона являє собою інноваційний інтерактивний інструмент, створений для допомоги потенційним інвесторам у дослідженні широкого спектра інвестиційних можливостей, доступних у різних регіонах України. Ця потужна платформа надає вичерпну інформацію про кожну можливість, що дозволяє інвесторам ухвалювати обґрунтовані рішення на основі власних інтересів та пріоритетів. Крім того, користувачі можуть висловити зацікавленість у конкретному проєкті, надіславши запит через платформу.

Згадана інвестиційна карта надає детальну інформацію щодо кожного регіону України, охоплюючи важливі чинники, як-от: розмір території, чисельність населення, податкові правила, освітні заклади, природні ресурси та провідні галузі промисловості.

Проєкти, представлені на карті, зручно класифіковані за регіонами або галузями, що дозволяє користувачам легко знаходити цікаві для них сектори. Опис кожного проєкту містить ключові деталі, зокрема: ініціатор, поточний статус, точне місцезнаходження, обсяг інвестицій, необхідна сума, а також конкретні цілі й строки реалізації [4].

Платформа DREAM є комплексною цифровою екосистемою, розробленою для управління проєктами реконструкції через єдину платформу. Вона інтегрує дані з державних джерел, місцевих громад і ключових баз даних, що дозволяє ефективно співпрацювати та встановлювати пріоритети на основі соціально-економічного впливу. Наразі платформа перебуває у пілотному режимі та координується Міністерством розвитку громад та територій України

та Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури України, а її повне розгортання заплановане на 2025 рік.

Нижче наведено характеристики основних українських компаній та компаній зі значною присутністю в Україні, котрі, на думку західних інвесторів, є привабливими для інвестування [5].

Одним із найбільших агропромислових холдингів в Україні є Astarta Holding N.V. (ASTH, WSE). Холдинг володіє 220 тис. га землі, виробляє цукор (виробник № 1 в Україні) обсягом 250–500 тис. тонн на рік, індустріалізоване молоко в обсязі понад 100 тис. тонн на рік та утримує 25,5 тис. голів великої рогатої худоби. Крім того, компанія займає 2 місце в Україні щодо переробки сої з потужністю 230 тис. тонн на рік і виробляє біогаз із проектною потужністю 150 тис. м³ біогазу.

На початку повномасштабного вторгнення акції Astarta Holding втратили майже 70 % своєї вартості порівняно з рівнем початку 2022 р. Станом на травень 2024 р. ціна акцій становила 26 польських злотих, що є нижчим показником проти 40 злотих на початку 2022 р. Однак із початку 2023 р. акції зросли на 20 %.

Річний фінансовий звіт Astarta Holding відображає результати роботи компанії у 2023 р. Виручка зросла на 21 % – із 510 до 619 млн євро, причому основний внесок у це зростання забезпечило сільське господарство, на яке припало 38 % консолідованої виручки, що на 33 % більше проти попереднього року. Показник EBITDA знизився з 154 млн євро до 145 млн євро (на 6 %). Зростання виручки можна пояснити збільшенням обсягів виробництва сільськогосподарських культур і цукру. Натомість зниження EBITDA та зростання собівартості продажів пов'язані з вищими витратами на експорт, а також зі збільшенням управлінських витрат [6].

EPAM Systems Inc (EPAM, NYSE) – IT-компанія, що увійшла до списку Forbes Global 2000 у 2011 р. і працює у більш ніж 50 країнах світу. Загальна кількість працівників становить 55 600 осіб, із яких 11 300 працюють в Україні, що є найбільшим показником поміж усіх країн присутності. З 2021 р. EPAM є частиною індексу S&P 500.

У 2022 р. виручка EPAM досягла 4,824 млрд дол. США, що на 28 % більше проти 3,758 млрд дол. США у 2021 р. Чистий прибуток також зріс на 13 % і склав 481,7 млн дол. США проти 419,4 млн дол. США у попередньому році.

МНР (МНРСq, LSE) – найбільший інтегрований український виробник і експортер м'яса птиці, сільськогосподарських культур, а також інших м'ясних та ковбасних виробів і готових м'ясних продуктів.

Компанія є лідером у Європі з виробництва м'яса птиці та має один із найсильніших продовольчих брендів в Україні. У 2022 р. обсяги виробництва м'яса птиці становили 670 тис. тонн. МНР також є одним із найбільших виробників зернових і переробників олійних культур в Україні, обробляючи 340 тис. гектарів орних земель у 2022 р. [7].

З повномасштабним вторгненням акції МНР втратили 50 % своєї вартості проти початку 2022 року, однак із лютого 2024 р. їхня вартість

стабілізувалася (з початку 2023 р. зафіксовано незначне зростання на 10 %). Експортна виручка компанії у 2023 р. зросла на 13 %, а загальна виручка підвищилася з 2,6 млрд до 3 млрд дол. США (+14 % проти 2022 р.). Показник EBITDA збільшився на 16 % – з 384 до 445 млн дол. США.

MLK Foods – міжнародний виробник молочної продукції, основні операції якого зосереджені в країнах СНД та ЄС. Виробничі потужності групи розташовані в Україні, а загальна річна потужність із переробки молока перевищує 500 тис. тонн. Діяльність здійснюється через дочірню компанію Milkiland Ukraine, до складу якої входять 10 молокозаводів, молочне тваринництво та розгалужена система збору молока на всій території країни [8].

З кінця 2021 р. ціна акцій групи впала на 67 %, а у 2023 р. зниження склало ще на 35 % (станом на травень 2024 р.). Основною причиною стали фінансові труднощі, котрі існували ще до початку повномасштабного вторгнення, а війна лише посилила тиск на компанію.

ІМС – одна з 10 найбільших сільськогосподарських компаній України, що обробляє 120 тис. гектарів орних земель у ключових аграрних регіонах країни (Полтавська, Чернігівська, Сумська області).

У перші 9 місяців 2023 р. виручка компанії зросла з 61,8 млн до 98,7 млн дол. США (+60 %) проти аналогічного періоду 2022 р. Однак EBITDA зменшилась із 36,8 млн до 13,8 млн дол. США (-62 %) через падіння цін на сільськогосподарську продукцію. У річному вимірі у 2023 р. виручка збільшилася з 114 млн до 139 млн дол. США (+22 %), але EBITDA впала з 36 млн до 3 млн дол. США (-91 %) через зниження цін на олійні культури та зерно, а також зростання собівартості продажів.

Із початком російського вторгнення у 2022 р. значно зросли інвестиції в українські стартапи у сфері військових технологій (MilTech). Український уряд активно підтримує цей сектор через програми, зокрема акселератор Brave1 MilTech, котрий у 2024 р. отримав фінансування в розмірі 40 млн дол. США.

В Україні відкрито працюють понад 45 компаній MilTech, однак сотні інших діють анонімно або в умовах підвищеної секретності. Основний фокус їхньої роботи зосереджений на:

- повітряних, морських і наземних дронах;
- системах штучного інтелекту для підвищення точності безпілотників;
- обладнанні для радіоелектронної боротьби (далі – РЕБ) для захисту від ворожих дронів і РЕБ-систем.

Фінансування MilTech підтримує обороноздатність країни і приваблює інвесторів, зацікавлених у швидкозростаючих технологічних проєктах із глобальним впливом. Війна створює унікальні умови для тестування нових систем безпосередньо на полі бою, що скорочує шлях від розробки до практичного застосування. Крім наступальних технологій, MilTech охоплює оборонні рішення – від раннього виявлення до активних і пасивних систем захисту [3].

Українські суверенні єврооблігації від початку війни залишаються під тиском. Майже 50 % бюджету України (без урахування військових витрат)

фінансується міжнародними донорами. Через це ймовірною є реструктуризація найближчих випусків облігацій.

Станом на лютий 2024 р. дохідність до погашення (далі – YTM) облігацій «Україна 24» становила 39,6 %, тоді як довгострокові облігації мали нижчу дохідність (23-31 цент за долар/євро). Це свідчить про складну економічну ситуацію, але водночас – про зацікавленість міжнародних донорів у фінансовій стабільності України.

Унікальним інструментом є GDP-linked Warrants. У 2015 р. Україна випустила варранти, пов'язані з ВВП, на суму 3,6 млрд дол. США, щоб зробити реструктуризацію боргу в розмірі 15 млрд дол. більш привабливою. У межах цієї реструктуризації інвесторам довелося списати 20 % початкової вартості своїх активів. Проте ці варранти надають потенційну вигоду, пов'язану з економічним зростанням у період із 2021 до 2040 р.

Якщо реальне зростання ВВП, скориговане на інфляцію, перевищить 3 %, Україна виплатить власникам варрантів суму, що дорівнює 15 % зростання економіки, яке перевищує цей поріг. Якщо ж зростання перевищить 4 %, цей відсоток збільшиться до 40 %.

Єврооблігації корпоративного та банківського секторів виявилися більш стійкими порівняно з суверенними облігаціями, що пояснюється переважно стабільнішим фінансовим станом компаній і банків. Особливо це стосується банківського сектора, де ліквідність досягла рекордного рівня завдяки успішним реформам, проведеним у 2015–2016 рр.

Деякі компанії, зокрема МНР, розглядають викуп частини своїх облігацій як стратегічну інвестицію з урахуванням поточної економічної ситуації. Цей крок дозволяє компаніям підвищити свою стійкість та адаптуватися до умов ринку.

У табл. 2.1.1 представлено характеристику українських облігацій і єврооблігацій станом на 27.05.2024, де YTM (дохідність до погашення) – це прибуток від облігації або боргового інструменту, котрий інвестор отримав би, якби він утримував облігацію, поки вона не була належною. YTM виражається у відсотках і охоплює всі купонні платежі, що будуть здійснені до дати погашення, а також різницю між поточною ринковою ціною облігації та її номінальною вартістю, суверенними – державними (суверенними) облігаціями або іншими борговими зобов'язаннями, випущеними урядом.

Таблиця 2.1.1.

Українські облігації та єврооблігації (станом на 27.05.2024)

Суверенні облігації				Корпорації/банки			
Назва	Ціна, EUR	YTM	%	Назва	Ціна, EUR	YTM	%
GDP Warrants	51,00	0,00		DTEK Energy	27	48,00	33,95
Ukraine	24	30,50	837,35	DTEK Renewables	24	67,50	28,15
Ukraine	25	30,75	154,25	DTEK Renewables	24	67,50	114,75
Ukraine	26(7,75)	29,50	88,20	Interpipe	26	71,00	28,74
Ukraine	26(8,994)	31,25	116,40	Kernel Holding	24	91,00	31,85
Ukraine	27	28,00	65,95	Kernel Holding	27	73,50	17,35
Ukraine	28	28,00	53,90	MHP	26	82,50	18,55
Ukraine	28	26,50	53,90	MHP	29	70,00	14,55
Ukraine	29	28,00	46,90	Metinvest	25	91,00	15,60
Ukraine	30	30,25	43,95	Metinvest	26	79,00	22,70
Ukraine	31	25,75	38,15	Metinvest	27	69,50	20,75
Ukraine	32	23,75	31,90	Metinvest	29	66,50	17,65
Ukraine	34	25,50	34,80	Naftogaz	25	87,00	20,80
Ukraine	35	25,50	34,10	Naftogaz	26	65,50	30,75
				Ukravtodor	30	26,50	41,05
				Naftogaz	28	65,50	19,45
				Ukrainian Railway	26	63,50	35,55
				Oschadbank	25	95,00	19,30
				Ukreximbank	25	71,00	102,10

Таким чином, вищевикладене дозволяє дійти висновку, що в Україні наявні привабливі для інвестицій українські компанії або компанії із суттєвою українською участю, в тому числі для партнерів з Європи.

Економічне співробітництво між Європою та Україною стало важливим елементом міжнародних відносин, особливо з огляду на нинішню нестабільність, викликану війною в Україні. Обидві сторони можуть розширити свої економічні зв'язки після війни, але вони стикаються зі серйозними перешкодами, котрі необхідно вирішувати. Водночас є чудова можливість для зростання, особливо в таких ключових галузях, як енергетика, машинобудування, агропромисловість та транспортна логістика. Існують поточні бар'єри в торгівлі між європейською та українською сторонами, а також перспективи, що можуть виникнути в післявоєнний період [10; 11].

У нинішніх умовах Європа є ринком збуту лише декількох видів української експортної продукції (залізної руди, кабельного та частково сільськогосподарського виробництва). Торгівля між Україною та Європою ускладнюється низькою пропускну здатністю на кордоні зі Словаччиною та блокадою прикордонних переходів із Польщею, що діє вже майже півроку. Зокрема, це призводить до затримок і збільшення логістичних витрат, що

значно ускладнює експортно-імпортні операції. Ці інфраструктурні обмеження негативно впливають на обсяги торгівлі, особливо для українських експортерів агропродукції та сировини, таких як залізна руда та кабелі, що потребують швидкої та надійної доставки.

Нинішня блокада прикордонних переходів з Польщею ускладнює транспортування вантажів, особливо в регіоні нестабільності. Польща є важливим транзитним вузлом для українських товарів, призначених для Чехії та інших країн ЄС, а ембарго негативно впливає на торговельні відносини [12].

Війна створює значні ризики для довгострокових торговельних та інвестиційних зв'язків між Україною та Європою. Непередбачуваність політичної та економічної ситуації в Україні обмежує інвестиції та уповільнює зростання. Поки не буде досягнуто стійкого перемир'я та відновлення інфраструктури, європейські компанії можуть не наважуватися на розширення економічних зв'язків [13].

Водночас існують значні можливості для економічного співробітництва між Україною та Європою після війни.

В умовах енергетичної трансформації Україна та Чехія можуть відігравати важливу роль у розвитку альтернативних джерел енергії. Після війни в Україні з'явиться можливість для розробки спільних проєктів із будівництва сонячних і вітрових електростанцій. Це не тільки зменшить залежність обох країн від викопного палива, але й створить додаткові робочі місця та стимулюватиме наукові та технологічні інновації [14].

Після війни Україна зіткнеться з величезними проблемами у відновленні зруйнованої інфраструктури. Європа з її високим рівнем технологічного та інженерного досвіду може стати ключовим партнером у реконструкції транспортних шляхів, мостів, залізниць та енергетичних об'єктів. Це стане основою для збільшення довгострокових інвестицій чеських компаній і зміцнення двосторонніх зв'язків.

Сільське господарство залишається однією з провідних галузей економіки України, а після війни може знадобитися модернізація та розширення агропромислового сектора. Європа може запропонувати Україні високоякісні технології переробки, зберігання та логістики сільськогосподарської продукції. Ці кроки допоможуть покращити якість української продукції та збільшити доступ до європейських ринків [15].

Європа також має традиційно високорозвинений інженерний сектор, і ця сфера співпраці може бути значно посилена після війни. Українські підприємства, що потребують модернізації обладнання та технологій, отримають перспективу залучити чеські інвестиції та технології для реабілітації та розширення своїх виробничих потужностей. У свою чергу, українська робоча сила і сировина можуть стати важливими елементами виробничих ланцюжків чеських компаній.

Відновлення та розвиток економіки України після війни потребуватиме не лише двостороннього співробітництва, а й активної участі міжнародних фінансових організацій. Важлива роль відводиться таким інституціям, як Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та

розвитку та спеціалізовані фонди ЄС, спрямовані на постконфліктне відновлення економіки. Фінансова підтримка таких організацій може створити сприятливі умови для реалізації великих інвестиційних проєктів в Україні за участю європейських компаній.

Важливо зауважити, що Європа також має бути ключовим брокером у залученні міжнародного фінансування, зважаючи на її досвід роботи з міжнародними фінансовими організаціями. Спільні проєкти в таких сферах, як транспорт, енергетика та інфраструктура, можуть бути драйверами зростання для обох економік.

Таким чином, економічне співробітництво між Європою та Україною після війни є значним потенціалом для зростання та взаємовигідного партнерства. Незважаючи на існуючі перешкоди, такі як обмежений перетин кордону та нестабільна політична ситуація, існує багато сфер, що сприятимуть довгостроковому співробітництву. Спільні проєкти в енергетиці, агробізнесі, машинобудуванні та інфраструктурі можуть закласти основу для зміцнення двосторонніх зв'язків, а міжнародні фінансові інститути – зіграти ключову роль у залученні інвестицій для відновлення України [16].

Таким чином, після закінчення війни європейські країни та Україна повинні активно розвивати економічну співпрацю, щоб скористатися новими можливостями і подолати існуючі бар'єри.

Українське економічне співробітництво з Європою перебуває на високому рівні завдяки роботі установ державної підтримки, що активно сприяють розвитку бізнесу та зміцненню взаємовигідних відносин між країнами.

Однією з таких установ в Україні є Офіс з розвитку підприємництва та експорту, що активно сприяє розвитку підприємництва та збільшенню обсягів експорту українських товарів і послуг. Підтримка надається шляхом реалізації різних ініціатив, таких як портал Дія.Бізнес та експортний напрям Дія.Бізнес, що сприяють процесу реєстрації бізнесу та просування українських товарів на міжнародні ринки.

Міжнародна платформа NAZOVNI допомагає українським експортерам знаходити контакти потенційних партнерів і розробляти план дій для початку експорту [17].

Крім того, українські компанії можуть заручитися підтримкою наприклад, таких організацій, як CzechInvest і Business klub Ukrajina, що діють у Чеській Республіці. Вони надають інформацію та допомогу щодо залучення нових інвестицій, як-от юридичні консультації та послуги з питань реєстрації компанії та навігації в місцевому законодавстві, включно з підтримкою в підготовці необхідних документів та веденні бізнесу відповідно до чеських норм і стандартів.

Для підтримки ділових відносин між Україною та Чехією створена Українсько-чеська торгова палата (UKRCHAM). Як некомерційна неполітична організація, вона сприяє двостороннім відносинам, об'єднує тисячі потенційних партнерів і забезпечує всебічну підтримку ділових зв'язків між країнами. Палата надає юридичну підтримку, допомагає вивчати

законодавство і сприяє розвитку міжнародних відносин через мережу партнерів і різні види підприємницької діяльності [18].

Міжнародна аудиторська компанія BDO в Україні є частиною глобальної мережі BDO і надає широкий спектр послуг, зокрема аудиторські, консалтингові, податкові та юридичні консультації, послуги з оцінки (включно з оцінкою військових втрат), кібербезпеки, освіти та ін.

Компанія бере активну участь у проєктах із відновлення України, співпрацює з міжнародними асоціаціями та донорами для розширення можливостей бізнесу та поліпшення інвестиційного клімату країни. Ключові проєкти передбачають співпрацю з державними установами та приватним сектором для розвитку інфраструктурних ініціатив, а також впровадження програм ефективності бізнесу. Компанія надає послуги з пошуку та моніторингу грантових програм для різних галузей економіки України, а також допомоги компаніям, у тому числі міжнародним, у проведенні електронних закупівель на території України [19].

За допомогою механізмів розподілу ризиків національні банки розвитку ЄС можуть претендувати на інструменти другого етапу для мобілізації інвестицій. Європейська комісія разом із національними банками розвитку наразі вивчає можливі інструменти та їхні умови для підтримки зусиль із відновлення України через довгострокові інвестиційні кредити, гарантовані Механізмом підтримки України (Інвестиційні умови, котрі оголосить Єврокомісія). У цьому контексті можуть бути доступні два потенційні фінансові інструменти:

Перший інструмент – прямі кредити на інвестиційні проєкти як для європейських, так і для українських приватних партнерів із такими характеристиками:

- власний капітал становить не менше 30 % від загальної вартості проєкту (максимум 70 % – боргове фінансування);
- розмір проєкту – не менше 5 млн євро, максимальний розмір ще не визначений;
- валюта – євро, тобто кредит повинен бути номінований і погашений у євро;
- термін не визначений чітко, можливе фінансування строком на 10 і більше років.

Другий інструмент – це непряме фінансування через місцеві українські банки, що обмежує ризики для створення та підтримки місцевого ринку, легко реалізується в умовах тривалої війни і може опосередковано підтримувати європейський бізнес рішеннями, адаптованими до конкретних секторів української економіки [20].

Повоєнна відбудова України стане однією з найбільших у Європі з часів Другої світової війни. Сфера завдань із відновлення та можливості сучасних технологій створюють унікальні виклики та формують сприятливе підґрунтя для творчих рішень щодо їх подолання. Динаміка останніх місяців військових дій на фронті підтверджує основні гіпотези про особливості післявоєнного функціонування України, за якого країна зберігає сильні діючі державні та

соціальні інститути, але перебуває під значним тиском на державний бюджет та економіку в цілому.

Тому Україні як ніколи важливо забезпечити ефективне, відкрите і прозоре використання всіх наявних у держави ресурсів, доступних у приватному секторі, що можуть бути активізовані за підтримки всіх категорій міжнародних партнерів [21].

Програма відновлення – це великий обсяг фінансування, складна структура його розподілу, велика кількість залучених установ і процесів, що створює ризики корупції, нецільового використання коштів, труднощі контролю, що, в свою чергу, призводить до зниження ефективності використання коштів, недовіри з боку партнерів і великих репутаційних ризиків для країни.

Для усунення таких ризиків необхідна цифрова інтегрована платформа державного масштабу для відстеження грошових потоків від донора до будівництва на будь-якому рівні у всіх проєктах. Платформа повинна об'єднувати інформацію з різних цифрових платформ і реєстрів (наприклад, Prozorro, Prozorro.Продажі, ЦБРС, ДІЯ, spending.gov.ua та ін.). Також має бути зв'язок між цільовими програмами відновлення та їх фінансуванням через всі рівні бюджетів, від державних до місцевих (наприклад, маркування проєктів унікальним ідентифікаційним кодом). Дуже важливою є побудова цифрової системи та її обслуговування, що надасть додаткові стимули для цифрового розвитку державного сектора, створення нових робочих місць та розвитку українського ІТ-сектора [22].

Відновлення економіки може бути ускладнене через відсутність координації у фінансуванні для відновлення – різницю між претензіями на фінансування та виконанням рішень, тому існує потреба у кваліфікованому управлінні величезною кількістю власників STEP для управління процесом надання фінансової допомоги від міжнародних партнерів. Щоб допомогти розв'язати цю проблему, необхідні цифрові рішення – створення системи обліку та контролю впливу на процеси бюджетування та фінансової допомоги країн-партнерів, а саме: графіків бюджетних процесів і процедур, системи «прапорів», діаграм діяльності, карт активностей.

Україна зазнала нищівних втрат унаслідок неспровокованої військової агресії, що зруйнувала життя та долі людей, цілі міста та регіони, завдала шкоди економіці країни та міжнародним економічним зв'язкам [23].

Використання цифрових інструментів, запропонованих у цьому дослідженні, має допомогти відновити Україну, зробити це швидко та ефективно, зменшити ризики неефективного використання ресурсів та можливих штучних маніпуляцій із боку її ворогів.

Але спочатку важливо якомога швидше мобілізувати ресурси і розпочати відновлення економіки вже зараз. Тому впровадження цифрових інструментів жодною мірою не повинно перешкоджати процесу відновлення України, а має доповнювати його, супроводжувати та сприяти впровадженню кращих практик управління фінансовими та матеріальними ресурсами на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Найважливішим аспектом ефективного і швидкого відновлення України є своєчасна фінансова підтримка всіх міжнародних партнерів, зокрема партнерів із Європи. Інвестиції у відбудову України – це інвестиції у безпеку та економічну стабільність Європи та світу [24].

Українсько-європейське економічне співробітництво має особливі перспективи в низці ключових галузей, що відіграють значну роль в економічному розвитку всіх країн сьогодні і відіграватимуть у період післявоєнного відновлення.

В енергетиці Україна і Європа мають можливості для розвитку альтернативних джерел енергії, таких як сонячна і вітрова, що дозволить знизити залежність від імпорتنих енергоресурсів і поліпшити стабільність енергосистеми.

Європейські технології та досвід виробництва в машинобудуванні можуть допомогти модернізувати українську машинобудівну галузь; наразі українські трудові ресурси та сировина можуть стати важливим елементом для європейських компаній у пошуках нових ринків збуту.

В агропромисловому та переробному секторах Україна має значні земельні ресурси та аграрний потенціал, а Європа може запропонувати передові технології переробки та зберігання сільськогосподарської продукції.

Щодо транспортної сфери слід зазначити, що Україна розташована на важливих транспортних вузлах між Заходом та Сходом, що створює чудові можливості для розвитку транзитних транспортних та логістичних маршрутів.

Загалом економічне співробітництво між Україною та Європою розвивається на високому рівні завдяки активній роботі державних органів, що сприяють розвитку бізнесу та зміцненню взаємовигідних зв'язків між двома країнами, як-от Офіс з розвитку підприємництва та експорту.

Список використаних джерел

1. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1 (686). С. 75–89.
2. Latysheva O. V., Chemerys Y. T. Investigation of the State of Investment Support of Sustainable Development of the Leading Branches of the National Economy of Ukraine. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 4. С. 94–99.
3. Приймакова Ю. А. Інвестиційно-інноваційні процеси в Україні: сучасний стан і зміни в постконфліктний період. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 117–128. URL : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-5_0-pages-117_128.pdf.
4. Колінець Л. Б., Радинський С. В. Вплив зростання військових витрат на економічний розвиток країн. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8095>.
5. Rudy K. Military economy and economic growth: Bidirectional effects in transition economies of Eurasia. *Global Journal of Emerging Market Economies*. 2022. Vol. 14. Issue 3. P. 285–300.
6. Голишева Є. О., Грищенко О. Ф., Макаренко Є. В. Аналіз досвіду країн «азійських тигрів» для формування стратегічних напрямків науково-технологічного розвитку вітчизняних промислових підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6419>.

7. The World Bank. World development indicators. URL : <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>.
8. Економічне диво за одне покоління: Південна Корея – приклад для України. *finance.ua*. URL : <https://news.finance.ua/ua/news/-/400091/ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnya-pivdenna-koreya-pryklad-dlya-ukrayiny>.
9. Barro R. J. Economic growth in a cross section of countries. *Quarterly Journal of Economics*. 1991. Vol. 106. Issue 2. P. 407–443.
10. Domonkos E., Schlett A. Financial reconstruction in Central and Eastern Europe after World War I: The case of Hungary. *West Bohemian Historical Review*. 2021. Vol. 11. Issue 2. P. 209–234.
11. Nahtigal M. EU recovery plans, inclusive knowledge economy and overcoming regional disparities. *Lex Localis*. 2022. Vol. 20. Issue 4. P. 1171–1189.
12. Best M. H. The economics of innovation behind cluster dynamic processes. *The Oxford Handbook of Industrial Hubs and Economic Development*. 2020. 06 August. P. 64–76. URL : <https://academic.oup.com/edited-volume/40436/chapter-abstract/347483188?redirectedFrom=fulltext>.
13. Mallett R., Pain A. Post-war recovery and the role of markets: Policy insights from six years of research. *Global Policy*. 2018. Vol. 9. Issue 2. P. 264–275.
14. Бородіна О. А., Ляшенко В. І. Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 121–134.
15. Lawder D. War to slash Ukraine's GDP output by over 45%, World Bank forecasts. *Reuters*. URL : <https://www.reuters.com/world/us/war-slash-ukraines-gdp-output-by-over-45-world-bank-forecasts-2022-04-10/>.
16. Конференція «Справедлива відбудова. Якою буде Україна після війни». *Спільне*. URL : <https://commons.com.ua/uk/conference-reconstruction-justice-post-war-ukraine/>.
17. Матеріали конференції. Декларація Лугано. *Ukraine Recovery Conference*. URL : <https://ua.urc-international.com/past-conferences/urc22/materiali-konferenciyi>.
18. Irtysheva I., Kramarenko I., Sirenko I. The economy of war and postwar economic development: world and Ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8. No. 2. P. 78–82.
19. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. 2022. 41 с. *Kyiv School of Economics*. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf.
20. Софій О. Стратегія «Європа–2020»: у центрі – людина. *Європейський діалог*. URL : <https://dialog.lviv.ua/strategiya-yevropa-2020-u-tsentri-lyudina/>.
21. Закарлюка М. С. Роль держави у післявоєнній відбудові України : кваліфікац. робота. Київ, 2023. 57 с. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd6f4dfe-deb6-4e3a-88d8-8c265de868d4/content>.
22. Відбудова України: принципи та політика / за ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. В. ді Мауро. 2022. 508 с. *Centre for Economic Policy Research*. URL : https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf.
23. Харазішвілі Ю. М., Ляшенко В. І. Проблеми оцінки та інтегральні індекси сталого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки. *Економіка України*. 2017. № 2 (663). С. 3–23.
24. Ємець В. В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: регіональний та місцевий аспекти. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 68–72.

Хамініч Світлана, д.е.н., проф.

*Бринзело Дмитро, здобувач третього науково-освітнього
ступеня вищої освіти*

2.2. Інтелектуальний потенціал як механізм підтримки та захисту економічних інтересів України в повоєнний період: стратегії, інструменти та практики.

Сучасний світ стикається з численними викликами глобалізації, що вимагають нових підходів і методів щодо управління та розвитку інтелектуального потенціалу. Наукові дослідження у цій сфері спрямовані на виявлення механізмів формування, використання та розвитку інтелектуальних ресурсів.

Роль інтелектуального потенціалу в контексті відновлення економіки, формування нових механізмів захисту економічних інтересів, адаптації до змін на глобальному ринку та забезпечення сталого розвитку України після війни є вагомим.

Відновлення України після війни стане складним і багатоетапним процесом, що вимагатиме значних зусиль не тільки для відновлення інфраструктури, але й для забезпечення стабільного економічного розвитку. В умовах глобалізаційних викликів та швидких змін на світових ринках інтелектуальний потенціал стає ключовим ресурсом, здатним забезпечити сталий розвиток та захист економічних інтересів країни. Інтелектуальний потенціал включає знання, інновації, технології та людські ресурси, що можуть бути спрямовані на реалізацію стратегій і практик відновлення та розвитку економіки України в повоєнний період.

Інтелектуальний потенціал є важливою складовою соціально-економічного розвитку будь-якої країни чи організації. Він охоплює широкий спектр інтелектуальних ресурсів, що можуть бути використані для досягнення інновацій, прогресу та конкурентоспроможності в глобальному світі.

Інтелектуальний потенціал можна визначити як сукупність знань, навичок, здібностей та досвіду, котрі людина чи організація використовує для досягнення своїх цілей [1, с. 501]. Це важливий ресурс, що дає можливість вирішувати складні завдання, генерувати нові ідеї та сприяти розвитку наукових та технологічних інновацій. Інтелектуальний потенціал тісно пов'язаний із інноваційною діяльністю, оскільки саме завдяки креативному та аналітичному мисленню люди можуть розробляти нові технології та підходи до вирішення різноманітних проблем. Інтелектуальний потенціал – це знання, навички та креативність особистості, що дозволяють їй успішно здійснювати розумові дії та вносити новітні ідеї та рекомендації до різних сфер життя. Основні компоненти інтелектуального потенціалу можна умовно поділити на когнітивні

здібності – здатність до аналізу, синтезу, критичного мислення та ухвалення рішень; креативність – здатність створювати нові ідеї, підходи та розв’язувати проблеми та освітні компетенції – знання та навички, накопичені особистістю внаслідок освітнього та професійного досвіду (рис. 2.2.1).

Рис. 2.2.1. Основні компоненти інтелектуального потенціалу

У сучасному світі, де знання і технології є основними чинниками успіху, важливо чітко розуміти, які складові визначають інтелектуальний потенціал та як вони взаємодіють. До таких елементів слід віднести:

- знання та інформацію;
- навички та вміння;
- креативність;
- інноваційність;
- досвід;
- експертизу;
- інтелектуальні ресурси та комунікацію.

Знання є як базовим, так і фундаментальним елементом інтелектуального потенціалу. Вони охоплюють факти, теорії, методи та технології, принципи, закони та концепції, що накопичуються в результаті навчання та досліджень. Знання можуть бути теоретичними, практичними або

технологічними, і вони безпосередньо впливають на здатність генерувати інновації та знаходити ефективні рішення. У сучасному світі важливим є не тільки обсяг знань, але і здатність їх ефективно використовувати в умовах постійних змін [2].

Другим визначальним елементом інтелектуального потенціалу є навички та вміння – здатність використовувати знання на практиці для вирішення конкретних завдань. Навички поділяються на загальні та спеціалізовані. До загальних навичок відносять критичне мислення, аналітичний підхід, здатність до творчого вирішення проблем. Спеціалізовані навички залежать від професійної діяльності та напряду спеціалізації (наприклад, технічні, управлінські чи комунікативні навички). Вміння застосовувати свої знання та навички в умовах реального життя є важливим аспектом інтелектуального потенціалу, оскільки це забезпечує ефективність у досягненні бажаних результатів.

Креативність є важливою складовою інтелектуального потенціалу, оскільки дозволяє знаходити оригінальні рішення для складних і нових завдань, тобто це здатність генерувати нові ідеї, підходи та концепції. Креативність тісно пов'язана з інноваційністю, оскільки саме креативні ідеї стають основою для інновацій, що змінюють існуючі процеси, продукти чи технології. Інноваційність є ключовим елементом конкурентоспроможності на глобальному рівні, адже вона забезпечує розвиток нових технологій, товарів і послуг, що сприяє економічному росту.

Невід'ємною складовою інтелектуального потенціалу є досвід. Це знання, що отримуються у процесі професійної діяльності та життєвого шляху, а також практичні навички, що дозволяють ефективно діяти в різноманітних ситуаціях. Досвід допомагає краще зрозуміти контекст завдань і швидше знайти ефективні рішення. Експертиза в конкретній галузі дозволяє людині або організації стати лідером у своїй сфері, виконувати складні завдання на високоякісному рівні та розв'язувати нестандартні проблеми.

Інтелектуальний потенціал не обмежується лише індивідуальними знаннями та навичками. Важливим аспектом є також здатність до комунікації та обміну інформацією. У колективі, організації чи суспільстві загалом успішне використання інтелектуального потенціалу багато в чому залежить від ефективності комунікацій, здатності до співпраці та обміну знаннями. Спільна робота, інтеграція різних поглядів та обговорення ідей дозволяють досягати більш високих результатів, ніж у випадку ізольованої діяльності.

Розвиток інтелектуального потенціалу можливий за умови системного підходу, що охоплює освіту, науку, культуру та інновації. Застосування інноваційних технологій та створення умов для безперервного навчання сприяють ефективному використанню інтелектуальних ресурсів [3-5].

Інтелектуальний потенціал людини становить основу її здатності до

адаптації та розвитку в умовах швидко змінюваного світу. Розвиток інтелектуального потенціалу визначається безліччю чинників, із-поміж яких особливу роль відіграють механізми, що сприяють активному розвитку розумових здібностей, мислення, творчості та емоційної зрілості (рис. 2.2.2).

Рис. 2.2.2. Механізми та чинники розвитку інтелектуального потенціалу

Одним із ключових механізмів розвитку інтелектуального потенціалу є освіта. Під освітою слід розуміти не лише здобуття знань, а й формування вмінь і навичок критичного мислення, здатності до аналітичної оцінки інформації, здатності вирішувати проблеми та приймати рішення. Освітня система, що орієнтується на розвиток когнітивних здібностей здобувачів освіти, є основним механізмом інтелектуального розвитку [6]. Важливою складовою є використання інноваційних методів навчання, як-от інтерактивні методики, проєктне навчання, розвиток навичок самонавчання. Це дозволяє розвивати не лише базові знання, але й здатність до самостійного пізнання та створення нових ідей. В умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій традиційне навчання вже не є єдиним шляхом для здобуття знань. Зараз доступ до безлічі ресурсів – онлайн-курсів, лекцій, книг, статей – дозволяє кожній людині продовжувати навчання протягом усього життя. Це дає можливість людям розвивати свої інтелектуальні здібності незалежно від віку чи соціального статусу. Самоосвіта сприяє формуванню унікальної картини світу, поєднуючи знання з різних сфер і розвиваючи гнучке, адаптивне мислення [7].

Стимулювання творчості є ще одним важливим механізмом розвитку інтелектуального потенціалу. Творчий підхід до вирішення проблем і здатність створювати нові концепції та ідеї дозволяють людині рухатися вперед, долати обмеження традиційного мислення і розвивати власну інтелектуальну сферу. Для цього важливо створювати умови, за яких людина зможе вільно експериментувати, шукати нові шляхи вирішення завдань і не боятися помилок. Створення середовища для творчості в межах навчання, роботи та соціальної активності є необхідним для розвитку інтелектуального потенціалу на всіх етапах життєвого циклу [8-9].

Мотивація являє собою рушійну силу для розвитку інтелектуальних здібностей, адже без внутрішнього бажання вчитися, здобувати нові знання та вдосконалюватися будь-який механізм інтелектуального розвитку буде марним. Це є особливо важливим в умовах постійних змін і викликів, котрі ставить перед нами сучасний світ. Мотивація допомагає людині долати труднощі на шляху до самовдосконалення, перетворюючи навіть невдачі в можливості для росту і навчання. Вона є основою для розвитку не лише інтелектуальних, але й особистісних досягнень.

Когнітивні технології і нейропластичність також є важливими механізмами розвитку інтелектуального потенціалу. Нейропластичність – це здатність мозку адаптуватися до нових умов і змінювати свої структури у відповідь на нові досвіди. Когнітивні тренування, заняття, що передбачають вирішення складних завдань, мовне навчання, охоплюють математику та інші інтелектуально складні види діяльності, допомагають активізувати нейропластичні процеси, що сприяють розвитку когнітивних функцій. Важливою є також здатність до адаптації в умовах стресу та змін, коли нові досвіди активують гнучкість розуму та здатність до вирішення незнайомих ситуацій.

Емоційний інтелект відіграє важливу роль у розвитку інтелектуального потенціалу. Він дозволяє людині ефективно взаємодіяти з іншими, управляти своїми емоціями та розпізнавати емоції інших людей, що є необхідним для розвитку комунікативних та соціальних навичок. Взаємодія з іншими людьми, співпраця в команді, вміння працювати в умовах колективу та заохочення взаємної підтримки і стимулювання – все це є невід'ємною частиною інтелектуального розвитку, що базується не тільки на інтелекті, а й на емоціях і соціальних взаємодіях.

Одним із найбільш важливих чинників, що впливають на розвиток інтелектуального потенціалу, є соціальні умови. Складовими сприятливого середовища для розвитку інтелекту є доступ до інформації, підтримка з боку суспільства, створення можливостей для самореалізації та навчання на всіх етапах життя. Це може бути як інституційне середовище (освітні заклади, університети, наукові установи), так і неформальне – клуби, курси, онлайн-платформи, що дають доступ до нових знань і технологій.

Психологічні чинники, як-от впевненість у собі, мотивація,

самодисципліна і цілеспрямованість, також мають важливе значення для розвитку інтелектуального потенціалу. Висока мотивація досягати нових висот, прагнення до самовдосконалення та постійного розвитку стимулюють активне використання розумових здібностей, зростання творчого потенціалу і відкритість до нових ідей [10].

Розвиток інтелектуального потенціалу базується на життєвому досвіді у формуванні інтелектуальних якостей. Кожен досвід – чи то професійна діяльність, чи то особисті досягнення або невдачі – додає нові горизонти для розвитку інтелекту. Успішний досвід стимулює самоповагу та віру в свої можливості, в той час як невдачі дають змогу вчитися на помилках, зростати шляхом критичного осмислення власних дій і прийняття альтернативних способів вирішення проблем. Важливим аспектом є здатність до рефлексії – аналізу свого досвіду, обґрунтування на його основі висновків, що дозволяють більш ефективно підходити до майбутніх завдань.

Міждисциплінарний підхід є ще одним важливим чинником розвитку інтелектуального потенціалу. У сучасному світі, де все більше завдань вимагає комплексного підходу, здатність інтегрувати знання з різних галузей науки та практики є необхідною умовою для розвитку інтелекту. Міждисциплінарне мислення дозволяє не лише розуміти і застосовувати знання з окремих дисциплін, але й виявляти нові зв'язки між ними, що дає змогу знаходити нестандартні рішення та розвивати інноваційні підходи.

Технології та інновації також виступають потужним механізмом розвитку інтелектуального потенціалу. Застосування новітніх інформаційних технологій у навчанні, роботі та повсякденному житті дозволяє значно підвищити ефективність мислення, обробки інформації, а також покращити організацію та координацію діяльності. Наприклад, штучний інтелект і великі масиви даних вже активно застосовуються у різних галузях національного господарства, для підтримки навчальних процесів, забезпечення доступу до персоналізованих матеріалів, що дозволяє значно підвищити рівень інтелектуального розвитку [11; 12].

Крім того, варто зазначити, що колективна діяльність є не менш важливою складовою інтелектуального розвитку. Робота в команді, спільне вирішення завдань, взаємодія з іншими людьми не лише сприяють розвитку комунікативних навичок, а й стимулюють когнітивний процес. Залучення різних поглядів і підходів допомагає подолати вузькість мислення та забезпечує більш комплексний підхід до вирішення проблем. Робота в команді також сприяє розвитку емоційного інтелекту і навичок управління конфліктами, що є важливими для успішної діяльності в сучасному світі. Неабияке значення має і підтримка з боку соціального оточення, як на особистому, так і професійному рівні. Завдяки цьому створюється середовище, що спонукає до розвитку творчого потенціалу та підтримує прагнення до постійного вдосконалення.

Особливу увагу також варто приділити глобалізації та інтеграції

світових знань. Сучасний світ відкриває нові можливості для здобуття знань та обміну інформацією, що, в свою чергу, сприяє розвитку інтелектуального потенціалу. Міжнародні наукові дослідження, співпраця між країнами та інтеграція різних наукових досягнень дозволяють створювати нові технології та методики, що можуть бути застосовані для розвитку інтелектуальних здібностей як на рівні окремої особистості, так і на рівні суспільства. Світова спільнота обмінюється не тільки знаннями, але й новими ідеями, що відкриває безліч шляхів для саморозвитку.

Зрештою, одним із найважливіших аспектів розвитку інтелектуального потенціалу є самореалізація. Кожна людина має потребу визнати власні таланти та здібності, а також знайти шляхи їх реалізації у професійній, творчій та соціальній сферах. Самореалізація не лише допомагає людині досягати особистих успіхів, але й має важливе значення для розвитку суспільства в цілому, оскільки дозволяє використовувати потенціал кожного індивіда для загального блага. Підтримка людей у досягненні їхніх цілей, розвиток їхніх сильних сторін та забезпечення можливості для самовираження сприяють загальному розвитку інтелектуального потенціалу на рівні суспільства.

Цілеспрямованість, у свою чергу, дає змогу зосередити зусилля на досягненні конкретної мети. Створення чіткої і реалістичної стратегії розвитку допомагає систематизувати процес навчання і наукової діяльності, ефективно використовувати час і ресурси. Цілеспрямованість не лише дозволяє досягати значних результатів у конкретних сферах діяльності, але і вчить долати труднощі, що виникають на шляху до мети. Людина, яка чітко розуміє свої завдання і має внутрішній стимул для їх досягнення, здатна значно швидше розвивати власні інтелектуальні здібності.

Важливою складовою розвитку інтелектуального потенціалу є саморегуляція поведінки, що передбачає здатність людини контролювати власні емоції, поведінку та думки в умовах, коли ці чинники можуть бути перешкодою для досягнення бажаних результатів. Це стосується, зокрема, розуміння своїх слабких місць і вміння шукати шляхи для їх подолання, а також управляти стресом, що є важливим фактором у будь-якому процесі навчання чи роботи. Людина, яка вміє самостійно регулювати свої реакції і поведінку, може легше долати труднощі і досягати більш високих рівнів інтелектуального розвитку.

Не менш важливою є роль фізичного здоров'я в розвитку інтелектуального потенціалу. Оскільки здоров'я тісно пов'язане з когнітивними можливостями, то підтримка фізичної активності, правильне харчування і повноцінний сон прямо впливають на ефективність роботи мозку. Наприклад, фізичні вправи сприяють поліпшенню кровообігу в мозку, що дозволяє краще засвоювати інформацію та покращує пам'ять. Водночас недостатній сон або неправильне харчування можуть призвести до зниження концентрації уваги, здатності до навчання та інтелектуальної діяльності в

цілому. Отже, здоровий спосіб життя є важливим аспектом не лише фізичного розвитку, але й розвитку розумових здібностей.

Розвиток інтелектуального потенціалу – це складний багатогранний процес, що охоплює взаємодію різних механізмів, як-от освіта, самовдосконалення, інновації, соціальна підтримка та психологічні чинники. Важливою є не тільки інтелектуальна складова, а й емоційний, соціальний та творчий потенціали особистості, що формуються шляхом активної взаємодії з навколишнім світом. Саме комплексний підхід до розвитку цих складових дозволяє досягти максимально ефективного розкриття інтелектуального потенціалу людини, що, в свою чергу, сприяє розвитку суспільства, нації, зрештою, людства в цілому. Розвиток інтелекту є основою прогресу в будь-якій сфері – від науки та технологій до культури і соціальних відносин. Тому необхідно створювати умови для його постійного вдосконалення та підтримки на кожному етапі життєвого шляху людини.

Для забезпечення високого рівня інтелектуального потенціалу в організаціях і суспільствах необхідно впроваджувати спеціальні стратегії розвитку. Це можуть бути національні чи корпоративні програми, спрямовані на:

- інвестування в освіту та науку;
- підтримку інновацій та стартапів;
- розвиток корпоративної культури навчання та обмін знаннями [13–15].

Система освіти повинна бути здатна реагувати на вимоги часу та забезпечувати інноваційний підхід до навчання. Програми розвитку талантів і спеціалізованих навичок мають враховувати зміни на ринку праці та потреби в нових, сучасних та ефективних, технологіях.

Оскільки інноваційний потенціал має вирішальне значення для економічного зростання, створення середовища для розвитку стартапів, підтримка досліджень і розробок, технологічних інкубаторів є важливими кроками для нарощування інтелектуального потенціалу.

Організації мають створювати умови для безперервного навчання, розвитку навичок і підвищення кваліфікації своїх працівників. Важливим є також обмін знаннями між співробітниками за допомогою спеціалізованих платформ, тренінгів, обговорень та спільних проєктів.

Інтелектуальний потенціал є одним із основних чинників, що визначає рівень розвитку будь-якої нації та особистості. З огляду на швидко змінюваний світ, де наука, технології та інформаційні потоки розвиваються з величезною швидкістю, важливою проблемою стає ефективне використання та розвиток інтелектуальних ресурсів. Сучасний світ стикається з низкою викликів, що ставлять нові вимоги до інтелектуального потенціалу (рис. 2.2.3). Це і швидкий розвиток технологій, і зміни в глобальних економічних умовах, і необхідність адаптації до нових соціальних і політичних реалій. Водночас такі виклики відкривають нові можливості для розвитку інтелектуального потенціалу шляхом: активної

інвестиційної діяльності у сфері освіти та інновацій, стимулювання міждисциплінарної співпраці, створення нових інструментів для підтримки творчого потенціалу.

Рис. 2.2.3. Виклики розвитку інтелектуального потенціалу

Одним із основних викликів є швидкість технологічних змін [16; 17]. У світі, де технології змінюються щороку, а інновації стають основним двигуном економічного і соціального розвитку, виникає потреба постійно оновлювати знання та навички. Для багатьох людей це стає великим випробуванням, оскільки освоєння нових технологій вимагає не лише часу, а й здатності адаптуватися до постійно змінюваних умов. Інтелектуальний потенціал повинен бути гнучким і здатним до постійного вдосконалення та розвитку. Така ситуація вимагає від суспільства нових освітніх підходів, готовності до безперервного навчання та оновлення професійних навичок [18-19].

Другим серйозним викликом є неоднорідність доступу до освіти та знань. В умовах глобалізації та цифрової трансформації різні країни і регіони стикаються з проблемою нерівного доступу до інформаційних і освітніх ресурсів. У країнах із розвинутою економікою, де є можливості для доступу до передових технологій та освіти, люди мають більше шансів на розвиток інтелектуального потенціалу. Натомість у країнах, що розвиваються, або в малозабезпечених регіонах ситуація є значно складнішою. Нерівність у доступі до якісної освіти та інформації призводить до формування інтелектуальних прогалин, що впливає на глобальний розвиток.

Перевантаження інформацією є ще одним важливим викликом сучасності. В епоху цифрових технологій доступ до інформації ніколи не був

таким легким, але це також означає, що сучасні люди повинні вміти фільтрувати, аналізувати та критично оцінювати величезні масиви даних. Умови інформаційної перенасиченості часто призводять до когнітивних навантажень, стресу та труднощів у концентрації уваги, що стає суттєвою перешкодою на шляху розвитку інтелекту.

Крім того, багато людей не реалізують свій потенціал через психологічні бар'єри, низьку самооцінку, страх невдачі або відсутність мотивації. Такий психологічний блок є суттєвою перешкодою на шляху до самовдосконалення та досягнення інтелектуальних висот. Для подолання цих перешкод потрібні підтримка з боку оточення, а також розвиток таких якостей, як впевненість, критичне мислення та внутрішня мотивація.

Повоєнний період для України – це час не лише фізичного відновлення, але й глибоких структурних змін, що мають забезпечити країні економічну незалежність і стійкість. Інтелектуальний потенціал є основою для реалізації таких змін, оскільки на основі нових знань та інновацій можна створювати сучасні технології, модернізувати інфраструктуру та поліпшувати ефективність підприємств.

Інтелектуальний потенціал може бути використаний для розробки та впровадження стратегій економічного відновлення, що ґрунтуються на знаннях, технологіях та інноваціях. Це охоплює не лише відновлення традиційних секторів економіки, як-от промисловість, сільське господарство та енергетика, але й розвиток нових галузей, зокрема інформаційних технологій, зелених технологій, а також інноваційних фінансових інструментів [20; 21].

Забезпечення економічної безпеки та захист національних інтересів у повоєнний період неможливі без ефективного використання інтелектуальних ресурсів (рис. 2.2.4).

Однією з головних стратегій розвитку інтелектуального потенціалу для захисту економічних інтересів є інвестування в освіту та науку. Створення умов для розвитку висококваліфікованих кадрів, підтримка наукових досліджень, а також модернізація освітніх установ дозволяють формувати інтелектуальний потенціал на всіх рівнях.

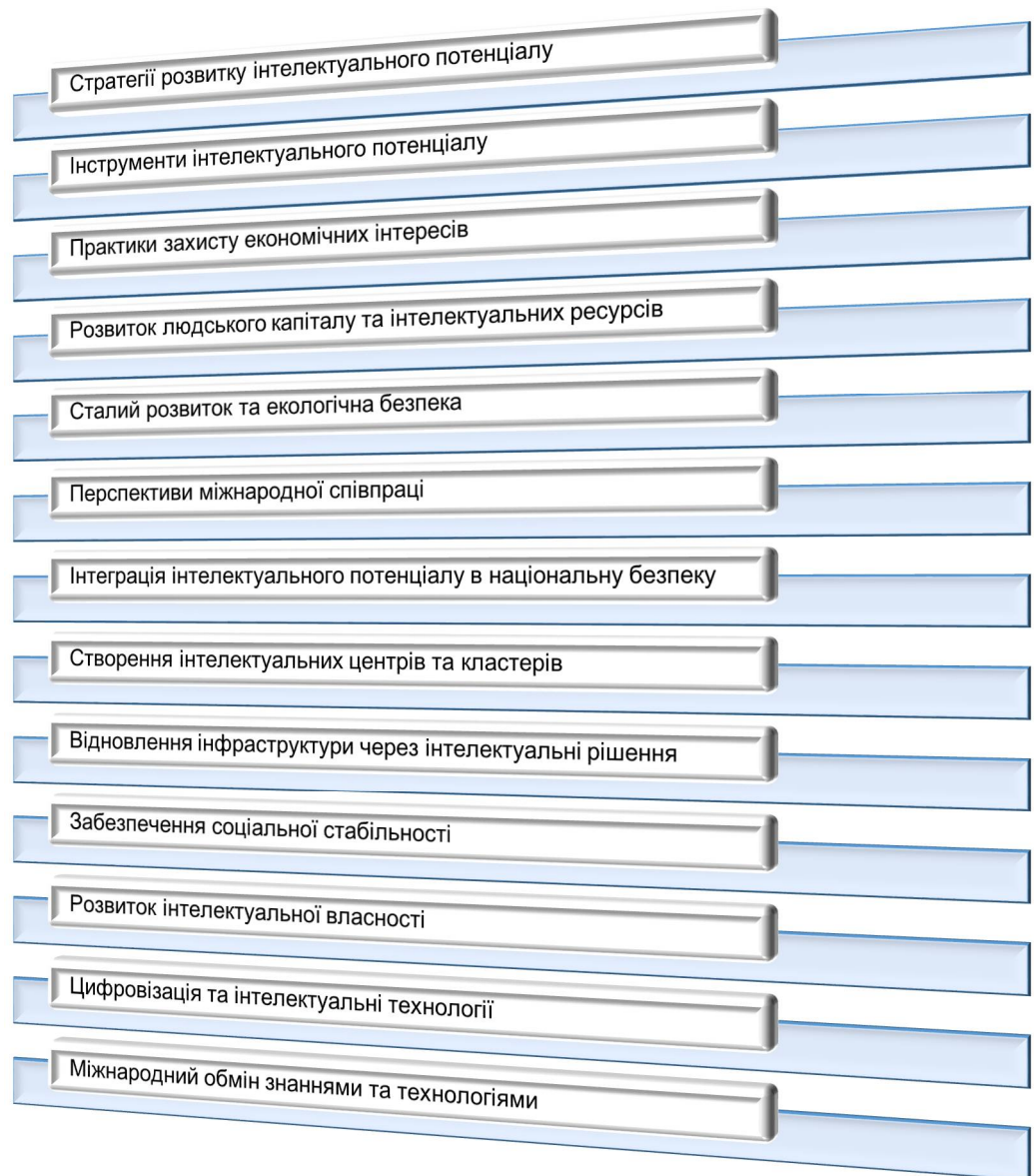

Рис. 2.2.4. Основні складові відновлення економіки України на засадах інтелектуального потенціалу

Інтелектуальні ресурси також можуть бути використані для створення та впровадження інноваційних економічних стратегій, що дозволяють адаптувати країну до змінюваних умов на міжнародних ринках. У цьому контексті особливе значення має розвиток цифрової економіки, включно з використанням великих масивів даних, штучного інтелекту та автоматизації для підвищення ефективності економічних процесів, зниження витрат та підвищення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках.

Інструменти для реалізації інтелектуального потенціалу України в повоєнний період повинні бути різноманітними і гнучкими, що дозволить оперативно реагувати на нові економічні та політичні виклики. З-поміж

основних інструментів слід виокремити такі:

- інноваційні технології та стартапи. Створення інноваційних платформ і кластерів для розвитку стартапів дозволяє акумулювати інтелектуальні ресурси та сприяє розвитку високих технологій у різних сферах економіки, як-от екологія, енергетика, сільське господарство і промисловість;
- цифровізація економіки. Використання цифрових технологій, зокрема блокчейн, електронних платформ для бізнесу та автоматизованих процесів управління, дозволяє знизити витрати, покращити ефективність роботи та створити умови для розвитку нових бізнес-моделей;
- академічні та науково-дослідні установи. Підтримка наукових розробок, створення міждисциплінарних дослідницьких центрів і фінансування науково-дослідних проєктів дозволяють забезпечити теоретичну базу для розв'язання практичних економічних проблем;
- партнерства з міжнародними організаціями та інвестиції. Залучення міжнародних експертів, наукових центрів та інвестицій у відновлення економіки України є важливим інструментом для передачі знань та технологій, що сприятиме захисту економічних інтересів країни на світовій арені.

Для забезпечення ефективного захисту економічних інтересів України важливим є використання інтелектуального потенціалу в практичних аспектах. Однією з таких практик є формування інтелектуального бізнес-середовища в Україні, що передбачає розвиток сучасних бізнес-платформ, центрів інновацій, фінансових технологій і консультаційних компаній, здатних підтримати підприємства в умовах повоєнного відновлення.

Крім того, особливе значення для економічного відновлення має захист інтелектуальної власності. Права на інтелектуальну власність, патенти, торгові марки та авторські права створюють умови для розвитку інновацій та залучення інвестицій. У свою чергу, формування ефективної правової бази для захисту інтелектуальної власності сприяє залученню технологічних інвестицій та забезпечує стійкість економічних систем України.

Іншим важливим аспектом є інтернаціоналізація українського бізнесу. В умовах глобалізації здатність українських компаній бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку є необхідною для збереження економічних інтересів країни. Підвищення інтелектуального потенціалу шляхом впровадження інноваційних продуктів та послуг дозволяє забезпечити цю конкурентоспроможність, а також зміцнити позиції України на світовій економічній арені.

Для того щоб інтелектуальний потенціал став ефективним механізмом підтримки і захисту економічних інтересів України, необхідна активна роль держави. Державні ініціативи мають бути спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку інновацій, науки і технологій. Це передбачає розробку політик, що підтримують інвестиції в дослідження та розробки (R&D), розвиток стартапів, а також модернізацію освітніх програм,

що відповідають вимогам сучасного ринку праці.

Одним із ключових інструментів є податкові пільги та субсидії для інноваційних підприємств, що займаються високими технологіями. Це дозволяє стимулювати підприємців до розвитку нових ідей та створення технологічних продуктів, що можуть стати важливими конкурентними перевагами на міжнародних ринках. Державні програми, орієнтовані на інтелектуальний розвиток, повинні також передбачати підтримку малих та середніх підприємств, що є основними драйверами інновацій у багатьох країнах.

Важливою частиною відновлення економіки є захист національних інтересів на міжнародному рівні. Справжній інтелектуальний потенціал України можна реалізувати лише в тому випадку, якщо країна здатна ефективно представляти свої інтереси у міжнародних організаціях, як-от Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та інші платформи. Важливо мати належні інструменти для захисту національної економіки від зовнішніх загроз, зокрема нечесної конкуренції або економічних санкцій.

Для України критично важливим є розвиток людського капіталу в повоєнний період. Оскільки інтелектуальний потенціал не існує без висококваліфікованих кадрів, необхідно зосередити зусилля на формуванні та підтримці освітніх і наукових інститутів, що здатні забезпечити країну необхідними кадрами для розвитку інноваційних технологій і бізнесу. Це включає реформу освіти, що має забезпечити підготовку фахівців, які відповідатимуть вимогам сучасного ринку праці; залучення талановитої молоді, що передбачає сприяння розвитку програм для молодих науковців, інженерів та підприємців; створення платформ для постійного навчання і перекваліфікації робочої сили, що дозволить людям адаптуватися до нових вимог економіки.

Зважаючи на це, одним із головних завдань є інтеграція наукових досліджень та виробництва, що дозволяє відразу впроваджувати розроблені технології на практиці. Співпраця між університетами, науковими інститутами і бізнесом допоможе прискорити процес відновлення економіки шляхом активного застосування наукових досягнень у практичній діяльності.

Особливу увагу необхідно приділити сталому розвитку в межах відновлення економіки України. Повоєнний період вимагає не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, але й формування нової економічної моделі, що буде враховувати екологічні виклики та глобальні тренди в сталому розвитку. Інтелектуальний потенціал може стати важливим механізмом для переходу до більш екологічно сталого виробництва зі зменшенням викидів, використанням відновлювальних джерел енергії, а також для розвитку зелених технологій.

Технологічні інновації можуть сприяти розвитку енергоефективних і екологічно чистих технологій у таких галузях, як сільське господарство,

енергетика, будівництво та транспорт. Тому важливо, щоб економічні стратегії на рівні держави орієнтувалися на зелену економіку, збереження природних ресурсів і підвищення якості життя громадян.

Оскільки відновлення України вимагає величезних ресурсів, одним із найважливіших інструментів стане міжнародна співпраця. Інтелектуальний потенціал країни може бути посилений шляхом залучення іноземних інвестицій, участі у міжнародних проєктах, наукових ініціативах і програмах обміну технологіями. Важливо налагодити співпрацю з міжнародними організаціями, щоб забезпечити Україні доступ до передових технологій та знань. Перспективи співпраці з міжнародними науковими центрами, технологічними компаніями та міжнародними фінансовими організаціями можуть сприяти не лише відновленню економіки, але й підвищенню рівня інтелектуального потенціалу в країні. Відкриття нових ринків для українських товарів, розвиток спільних підприємств і технологічних стартапів допоможуть забезпечити сталість економічного зростання України в майбутньому.

Інтелектуальний потенціал має не лише економічне значення – він важливим елементом національної безпеки України в повоєнний період. Однією з ключових складових є захист національних інтересів через науково-економічну та технологічну незалежність. Інтелектуальні ресурси можуть стати основою для розвитку новітніх оборонних технологій та стратегії кібербезпеки, що є надзвичайно важливими в умовах сучасних загроз та воєнних викликів. Механізм інтеграції інтелектуального потенціалу в національну безпеку включає розробку інноваційних оборонних технологій, як-от нові види зброї, засоби розвідки та захисту, дослідження та технології для боротьби з кіберзагрозами, інтелектуальну підтримку економічної оборони. Розвиток вітчизняної оборонної промисловості на базі наукових розробок дозволить Україні значно підвищити свою безпеку. Захист інформаційної інфраструктури, критично важливих даних і систем є важливим завданням для підтримки економічної стабільності та захисту від зовнішніх впливів. Інтелектуальний потенціал у цій галузі дозволяє створювати стійкі системи та передові технології для боротьби з кіберзагрозами.

В умовах війни чи післявоєнної відбудови країни важливу роль відіграє стратегічне планування та аналіз даних для розробки економічних стратегій, що забезпечують стабільність і захист національних інтересів. Використання інтелектуальних ресурсів для прогнозування економічних процесів допоможе уникнути ризиків і максимізувати національні вигоди [22].

Для інтеграції інтелектуального потенціалу в повоєнну відбудову важливо створювати інтелектуальні центри та науково-технологічні кластери, що стануть осередками інновацій та розвитку. Такі центри забезпечуватимуть єдину платформу для взаємодії науковців, інженерів, підприємців та державних органів. Із-поміж їхніх завдань слід виокремити:

- акумуляцію інтелектуальних ресурсів шляхом розвитку освітніх програм і курсів для підвищення кваліфікації;

- створення стартапів та підтримку інноваційних ініціатив, що стимулюватимуть розвиток нових технологій та економічних моделей;
- розвиток екосистеми інновацій, що охоплюватиме наукові дослідження, стартапи, державні інвестиції та міжнародну співпрацю.

Ці кластери допоможуть не тільки зібрати необхідні інтелектуальні ресурси для розвитку, але створити умови для формування нових ринків і бізнес-моделей, здатних забезпечити стійкий економічний розвиток після війни.

Відновлення інфраструктури є критично важливим завданням для повоєнної України. Але необхідно не лише відновлювати те, що було зруйновано, а й створювати нову, більш ефективну та інноваційну інфраструктуру, здатну адаптуватися до сучасних викликів. Інтелектуальні рішення для відновлення інфраструктури можуть передбачати:

- модернізацію енергетичних систем із використанням відновлювальних джерел енергії, що сприятиме енергетичній незалежності;
- цифровізацію транспортних мереж, що дозволить ефективніше управляти логістичними потоками, знизити витрати та підвищити ефективність;
- впровадження інтелектуальних систем управління містами «розумні міста» із автоматизованими системами для керування ресурсами, енергоспоживанням і транспортом.

Інноваційні підходи до відновлення інфраструктури дозволять знизити витрати на реконструкцію, підвищити якість обслуговування громадян і створити умови для економічного зростання.

Інтелектуальний потенціал є важливим інструментом для підтримки соціальної стабільності після війни. Відновлення країни має супроводжуватися не лише економічними змінами, але й соціальними ініціативами, що допоможуть людям адаптуватися до нових умов життя. Інтелектуальні рішення сприятимуть:

- розвитку системи соціальних послуг у сферах охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги;
- психологічному відновленню населення, зокрема шляхом створення програм підтримки для ветеранів, біженців та постраждалих від війни;
- інтеграції молоді та жінок в економічний процес за допомогою розвитку освітніх і професійних програм, що нададуть їм доступ до нових можливостей на ринку праці.

Ці ініціативи допоможуть зберегти соціальну гармонію і стабільність у країні, забезпечуючи підтримку для всіх верств населення.

Ще одним важливим аспектом розвитку інтелектуального потенціалу є ефективне використання інтелектуальної власності. Україна має значний потенціал у сфері наукових досліджень та інновацій, тому захист і комерціалізація інтелектуальної власності стануть важливими складовими економічного відновлення та зміцнення національних інтересів. Для цього

необхідно внести відповідні зміни у законодавство, що сприятимуть розвитку інтелектуальної власності, зокрема стосовно наукових винаходів, патентів, авторських прав і торгових марок. Держава повинна створити юридичні та економічні умови, котрі дозволять вітчизняним підприємствам активно захищати свої інновації на міжнародних ринках. Водночас важливо забезпечити співпрацю між науковими установами, урядом і бізнесом для стимулювання інвестицій в інтелектуальні ресурси, що дозволять створювати нові технології та продукти, котрі можна експортувати. Крім того, для забезпечення ефективного використання інтелектуальної власності необхідно розвивати освітні програми для молодих інноваторів і підприємців, щоб вони могли зрозуміти принципи захисту та комерціалізації інтелектуальної власності. Інвестування в розвиток цієї сфери дасть змогу Україні створити потужний інтелектуальний ресурс, що буде сприяти економічному зростанню.

Сучасний світ неможливо уявити без розвитку цифрових технологій. Україна, зважаючи на високий потенціал в ІТ-галузі, має величезні перспективи щодо цифровізації економіки. Інтелектуальний потенціал у цій сфері дозволяє Україні бути конкурентоспроможною на світовому ринку високих технологій, адже ІТ-сектор має велику здатність до інновацій і створення продуктів, що користуються попитом в усьому світі. Розвиток цифрових платформ та інтелектуальних технологій, як-от штучний інтелект, блокчейн та інтернет речей, дасть змогу Україні не лише відновити економіку, а й стати важливим гравцем на світовій арені цифрових технологій. Створення національних інноваційних кластерів і програм для підтримки стартапів у сфері інформаційних технологій дозволить залучати інвестиції, а також сприяти реалізації найсучасніших технологічних розробок.

Інтелектуальний потенціал у контексті цифрових технологій може допомогти в таких напрямках, як цифровізація державних послуг, що зменшить бюрократичні бар'єри та покращить ефективність адміністрування, а також у розвитку інтелектуальних мереж для оптимізації виробничих процесів, роботи транспорту та енергетичних систем.

Важливою частиною розвитку інтелектуального потенціалу України є міжнародний обмін знаннями та технологіями. Повоєнний період вимагає інтеграції країни у світову економіку на нових засадах, тому активна співпраця з міжнародними науковими, технологічними і бізнес-структурами є необхідною для інтеграції інтелектуального потенціалу в глобальні процеси. Участь у міжнародних наукових проєктах та програмах, як-от Horizon Europe, надасть Україні доступ до передових технологій, можливість співпраці з провідними науковими центрами і технологічними компаніями. Це дозволить не лише здобувати нові знання, а й активно впроваджувати їх в економіку. Інтеграція в міжнародні мережі та альянси допоможе створити нові платформи для інновацій, що сприятиме конкурентоспроможності України на глобальному ринку. Для цього важливо впроваджувати новітні практики у сфері інноваційного менеджменту та науково-технічної співпраці задля

збільшення обсягу експорту технологічних продуктів.

Інтелектуальний потенціал є однією з головних рушійних сил відновлення і захисту економічних інтересів України в повоєнний період. Завдяки знанням, інноваціям, технологіям та людським ресурсам Україна має потенціал для ефективного подолання економічних труднощів і створення стабільної основи для сталого розвитку. Важливими стратегіями є інвестування в освіту, науку та інновації, використання цифрових технологій, розвиток стартапів, а також активна міжнародна співпраця. Практики, спрямовані на захист економічних інтересів через інтелектуальну власність та інтернаціоналізацію бізнесу, є ключовими для досягнення економічної стійкості та прогресу України в умовах глобальних змін.

Успішне використання інтелектуального потенціалу потребує не тільки стимулювання інновацій і наукових розробок, але й розбудови відповідної інфраструктури, правової та економічної підтримки, котра дозволить забезпечити ефективну комерціалізацію та захист інтелектуальних продуктів.

Найбільш ефективними стратегіями для цього є розвиток освітньої системи, орієнтованої на інновації та науку; підтримка стартапів та інноваційних підприємств через інвестиції, податкові пільги та технічну підтримку; використання цифрових технологій та штучного інтелекту для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності економіки; створення науково-технологічних кластерів та інтеграція в міжнародні наукові мережі для обміну знаннями та технологіями; розвиток стратегії цифровізації державних послуг та інфраструктури, що дозволить створити ефективні та прозорі економічні та соціальні системи.

Відновлення економіки України після війни залежить не тільки від матеріальних ресурсів, але й від уміння ефективно використовувати інтелектуальний потенціал нації. Зважаючи на ці чинники, можна впевнено стверджувати, що Україна має великі перспективи на шляху до сталого розвитку та процвітання в майбутньому.

Одним із важливих аспектів розвитку інтелектуального потенціалу є інтелектуальна мобільність – здатність вітчизняних науковців, фахівців і молодих талантів працювати не тільки в Україні, а й за кордоном, обмінюючись досвідом і технологіями. В умовах повоєнного відновлення важливо забезпечити таку мобільність шляхом активної участі українських фахівців у реалізації міжнародних наукових і технологічних ініціатив, а також допомогти заохоченню кращих світових експертів та інвесторів. Створення програм повернення інтелектуальних кадрів сприятиме не тільки залученню в Україну талановитих фахівців, а й розвитку вітчизняної науки, технологій та підприємництва. Ініціативи з підтримки наукової мобільності, стажувань, міжнародних наукових обмінів допоможуть зберегти і збільшити інтелектуальний капітал країни.

Ключовим чинником ефективного розвитку інтелектуального потенціалу є державна політика в галузі науки, освіти та інновацій. Задля

забезпечення системної підтримки інтелектуальних ініціатив необхідно вживати заходів, спрямованих на створення сприятливого середовища для науково-технічних розробок та інновацій. Важливими кроками у цьому напрямі є інвестиції в освіту та розвиток науково-дослідницької діяльності за допомогою державних грантів та програм фінансування; розробка та впровадження національних стратегій інноваційного розвитку, що поєднують наукові та індустріальні інтереси; стимулювання приватно-державного партнерства, котре допоможе залучити фінансування та забезпечити інтеграцію наукових розробок у реальний сектор економіки.

Завдяки підтримці з боку держави, а також ефективним інвестиційним та законодавчим ініціативам, країна зможе повністю реалізувати власний інтелектуальний потенціал і посилити своє стратегічне становище.

Отже, інтелектуальний потенціал є надзвичайно важливим для підтримки економічних інтересів України в повоєнний період. Його ефективне використання сприятиме не лише швидкому відновленню країни, а й створенню стійкої, інноваційної економіки, здатної до самостійного розвитку в умовах глобальних змін. Стратегії, інструменти та практики підтримки і захисту економічних інтересів, що базуються на інтелектуальному потенціалі, допоможуть Україні стати конкурентоспроможною на міжнародному рівні та реалізувати свої національні інтереси в усіх сферах – від технологій і науки до національної безпеки та соціальної стабільності.

Основними шляхами реалізації інноваційного потенціалу є:

- розвиток освітніх та наукових інституцій для забезпечення підготовки кадрів, які працюватимуть у нових економічних реаліях;
- інвестування в інновації та високі технології, а також створення сприятливих умов для розвитку підприємництва;
- міжнародна співпраця в науково-технічній сфері, обмін знаннями та технологіями з іншими країнами;
- забезпечення захисту інтелектуальної власності та комерціалізація наукових розробок, що дозволить Україні зберегти та примножити власні інтелектуальні ресурси;
- цифровізація економіки та державних послуг, що дозволить підвищити ефективність управління та зробити економіку більш прозорою та стійкою до зовнішніх викликів.

Таким чином, інтелектуальний потенціал України в повоєнний період виступає не тільки як важливий ресурс для відновлення економіки, але й як основа для формування сучасної, інноваційної, соціально відповідальної та безпечної держави. Відновлення інфраструктури, захист економічних інтересів, розвиток національної безпеки, створення інтелектуальних центрів і кластерів, а також використання інтелектуальних рішень для соціальної стабільності є необхідними складовими цього процесу. Водночас державні політики, спрямовані на інвестування в освіту, науку та інновації, а також активна міжнародна співпраця з іноземними партнерами допоможуть Україні

використати власний інтелектуальний потенціал для сталого розвитку та успішної інтеграції в глобальну економіку.

Повоєнний період для України є важким, але водночас надзвичайно важливим для реалізації потенціалу нації. Використання інтелектуальних ресурсів у різних сферах дозволить країні не лише відновити свою економіку, а й зайняти гідне місце поміж передових держав світу.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Khaminich S., Heti K. The knowledge economy as a factor for enterprise development in management system. *Philosophy, economics and law review*. 2023. Volume 1. No. 1. P. 103–115.
3. Плаксюк О., Панкова Л. Капіталізація інтелектуального потенціалу: освітньо-управлінський аспект. *Academy review*. 2024. № 1 (60). С. 36–49.
4. Хамініч С. Ю. Основні тренди освіти в системі економіки знань. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2023. № 5. URL : <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-5-8886>.
5. Собко О. М., Крисоватий І. А. Оцінювання впливу інтелектуального потенціалу на розвиток інноваційного підприємництва в Україні. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 31. № 2. С. 62–69.
6. Сопілко І. М., Череватюк В. Б. Young teachers and students – intellectual potential of modern legal science. *Scientific Works of National Aviation University. Series: Law Journal «Air and Space Law»*. 2019. Vol. 2 No. 51. P. 188–194. URL : <https://doi.org/10.18372/2307-9061.51.13798>
7. Ступнікер Г. Л., Бабенко В. А. Інтелектуальний потенціал як ключовий чинник формування інтелектуального капіталу зовні України. *Економічний простір*. 2021. Т. 165. С. 91–95. URL : <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-16>.
8. Островська Г., Андрушків Б., Ціх Г., Бойчик І., Ставнича Н. Формування пріоритетів розвитку інтелектуального потенціалу в умовах становлення економіки, заснованої на знаннях. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2022. Т. 1. № 42. С. 415–427. URL : <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3561>.
9. Ostrovska H. Y., Maliuta L. Ya., Sherstiuk R. P., Lutsyuk I. V., Yasinetska I. A. Development of intellectual potential at systematic paradigm of knowledge management. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2020. No 4. P. 171–178.
10. Ключ Ю., Сивочка В. Соціально-економічний розвиток освітньої сфери як запорука забезпечення інтелектуального капіталу регіону. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 6 (06). С. 97–103. URL : <https://doi.org/10.32782/dees.6-18>
11. Хамініч С. Ю. Інноваційні методи управління в соціально-орієнтованій системі підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Вип. 2 (39). URL : https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/39_2023/11.pdf.
12. Хамініч С. Ю., Полякова С. В. Використання штучного інтелекту в судовій експертизі: можливості та виклики. *Актуальні питання призначення та проведення судових економічних експертиз в сучасних умовах : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 груд. 2024 р.)*. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2024. С. 164–168.
13. Zelinska H., Andrusiv U., Simkiv L. Knowledge economy: trends in the world and analysis of Ukraine. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*. 2020. No. 7 (1). P. 30–37.
14. Стефанишин О. В., Лисяк Л. В., Качула С. В. Пріоритетні напрями фінансування

людського потенціалу у процесі модернізації економіки України. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8187>.

15. Дацій Н. В. Управління інтелектуальним потенціалом як нова парадигма сталого розвитку публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 64–69.

16. Ревак І. О. Інтелектуальний потенціал нації як чинник зміцнення науково-технологічної безпеки України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Економіка»*. 2010. № 1. С. 109–117.

17. Дорошенко В. Розвиток інтелектуального потенціалу підприємства: інноваційні зміни та цифровізація. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки*. 2024. Т. 328. № 2. С. 240–246. URL : <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-31>.

18. Зюзя А. О. Методичні підходи до оцінки інтелектуального потенціалу як важливий чинник його ефективного використання в національній економіці. *Економічний простір*. 2021. Т. 165. С. 76–81. URL : <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-13>.

19. Мельник В. І. Формування інтелектуального потенціалу інноваційного розвитку економіки України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2024. № 1–2 (88–89). С. 21–33.

20. Ареф'єва О. В., Коваленко Н. В., Андрієнко М. М. Інтелектуальний потенціал як основний чинник інноваційного розвитку підприємства. *Економічний вісник*. 2023. № 1. С. 157–163.

21. Довженко В. А., Лазаренко В. В. Управління інтелектуальним потенціалом національної економіки. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 78–83.

22. Бринзело Д. О., Хамініч С. Ю. Інтелектуальний потенціал як компонент економічної безпеки держави. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 269–271.

Розділ 3

ПРОГНОЗ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Протопопова Наталія, старший викладач

3.1. Прогнозування економічного розвитку України в посткризовий період

Прогнози економічного розвитку формуються під впливом різноманітних чинників, які поділяються на внутрішні (контрольовані урядом та суспільством) і зовнішні (залежні від глобальних тенденцій та взаємодії з іншими країнами).

Ключові чинники, які впливають на прогнози економічного розвитку України (табл. 1):

Таблиця 3.1.1

Внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на прогнози економічного розвитку України

Внутрішні чинники	
Політична стабільність	Впевненість у прогнозах залежить від стабільності уряду, злагодженості між гілками влади та відсутності конфліктів всередині країни. Наприклад, реформи у правовій системі та боротьба з корупцією є важливими для залучення інвестицій.
Ефективність реформ:	Залежить від швидкості та якості реалізації змін у сфері судочинства, енергетики, освіти та охорони здоров'я. Наприклад, реформа децентралізації вже сприяла збільшенню інвестицій у регіони.
Стан інфраструктури:	Відновлення транспортної, енергетичної та комунальної інфраструктури безпосередньо впливає на економічну активність. Успішні приклади включають програми «Велике будівництво», що покращили дорожню мережу.
Людський капітал:	Освіченість населення, рівень кваліфікації робочої сили та зменшення відтоку спеціалістів впливають на продуктивність економіки. Наприклад, програми повернення українських ІТ-фахівців мають позитивний ефект.
Бюджетно-податкова політика:	Стабільна податкова система та зменшення навантаження на бізнес сприяють економічному росту. Наприклад, програма пільгового кредитування «5-7-9%» підтримує малий бізнес.
Рівень цифровізації:	Впровадження цифрових технологій у державне управління та бізнес-процеси знижує адміністративні бар'єри та підвищує ефективність.

Зовнішні чинники	
Глобальна економічна кон'юнктура:	Світова економіка, рівень попиту на український експорт (зерно, метал), та ціни на енергоносії впливають на прогнози. Наприклад, підвищення цін на зерно на міжнародних ринках позитивно вплинуло на аграрний сектор у 2022-2023 роках.
Міжнародна торгівля та інтеграція:	Рівень економічної інтеграції України в світові ринки. Наприклад, угода про Асоціацію з ЄС створила нові можливості для експорту.
Геополітична ситуація:	Конфлікти, економічні санкції або військові ризики можуть суттєво впливати на залучення інвестицій і прогноз зростання.
Доступ до міжнародних фінансових ресурсів:	Співпраця з МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними організаціями створює фінансові можливості для стабілізації економіки.
Зміни клімату та екологічні виклики:	Умови клімату можуть впливати на сільське господарство, а вимоги ЄС до екологічної трансформації вимагають адаптації промисловості.
Технологічний прогрес:	Глобальні тенденції у технологіях створюють нові можливості для України в секторах ІТ, відновлювальної енергетики та інновацій.

Прогнози є складною взаємодією цих чинників, а саме:

1. Високий рівень корупції може знижувати ефективність навіть найбільш перспективних реформ.

2. Водночас співпраця з міжнародними донорами сприяє залученню капіталу, але залежить від виконання зобов'язань щодо реформ.

Для забезпечення точності прогнозів важливо враховувати динаміку цих чинників, їхню взаємозалежність та вплив на різні сектори економіки.

У посткризовий період Україна зіткнеться з низкою викликів, але також матиме унікальні можливості для відновлення та трансформації своєї економіки. Прогноз економічного розвитку може базуватися на таких ключових аспектах:

1. Відновлення промисловості та експорту: сектори сільського господарства, металургії та ІТ залишатимуться рушіями економіки. Наприклад, аграрний експорт України вже займає провідні позиції на світовому ринку, забезпечуючи понад 40% валютних надходжень. Важливо відзначити проекти, як-от «Програма експортерів України», спрямована на підтримку малих і середніх підприємств у виході на міжнародні ринки.

2. Інфраструктурні інвестиції: відбудова пошкодженої інфраструктури (дороги, мости, залізнична мережа) сприятиме розвитку логістики. Прикладом є проект «Велике будівництво», який раніше довів свою ефективність і може бути розширений у посткризовий період.

3. Інноваційний розвиток: очікується посилення ролі високих технологій. Стартапи, як-от Grammarly, Petscube чи GitLab, які вже визнані на світовому рівні, демонструють потенціал України як технологічного хабу.

4. Глобальна інтеграція: угоди про вільну торгівлю з країнами ЄС та G7 відкривають нові ринки для української продукції. Наприклад, після початку безмитної торгівлі з ЄС у 2022 році обсяг експорту сільськогосподарської

продукції збільшився на 34%.

5. Диверсифікація енергетики: зниження залежності від викопного палива та розвиток зеленої енергетики. Прикладом може слугувати проект з будівництва вітрової електростанції у Запорізькій області, яка забезпечує електроенергією тисячі домогосподарств.

Посткризовий період є ключовим етапом у відновленні економіки України, який закладає основу для подальшого сталого розвитку. Особливу увагу буде приділено подоланню наслідків військових руйнувань, стабілізації макроекономічних показників і створенню умов для довгострокового зростання.

Військові дії призвели до масштабного руйнування транспортної, енергетичної та комунальної інфраструктури. Основне завдання – реконструкція доріг, мостів, залізничних вузлів, енергомереж та водопостачання.

У перші роки після кризи очікується залучення коштів міжнародних фінансових організацій, таких як ЄБРР, Світовий банк і грантових програм ЄС, для відновлення критичної інфраструктури.

Створення сучасних логістичних вузлів та мультимодальних транспортних центрів забезпечить інтеграцію України до глобальних ланцюгів постачання.

Особлива увага буде приділена диверсифікації економіки, зокрема розвитку високотехнологічних секторів, таких як ІТ, біотехнології та зелена енергетика.

Інвестиції в інноваційні проекти сприятимуть створенню нових робочих місць і зменшенню залежності від традиційних експортних товарів, таких як сировинні ресурси.

Підтримка бізнесу може включати: розробку програм для малого та середнього бізнесу (МСБ) стане важливим інструментом для стимулювання економічної активності.

Програми, як-от «5-7-9%», забезпечать доступ до пільгових кредитів, що дозволить підприємцям відновлювати свої виробничі потужності, створювати нові підприємства і сприяти економічному зростанню.

Створення бізнес-інкубаторів та акселераторів забезпечить підтримку стартапів, зокрема у технологічному секторі.

Значна увага приділятиметься розвитку транспортної логістики, яка забезпечить збільшення обсягів експорту, особливо в аграрному секторі, металургії та ІТ.

Поглиблення економічної інтеграції з ЄС, Китаєм, Канадою та країнами G7 сприятиме розширенню ринків збуту.

Для сталого розвитку України необхідно забезпечити стабільність на міжнародній арені, оскільки інвестори орієнтуються на політичну прогнозованість і зниження військових ризиків. Геополітична стабільність стане визначальним фактором у формуванні позитивного іміджу України на глобальній арені.

Мінімізація військових ризиків: підтримка обороноздатності країни та

ефективна дипломатія сприятимуть зменшенню геополітичної напруженості. Реалізація миротворчих ініціатив, що залучатимуть міжнародних партнерів, дозволить стабілізувати ситуацію в регіоні.

Розвиток міжнародного партнерства це по-перше: зміцнення співпраці з міжнародними організаціями, такими як ООН, НАТО, ОБСЄ, а також стратегічними партнерами, як-от США, ЄС, Велика Британія.

Укладення нових угод про вільну торгівлю (наприклад, з країнами Азії та Латинської Америки) сприятиме розширенню економічних можливостей.

Укріплення позицій у глобальній економіці: активне просування України як ключового транзитного вузла між Європою та Азією. Використання вигідного географічного положення для розвитку транспортних коридорів і створення стратегічних хабів. Сталий розвиток України залежить від ефективного впровадження реформ, які забезпечать прозорість, ефективність та конкурентоспроможність економіки.

Антикорупційні реформи: запровадження цифрових платформ, таких як ProZorro, у всіх сферах державного управління. Забезпечення прозорості державних закупівель, автоматизація процесів видачі дозволів і ліцензій.

Судова реформа для України є вельми потрібною: створення незалежної судової системи, яка забезпечить захист прав власності та інвесторів. Реалізація електронного правосуддя для прискорення судових процесів і мінімізації корупційних ризиків.

Реформа судової системи є одним із ключових факторів для покращення бізнес-клімату та залучення іноземних інвестицій в Україну. Від стабільності й передбачуваності судової системи залежить рівень довіри інвесторів до країни, оскільки вона забезпечує захист прав власності, вирішення спорів і прозорість бізнес-середовища.

Основні аспекти впливу судової реформи на інвестиції:

1. Захист прав інвесторів (іноземні інвестори потребують впевненості, що їхні права будуть захищені):

1. Прозорий і незалежний суд зменшує ризик рейдерства, шахрайства та несправедливого розподілу активів.

2. Судові рішення повинні бути передбачуваними, базуватися на законі, а не на політичних чи корупційних впливах (у країнах із сильними судовими системами, таких як Естонія чи Польща, інвестори готові вкладати значні кошти, оскільки відчувають правову захищеність. В Україні реформа судів може створити аналогічний ефект).

2. Зменшення корупційних ризиків (корупція в судовій системі є серйозним бар'єром для інвесторів, оскільки):

1. Високі корупційні ризики збільшують вартість ведення бізнесу.

2. Нemoжливість чесного розгляду спорів створює загрозу втрати активів.

Реформа, яка забезпечить прозорість судових процесів і незалежність суддів, суттєво знизить корупційні ризики (запровадження електронного розгляду справ у судових процесах зменшить контакти між суддями та учасниками справи, мінімізуючи ризики хабарництва).

3. Прискорення вирішення спорів (для інвесторів важливо, щоб бізнес-спори вирішувалися швидко, адже затримки можуть призвести до значних збитків).

1. Запровадження спеціалізованих комерційних судів дозволить скоротити час розгляду справ, пов'язаних із бізнесом, і підвищить якість судових рішень. У Великій Британії спеціалізовані комерційні суди вирішують бізнес-спори у терміни від кількох тижнів до кількох місяців, що є привабливим для інвесторів.

4. Стабільність і прогнозованість. Інвестори зазвичай оцінюють правову стабільність країни, перш ніж ухвалювати рішення про вкладення коштів. Реформа судової системи забезпечить:

1. Постійне застосування однакових правових норм.

2. Виконання рішень судів без необхідності додаткових втручань.

Приклад: у разі виконання судових рішень на основі прозорого законодавства, інвестори готові розглядати Україну як надійного партнера, оскільки ризики несправедливого вирішення спорів будуть зведені до мінімуму.

5. Привабливість для міжнародного арбітражу. Завдяки реформі судів Україна може створити умови для розвитку міжнародного арбітражу:

1. Високоякісна судова система сприятиме тому, щоб інвестори обирали Україну як юрисдикцію для вирішення спорів.

2. Це забезпечить притік капіталу через розвиток юридичних послуг та підвищення довіри до країни.

Таблиця 3.1.2

Очікувані результати судової реформи для інвестицій

Показник	Стан до реформи	Очікуваний стан після реформи
Час вирішення бізнес-спорів	1-3 роки	3-6 місяців
Рівень корупції у судах	Високий	Мінімальний
Відсоток виконання судових рішень	30-40%	80-90%
Індекс верховенства права (Rule of Law)	Низький (130-е місце)	Середній (60-70-е місце)
Рівень залучення інвестицій	\$5-7 млрд/рік	\$10-12 млрд/рік

Додаткові кроки для посилення впливу судової реформи:

1. Прозорий відбір суддів: створення незалежних кваліфікаційних комісій із залученням міжнародних експертів; запровадження відкритих конкурсів для суддів із чіткими критеріями відбору.

2. Цифровізація судів: впровадження системи електронного правосуддя (e-justice) для подання документів, моніторингу справ та отримання рішень.

3. Навчання суддів: проведення тренінгів із міжнародного права,

стандартів захисту інвесторів та вирішення комерційних спорів.

4. Популяризація реформи: інформування міжнародних інвесторів про зміни через форуми, маркетингові кампанії, роботу посольств.

Реформа судової системи є фундаментом для економічного зростання України. Вона забезпечить довіру до державних інституцій, зробить ведення бізнесу передбачуваним та безпечним, а також підвищить конкурентоспроможність України у боротьбі за іноземні інвестиції. За умови повної реалізації реформи очікується збільшення прямих іноземних інвестицій до \$12-15 млрд щорічно до 2030 року.

Реформи в енергетичному секторі повинні включати:

1. Перехід до відновлювальних джерел енергії, зменшення залежності від імпортованих енергоносіїв.

2. Впровадження «зеленої угоди» з ЄС, спрямованої на розвиток вітрової та сонячної енергетики.

Цифровізація економіки:

1. Впровадження електронного документообігу, цифрових сервісів у державному управлінні та економіці.

2. Створення цифрових платформ для залучення інвесторів, моніторингу їхніх проектів і взаємодії з державою.

Навіть після успішної реалізації судової реформи певні ризики можуть залишатися, оскільки ефективність змін залежить від багатьох факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх. Нижче наведено основні ризики, які можуть впливати на результати реформи та на залучення іноземних інвестицій.

1. Неповна незалежність судової системи в Україні має суттєву проблему: незалежність судової системи може залишатися під загрозою через політичний тиск або вплив олігархічних груп. Незалежність судової системи в Україні має низьку ризиків: використання судів як інструменту для захисту приватних чи політичних інтересів; втрата довіри іноземних інвесторів до прозорості системи правосуддя. Відсутність ефективного механізму захисту суддів від зовнішнього тиску може призводити до винесення упереджених рішень у великих комерційних спорах.

2. Корупція в окремих ланках системи має теж проблему: хоча антикорупційні заходи можуть знизити масштаби хабарництва, корупція на нижчих рівнях судової системи може зберігатися. Ризики при цьому наступні: продовження практики «куплених рішень», особливо у місцевих судах; складнощі для малих і середніх інвесторів, які залежать від місцевого правосуддя. Якщо реформа охопить лише вищі судові інстанції, але залишить незмінними місцеві суди, інвестори можуть уникати регіональних проектів.

3. Затримки в реалізації реформи: впровадження реформ може бути повільним через бюрократичні перепони, брак фінансування або політичну нестабільність. Ризики при цьому наступні: інвестори не побачать негайних результатів, що знизить їхню готовність вкладати кошти в Україну; реформовані суди можуть залишитися недоукомплектованими через затримки з добором суддів. Отже, реформа Вищої ради правосуддя в Україні вже мала затримки через проблеми з формуванням конкурсних комісій.

4. Невиконання судових рішень призводить до того, що судова система може працювати прозоро, невиконання судових рішень залишається великою проблемою. Ризики при цьому наступні: підприємства не отримають реальної компенсації чи захисту, навіть якщо виграють справу в суді. Іноземні інвестори уникають юрисдикції, де рішення судів важко реалізувати. У 2022 році в Україні виконання рішень господарських судів становило лише близько 30-40%.

5. Недовіра до реформ серед суспільства полягає в тому, що навіть після реформування судової системи недовіра до її роботи може зберігатися через низький рівень комунікації про досягнення реформ. При цьому існують певні ризики: негативний імідж судової системи може перешкоджати залученню інвесторів, які орієнтуються на громадську думку; суспільний тиск може обмежити незалежність суддів у прийнятті рішень. Треба зазначити, що якщо реформа не враховує потреби прозорого висвітлення результатів, громадськість сприйматиме її як «формальність».

6. Відтік кваліфікованих кадрів. Кваліфіковані юристи та судді можуть залишати систему через складні умови праці, низькі зарплати або відсутність перспектив. Ризики для держави наступні: недостатня кількість суддів для розгляду справ, що призводить до перевантаження судів; зниження якості судових рішень через брак досвіду у нових суддів. В Україні частка вакантних місць у судовій системі в окремі роки сягала понад 20%.

7. Політична нестабільність полягає в тому, що у разі політичних змін або відсутності підтримки реформи новою владою, можливе згортання або ревізія її результатів. При цьому зміна законодавства, що регулює роботу судів, може звести нанівець досягнення реформи. Інвестори не будуть упевнені у довгостроковій стабільності судової системи. Зміни в політичних пріоритетах можуть вплинути на фінансування реформи та її підтримку в парламенті.

8. Регіональні диспропорції полягають в тому, що ефективність судової реформи може бути нерівномірною в різних регіонах. Ризики: інвестори уникатимуть регіонів, де суди залишаються корумпованими або неефективними; регіональні проекти матимуть меншу привабливість через високі ризики.

Можливі шляхи мінімізації ризиків:

1. Прозорість і комунікація: регулярне звітування про прогрес реформи та досягнення у засобах масової інформації.

2. Розширення цифровізації: впровадження електронного документообігу, онлайн-трансляцій судових засідань.

3. Підтримка міжнародних організацій: співпраця з ЄС, Світовим банком, ООН для моніторингу реформ та підвищення стандартів.

4. Підвищення заробітної плати суддів: запобігання корупції через створення гідних умов праці.

5. Фокус на виконанні рішень: реформа виконавчої служби для гарантії реалізації судових рішень.

Судова реформа є важливим кроком до покращення інвестиційного

клімату України, але навіть після її реалізації певні ризики можуть залишатися. Вони пов'язані зі стабільністю системи, корупцією, політичними викликами та диспропорціями в регіонах. Для зниження цих ризиків важливо забезпечити прозоре впровадження реформ, моніторинг їх ефективності та довгострокову підтримку з боку держави та міжнародних партнерів.

Залучення іноземних інвестицій – це стратегічне завдання, яке потребує комплексного підходу, що включає не лише створення сприятливого інвестиційного клімату, але й активну промоцію можливостей України на глобальному ринку. Деталізація стратегій залучення іноземного капіталу:

1. Інституційні реформи для захисту інвесторів. Забезпечення прозорості та передбачуваності правового середовища є ключовим фактором для створення довіри інвесторів:

2. Судова реформа: створення незалежних комерційних судів, які спеціалізуються на розгляді бізнес-спорів, скорочення термінів розгляду справ.

3. Захист прав власності: запровадження електронного реєстру нерухомості та активів, що мінімізує ризики рейдерства.

4. Антикорупційні заходи: продовження роботи антикорупційних органів (НАБУ, САП) та впровадження нових механізмів боротьби з корупцією на місцях. Реформа електронних закупівель через платформу ProZorro вже показала значні результати, дозволивши заощадити понад 30 млрд грн за останні роки. Подібні прозорі системи будуть впроваджені для роботи з іноземними інвесторами.

2. Покращення бізнес-клімату: Україна фокусується на створенні умов, які спрощують ведення бізнесу та роблять країну привабливішою для інвесторів, а саме: податкові стимули: запровадження податкових канікул для нових інвесторів у стратегічних галузях. Пільги для компаній, що інвестують у зелений бізнес, ІТ, переробну промисловість.

1. Спрощення регуляторних процедур (оцифрування реєстрації бізнесу, автоматизація процесу видачі дозволів через платформу «Дія»; скорочення кількості регуляторних перевірок і їх переведення в електронний формат). У 2023 році уряд розробив механізм «єдиного вікна» для інвесторів через платформу UkraineInvest, яка вже супроводжує понад 50 проектів на загальну суму \$2,5 млрд.

3. Інвестиції в інфраструктуру: розвиток транспортної інфраструктури (укладання державно-приватних партнерств (PPP) для модернізації доріг, портів, залізничного транспорту; завершення транспортних коридорів, які з'єднують Україну з ЄС). Індустріальні парки включають створення спеціальних індустріальних зон із готовою інфраструктурою (підведені комунікації, пільговий орендний режим).

Будівництво Індустріального парку «Біла Церква», який вже привернув увагу іноземних інвесторів завдяки прозорим умовам і пільгам.

4. Цільове залучення інвестицій у пріоритетні галузі. Україна має значний потенціал у кількох стратегічних секторах:

1. Агропромисловий комплекс: розвиток переробної промисловості

(переробка зерна, фруктів); інвестиції у зрошувальні системи для підвищення продуктивності.

2. ІТ-індустрія: розширення технологічних хабів, стимулювання стартапів через грантові програми.

3. Зелена енергетика: створення умов для будівництва сонячних та вітрових електростанцій.

4. Машинобудування та оборонна промисловість: залучення інвестицій у виробництво високотехнологічного обладнання. Компанії, такі як Grammarly та Petcube, продемонстрували, що українські ІТ-продукти можуть успішно залучати мільйонні інвестиції на міжнародному ринку.

5. Міжнародна співпраця. Україна активно використовує підтримку міжнародних партнерів: міжнародні фінансові організації: співпраця з МВФ, ЄБРР, Світовим банком для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів; фінансування програм розвитку зеленої енергетики (наприклад, гранти ЄС для зменшення викидів CO₂). Угоди про вільну торгівлю повинні включати: розширення економічних відносин із країнами ЄС, Канадою, Великобританією, Туреччиною та Азією. Сприяння експорту українських товарів повинно бути через спрощення митних процедур. З 2022 року в рамках безмитного експорту до ЄС обсяг поставок української продукції зріс на 34%, що стимулює інвестиції у виробничі потужності.

6. Промоція інвестиційного потенціалу: інвестиційні форуми: (щорічна участь у світових заходах, таких як Давоський економічний форум; організація міжнародних інвестиційних форумів в Україні (наприклад, Ukraine: Invest Now). Рекламні кампанії: проведення маркетингових кампаній на кшталт Ukraine NOW, орієнтованих на просування позитивного іміджу країни. На інвестиційному форумі у Лондоні 2023 року було підписано угоди на суму понад \$1,5 млрд для розвитку транспортної інфраструктури.

Очікувані результати до 2030 року:

1. Залучення капіталу: щорічний обсяг прямих іноземних інвестицій зросте до \$12-15 млрд.

2. Зростання стратегічних галузей: зелена енергетика, ІТ, агропромисловий комплекс забезпечать до 70% нових інвестицій.

3. Створення робочих місць: інвестиційні проєкти дозволять створити понад 1 млн нових робочих місць.

4. Інтеграція у світову економіку: Україна зміцнить свої позиції як важливого партнера для ЄС, Азії та Північної Америки.

Завдяки реалізації цих заходів, Україна має всі шанси закріпитися як привабливий ринок для інвесторів і досягти сталого економічного зростання до 2030 року.

Таким чином, загальні передумови створюють основу для відновлення економіки України, сприяючи її адаптації до нових викликів та інтеграції у глобальні процеси. Важливим є не лише відновлення втрачених можливостей, але й перехід до якісно нової моделі розвитку, заснованої на технологіях, інноваціях та ефективному управлінні.

Протопопова Наталія, старший викладач

3.2. Рекомендації для вдосконалення механізму захисту економічних інтересів

Захист економічних інтересів є одним із ключових чинників стабільного розвитку держави та забезпечення добробуту її громадян. В умовах сучасних викликів, таких як глобалізація, економічна конкуренція, кризи та зовнішні загрози, забезпечення ефективного функціонування механізмів захисту економічних інтересів стає пріоритетним завданням. Це передбачає не лише вдосконалення правової бази, але й впровадження інноваційних інструментів, адаптацію до сучасних економічних реалій та посилення координації між державними інституціями, а саме:

1. Інституційне зміцнення: забезпечення прозорості роботи державних органів. Наприклад, створення антикорупційного порталу, який дозволяє відслідковувати витрати бюджету в реальному часі, як у випадку «ProZorro».

2. Економічна диверсифікація: інвестиції у нові галузі. Наприклад, підтримка стартапів у біотехнологіях через грантові програми від Українського фонду стартапів.

3. Фінансова підтримка бізнесу: надання довгострокових кредитів із низькими ставками. Прикладом може слугувати програма «5-7-9%», яка надає кредити для малих і середніх підприємств.

4. Захист інтелектуальної власності: покращення законодавства для стимулювання винаходів та інновацій. Наприклад, у 2023 році було спрощено процедуру патентування для ІТ-розробок.

5. Розвиток цифрових платформ: створення електронного кабінету платника податків, що значно спрощує взаємодію бізнесу з державою.

Реформи є фундаментом для відновлення та зростання економіки України, особливо у посткризовий період. Вони сприяють створенню сприятливого бізнес-клімату, зміцненню державних інституцій і покращенню конкурентоспроможності економіки. Наведемо ключові реформи, які можуть підтримати економічний розвиток України:

1. Антикорупційна реформа: боротьба з корупцією є критично важливою для відновлення довіри бізнесу та залучення іноземних інвесторів.

Мета: Зменшення корупційних ризиків, забезпечення прозорості державного управління. Інструменти: впровадження платформ електронних закупівель, таких як ProZorro, які забезпечують прозорість і конкурентність державних тендерів. Посилення роботи антикорупційних органів: НАБУ, САП та ВАКС (Вищого антикорупційного суду).

Автоматизація процесів отримання дозволів і ліцензій через систему «Дія». Результати: заощадження державного бюджету через зниження корупційних витрат; зростання довіри міжнародних партнерів та інвесторів.

2. Судова реформа. Реформування судової системи забезпечує верховенство права, захист прав власності та гарантує справедливе вирішення комерційних спорів. Мета: Забезпечення незалежності судової влади, підвищення довіри до судів. Інструменти, які для цього будуть потрібні: створення спеціалізованих комерційних судів для розгляду бізнесових справ; запровадження електронного правосуддя (e-justice) для автоматизації процесів та мінімізації впливу людського фактора; впровадження механізму прозорого відбору суддів із залученням міжнародних експертів.

Результати: скорочення термінів розгляду бізнес-спорів; збільшення інвестиційної привабливості України завдяки захисту прав власності.

3. Податкова реформа. Стабільна та прозора податкова система сприяє розвитку бізнесу та збільшенню доходів державного бюджету. Мета: Зменшення податкового навантаження на бізнес, покращення адміністрування податків. Інструменти, які для цього будуть потрібні: запровадження спрощеної системи податкового адміністрування через електронні сервіси; зниження податкових ставок для малого та середнього бізнесу, пільгове оподаткування для інвестицій у стратегічні галузі; стимулювання детінізації економіки через автоматичний контроль податкових платежів. Результати: підвищення податкових надходжень через розширення бази платників податків; легалізація значної частини тіньового бізнесу.

4. Енергетична реформа. Реформа енергетичного сектора спрямована на підвищення енергоефективності, зменшення залежності від імпортованих енергоресурсів і розвиток відновлювальної енергетики. Мета: Диверсифікація енергоресурсів, інтеграція в енергетичний ринок ЄС. Інструменти, які для цього будуть потрібні: впровадження ринкових механізмів у сфері енергетики (лібералізація цін на газ і електроенергію); стимулювання розвитку «зеленої енергетики» через державні субсидії та партнерські програми з ЄС; розширення програм енергоефективності, таких як «Енергодім». Результати: зростання частки відновлювальних джерел енергії до 25% до 2030 року; скорочення енергетичної залежності від інших країн.

5. Реформа ринку праці. Реформа ринку праці спрямована на зниження безробіття, покращення умов праці та підвищення продуктивності робочої сили. Мета: Підвищення зайнятості, зниження рівня тіньової зайнятості. Інструменти, які для цього будуть потрібні: модернізація трудового законодавства для адаптації до умов сучасної економіки; підтримка перекваліфікації працівників через програми розвитку навичок (reskilling та upskilling); впровадження цифрових платформ для пошуку роботи. Результати: зростання рівня зайнятості до 95% до 2030 року; збільшення продуктивності праці завдяки інвестиціям у людський капітал.

6. Цифровізація економіки. Цифрові технології дозволяють оптимізувати державне управління, зменшити бюрократію та покращити умови ведення бізнесу. Мета: перехід до цифрової економіки. Інструменти,

які для цього будуть потрібні:

1. Платформа «Дія» для автоматизації державних послуг.
2. Цифрові платформи для моніторингу державних витрат і підтримки інвесторів.

3. Розвиток електронної комерції та інфраструктури для IT-індустрії.
Результати:

4. Зниження витрат на державне управління.
5. Зростання IT-сектора, який стане ключовим драйвером економіки.
7. Реформа освіти та науки

Розвиток людського капіталу є важливим фактором для забезпечення сталого економічного зростання.

Мета: Підвищення якості освіти, створення умов для інновацій. Інструменти, які для цього будуть потрібні: розширення програм STEM-освіти; інтеграція університетів із бізнесом для розвитку прикладних досліджень; збільшення фінансування наукових розробок через гранти та державно-приватне партнерство.

Результати: підготовка кваліфікованих кадрів для нових секторів економіки. зростання інноваційної активності в країні.

8. Реформа державного управління. Ефективне управління є основою для реалізації всіх інших реформ. Мета: зменшення бюрократії, підвищення прозорості державного апарату. Інструменти, які для цього будуть потрібні:

1. Оптимізація державних функцій через цифровізацію.
2. Скорочення кількості регуляторних органів та процедур.
3. Впровадження KPI для оцінки ефективності роботи держслужбовців.

Результати: зниження адміністративного тиску на бізнес; підвищення довіри до державних інституцій.

Очікувані результати реалізації реформ можуть бути такі:

1. Економічне зростання: середньорічний приріст ВВП: 5-7% до 2030 року.
2. Збільшення інвестицій: щорічне залучення іноземних інвестицій: 10-12 млрд доларів.
3. Розвиток нових секторів: частка IT і зеленої енергетики у ВВП до 25%.
4. Зменшення безробіття: рівень зайнятості: 95% до 2030 року.

Реалізація цих реформ забезпечить не лише відновлення економіки України, але й створить умови для її конкурентоспроможності на світовій арені.

Наступним кроком необхідно приділити увагу в цьому питанні науки та освіти, як фундаментальних компонентів сталого розвитку, адже саме вони формують людський капітал, стимулюють інновації та забезпечують вирішення глобальних викликів. У сучасному світі економічне зростання, соціальна стабільність та екологічна безпека неможливі без інтеграції

наукових досягнень і якісної освіти у всі аспекти життя суспільства.

Освіта відіграє ключову роль у підготовці кваліфікованих кадрів, здатних працювати в умовах швидкої технологічної трансформації, тоді як наука пропонує рішення для раціонального використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та створення інноваційних технологій.

У контексті сталого розвитку України важливість науки та освіти значно зросла. Виклики, такі як відновлення економіки після кризи, модернізація інфраструктури, розвиток зеленої енергетики та цифровізації, потребують інтегрованого підходу, який базується на знаннях, інноваціях та інвестиціях у людський капітал. Наука і освіта мають потенціал не лише для прискорення розвитку, але й для забезпечення рівності, соціальної згуртованості та збереження екологічної рівноваги.

Таким чином, розгляд ролі науки та освіти у забезпеченні сталого розвитку є ключовим аспектом формування стратегії сталого майбутнього України.

У післявоєнний період наука обов'язково стає основою для економічного та технологічного відновлення країни. Інноваційні розробки допоможуть модернізувати ключові галузі економіки, підвищити продуктивність та забезпечити конкурентоспроможність України на світових ринках.

Відновлення інфраструктури це насамперед наукові дослідження у сфері будівельних матеріалів, енергоефективності та логістики сприятимуть швидкому відновленню зруйнованих об'єктів. В Україні це може бути впровадження інноваційних технологій у будівництві, таких як 3D-друк для швидкого зведення житлових та інфраструктурних об'єктів.

Україна має унікальну можливість перейти до більш екологічних моделей виробництва. Наукові дослідження у сфері відновлювальної енергетики, управління відходами та екологічного землеробства відіграватимуть важливу роль. Наша держава повинна зробити вектор на використання біоенергетичних технологій для виробництва електроенергії та тепла.

Співпраця з міжнародними науковими організаціями та програмами дозволить Україні брати участь у передових дослідженнях і залучати інвестиції в наукові проекти. Участь у грантових програмах ЄС, таких як Horizon Europe, для фінансування досліджень.

Освіта відіграє вирішальну роль у підготовці кадрів для відновлення країни, підвищенні їхньої кваліфікації та адаптації до нових умов ринку праці. Повинно відбуватися відновлення освітньої інфраструктури бо масштабні руйнування навчальних закладів вимагають впровадження нових моделей навчання, таких як змішане або дистанційне навчання. Для втілення цього напрямлення потрібно започаткувати програми щодо створення мобільних шкіл у регіонах, які постраждали від війни.

Освітні програми повинні враховувати потреби відновлення економіки та інтеграцію сучасних технологій у навчальний процес. Для цього повинна бути адаптація навчальних програм: розширення програм з ІТ, робототехніки, зеленої енергетики, що відповідатиме запитам ринку праці.

Післявоєнний період потребує масової перекваліфікації робітників, особливо у сферах будівництва, енергетики та логістики. Тут будуть в нагоді державні програми перекваліфікації для ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб.

Особливий акцент необхідно зробити на STEM-дисциплінах (наука, технології, інженерія, математика), які сприятимуть інноваційному розвитку країни. Як приклад це: створення STEM-центрів при школах і університетах у кожному регіоні.

Взаємодія між науковими установами, освітніми закладами та бізнесом є ключовою для створення інноваційних рішень, які забезпечать стійке економічне зростання. Відкриття технологічних парків та інкубаторів для розвитку стартапів і впровадження нових технологій у виробництво (підтримка стартапів у сферах ІТ, біотехнологій, робототехніки через грантові програми). Партнерство з бізнесом: спільні проекти між університетами та компаніями дозволять студентам отримувати практичні навички, а бізнесу – доступ до інновацій. Потрібно впроваджувати корпоративні лабораторії при університетах, як це зроблено в Ізраїлі та Німеччині.

Інвестиції у фундаментальні дослідження забезпечать довгострокові результати у сфері матеріалознавства, медицини та екології. Приклад: фінансування досліджень у сфері відновлювальної енергетики для розробки технологій, які можуть бути використані на експорт.

Освіта відіграє важливу роль у формуванні соціальної згуртованості та відновленні суспільної довіри. При цьому буде ефективною складовою громадянська освіта: навчання громадян основам сталого розвитку, екологічної свідомості та соціальної відповідальності. Потрібно направити ресурси на впровадження курсів з основ сталого розвитку у школах та університетах.

Забезпечення рівного доступу до освіти для всіх категорій населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб і дітей з постраждалих регіонів. Важливою складовою досягнення цієї мети буде: створення онлайн-курсів і безкоштовних платформ для дистанційного навчання.

Україна може значно виграти від інтеграції у світову наукову та освітню спільноту, що сприятиме обміну досвідом, залученню фінансування та впровадженню інновацій.

Участь українських студентів і викладачів у міжнародних програмах, таких як Erasmus+, сприятиме впровадженню європейських стандартів у освіті.

Залучення закордонних інвестицій у науку: участь українських університетів і наукових установ у міжнародних дослідницьких проектах.

Наука та освіта у післявоєнний період стануть ключовими факторами для відновлення економіки, формування інноваційної екосистеми та забезпечення сталого розвитку України. Інвестиції у ці сфери мають довгостроковий ефект, сприяючи не лише відбудові країни, але й її переходу до нового етапу розвитку, заснованого на знаннях, технологіях і людському потенціалі.

1. Наукові дослідження та інновації: фінансування досліджень у галузі енергетики та екології. Наприклад, у 2022 році українські вчені створили прототип сонячних батарей нового покоління, які мають підвищену ефективність.

2. Інтеграція освіти та бізнесу: спільні освітні програми між університетами та компаніями. Наприклад, співпраця КПІ з компанією Boeing у розробці аерокосмічних технологій.

3. Міжнародна кооперація: українські університети активно співпрацюють із програмами ЄС, як-от Erasmus+, для підвищення якості освіти та обміну досвідом.

4. Освітня реформа: запровадження курсів із сталого розвитку в навчальні програми. Наприклад, у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» запроваджено курс із кліматичних змін для студентів екологічних спеціальностей.

5. Залучення молоді до науки: організація наукових конкурсів і фестивалів, таких як Мала академія наук України, що стимулює школярів до інноваційної діяльності.

STEM-освіта (наука, технології, інженерія, математика) є одним із ключових напрямів підготовки сучасного суспільства до викликів глобалізації, цифровізації та розвитку технологій. Ефективне впровадження STEM-освіти в Україні потребує системного підходу, який включає модернізацію освітнього процесу, створення необхідної інфраструктури, підготовку кадрів та залучення інвестицій.

Ключові напрями для впровадження STEM-освіти в Україні:

1. Модернізація освітньої програми. Актуальність навчальних матеріалів, а саме: включення сучасних технологій, програмування, робототехніки, штучного інтелекту (AI) та аналізу великих даних (Big Data) у шкільні та університетські програми; інтеграція міждисциплінарного підходу, що поєднує різні науки; практичне навчання: створення лабораторій і майстерень у школах та університетах для роботи з реальним обладнанням (3D-принтерами, мікроконтролерами, роботами тощо). Впровадження проєктного навчання, коли студенти працюють над практичними завданнями, пов'язаними з реальними потребами бізнесу чи суспільства. Як приклад можна навести: в Естонії STEM-освіта є частиною державної стратегії. У школах учні вивчають основи програмування з початкових класів, використовуючи ігрові платформи та робототехніку.

2. Створення STEM-інфраструктури повинно включати обов'язково

обладнання, це в першу чергу забезпечення шкіл і вишів сучасним технічним обладнанням (комп'ютери, роботи, хімічні та фізичні лабораторії); доступ до інтернету, а саме: розширення швидкісного інтернету в сільських школах для забезпечення рівного доступу до онлайн-ресурсів. Важливе місце займати повинні STEM-хаби та інкубатори: створення регіональних STEM-центрів, які стануть місцем для навчання, експериментів і стартапів. Для порівняння: у Польщі STEM-хаби співпрацюють із технологічними компаніями, що дозволяє студентам працювати на сучасному обладнанні та отримувати практичний досвід.

3. Підготовка та перепідготовка викладачів може містити: професійний розвиток: проведення тренінгів і курсів для вчителів, щоб вони володіли сучасними технологіями і методиками викладання STEM-дисциплін; співпрацю з міжнародними партнерами для впровадження найкращих практик у підготовці викладачів; Мотивацію викладачів, а саме: підвищення зарплат STEM-викладачам і надання грантів для участі в освітніх проєктах. Треба зазначити, що у США програма «Teach for America» підтримує молодих учителів, які спеціалізуються на STEM, надаючи їм ресурси для розвитку і можливості професійного зростання.

4. Популяризація STEM-освіти повинна включати такі заходи, як: заохочення молоді: (організація конкурсів, олімпіад, хакатонів та фестивалів науки для підвищення інтересу до STEM-дисциплін), залучення відомих вчених, інженерів і підприємців до популяризації науки через лекції та зустрічі зі студентами, залучення дівчат у STEM (розробка програм, спрямованих на збільшення кількості дівчат, які обирають технічні спеціальності). Можна запозичити досвід програми «Girls Who Code» у Великобританії, яка допомагає дівчатам здобувати навички програмування і залучає їх до технічних професій.

5. Співпраця з бізнесом та міжнародними партнерами може включати в себе: розвиток державно-приватного партнерства (залучення технологічних компаній до фінансування STEM-програм та створення спільних освітніх проєктів); проведення стажувань і практики студентів у провідних компаніях; інтеграція міжнародного досвіду (участь у міжнародних програмах, таких як Erasmus+ і грантові проєкти ЄС); запрошення іноземних викладачів і експертів для підвищення якості освіти. Для реалізації даного заходу можна використати досвід Індії: співпраця між ІТ-компаніями в країні та університетами дозволяє створювати програми навчання, адаптовані до потреб ринку праці.

6. Інтеграція STEM у дошкільну та початкову освіту: рання підготовка (включення STEM-елементів у навчання дітей з раннього віку через ігри, прості експерименти та інтерактивні заняття); ігрові методики навчання (використання платформ, таких як LEGO Education, для розвитку інженерного мислення у школярів). Дуже гарний досвід цього впровадження: у Фінляндії інтеграція STEM починається з дитячого садка, де діти за допомогою гри знайомляться з основами програмування та логіки.

7. Державна підтримка STEM-освіти: національні стратегії (розробка державних програм розвитку STEM-освіти на 5-10 років); фінансування (забезпечення постійного фінансування для шкіл і вишів, які реалізують STEM-проекти); гранти та стипендії (надання державних грантів студентам і школярам, які показують успіхи у STEM-дисциплінах). Наразі в Україні ініціатива Малої академії наук України (МАН) сприяє розвитку наукових талантів серед молоді через олімпіади, конкурси та дослідницькі проекти.

Очікувані результати ефективного впровадження STEM-освіти в повоєнний період можуть бути наступні:

1. Збільшення кількості випускників STEM-спеціальностей можна досягти, якщо буде щорічне зростання кількості студентів технічних спеціальностей на 10-15%.

2. Підвищення якості освіти може здійснюватися за рахунок покращення позицій України в міжнародних рейтингах освіти, таких як PISA.

3. Розвиток інноваційної економіки можливо досягти за рахунок зростання кількості стартапів, заснованих випускниками STEM-програм.

4. Скорочення відтоку кадрів може відбуватися лише тоді, коли буде підвищення мотивації молоді залишатися в Україні через створення сучасної освітньої та професійної екосистеми.

Ефективне впровадження STEM-освіти зробить Україну конкурентоспроможною на світовій арені, сприятиме розвитку інновацій та підготовці кваліфікованих кадрів для майбутнього.

Таким чином, впровадження цих рекомендацій та орієнтація на науково-освітній підхід сприятимуть побудові економіки знань та захисту економічних інтересів України у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

У першому розділі монографії “Цифрова трансформація економіки України у повоєнний період” було глибоко проаналізовано роль цифрової трансформації як ключового вектора відновлення й модернізації української економіки в умовах післявоєнного періоду. Результати дослідження доводять, що цифровізація стала не просто інструментом адаптації до нових викликів, а справжнім драйвером системних перетворень в економічному середовищі. Автори підрозділів зосередили увагу на стратегічному потенціалі цифрових технологій, зокрема в контексті формування нової моделі стійкості, інституційної адаптації та інноваційного оновлення.

Застосування цифрових рішень у сфері публічного управління, електронних сервісів, логістики, кібербезпеки та цифрових екосистем бізнесу створює нову парадигму економічного управління, яка базується на прозорості, ефективності та гнучкості. З’ясовано, що цифрова трансформація не є локальним процесом, обмеженим певним сектором, а охоплює весь економічний ландшафт — від державного управління до малих підприємств. Важливо підкреслити, що дослідження довело: впровадження цифрових інструментів прискорює інтеграцію України до європейського та глобального цифрового ринку, відкриваючи нові канали для співпраці, залучення інвестицій і зміцнення позицій у глобальних ланцюгах створення доданої вартості. Зокрема, проаналізовано, як саме бізнес-структури адаптують свої управлінські моделі до нової цифрової реальності. Встановлено, що формування цифрової компетентності управлінців і працівників стає обов’язковим компонентом успішної післявоєнної реконструкції.

Отже, цифрова трансформація є невід’ємним елементом не лише технічної модернізації, але і нової філософії економічного розвитку, яка здатна забезпечити стійкість, конкурентоспроможність і адаптивність економіки України до складних глобальних викликів.

У другому розділі “Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: загальні аспекти” досліджено комплексні підходи до забезпечення економічного розвитку України у поствоєнний період, які включають як стратегічні, так і прикладні аспекти. Обґрунтовано, що моделі повоєнного відновлення повинні базуватися на гнучкому поєднанні ринкових і державних механізмів, а також на залученні людського інтелектуального потенціалу.

У дослідженні продемонстровано, що ключовими факторами економічного зростання виступають інституційна стабільність, науково-технічний прогрес, підтримка інновацій та розвиток підприємництва.

Особливу увагу приділено аналізу моделей повоєнного відновлення, зокрема кейнсіансько-орієнтованим та інституціональним підходам, а також потенціалу стратегічного планування за сценарним методом.

Показано, що Україні потрібна модель з акцентом на проактивну роль держави в регулюванні структурної перебудови, яка має супроводжуватись стимулюванням внутрішнього попиту та експортної активності. У другій частині розділу досліджено інтелектуальний потенціал як основу економічної безпеки та економічного зростання.

Установлено, що людський капітал і його якісні характеристики, включаючи інноваційність, критичне мислення, цифрові компетентності, визначають здатність країни до швидкого адаптування до глобальних викликів. Розкрито важливість формування політик щодо збереження й розвитку інтелектуального потенціалу, зокрема через модернізацію освітньої системи, підтримку досліджень, створення сприятливого середовища для молодих учених і підприємців.

Отже, на основі комплексного аналізу доведено, що ефективна стратегія повоєнного розвитку повинна бути заснована на мультивекторному підході, який включає економічну стабілізацію, інституційну модернізацію, розвиток людського капіталу та стратегічну координацію між державою, бізнесом і науковими колами.

У третьому розділі монографії було здійснено ґрунтовний аналіз інституційних, правових, фінансових та технологічних механізмів реалізації стратегії економічної безпеки в сучасних реаліях України, що переживає трансформаційні виклики повоєнного характеру. Підкреслюється, що ефективне забезпечення економічної безпеки на практиці потребує узгодженого функціонування широкого спектра елементів, зокрема: стратегічного планування, цифрової трансформації, фінансової стабілізації, протидії корупції, зміцнення інституційної спроможності держави, а також розвитку людського капіталу.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що практичні механізми економічного захисту мають будуватися не лише на антикризових інструментах реагування, а й на проактивній логіці випереджувального розвитку. Така логіка передбачає запровадження адаптивних моделей економічного прогнозування, впровадження індикативних систем раннього попередження про загрози, та створення постійно діючих платформ міжсекторної взаємодії — між урядом, бізнесом, громадянським суспільством і міжнародними партнерами.

Особливу увагу в третьому розділі приділено важливості цифрової трансформації державного управління як ключового інструмента забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності рішень, що ухвалюються в сфері економічної політики. Розглянуто приклади використання цифрових реєстрів, геоінформаційних систем,

автоматизованих платформ управління ризиками та штучного інтелекту для виявлення вразливих точок у державних фінансах, логістиці, оборонних замовленнях, у сфері приватних інвестицій. Практика засвідчує, що саме цифрові інструменти дозволяють оперативно реагувати на динаміку загроз, формуючи ефективне середовище для захисту ключових галузей економіки — від енергетики до аграрного сектору.

Таким чином, цілісна аналітична модель, що формується в межах монографії, поєднує стратегічне бачення, прикладну методологію та емпіричний аналіз, забезпечуючи ефективну основу для прийняття управлінських рішень на різних рівнях — від центральних органів влади до локальних спільнот. Одним із найважливіших результатів монографічного дослідження є виявлення потреби в трансдисциплінарному підході до захисту економіки. Такий підхід об'єднує знання з економіки, державного управління, кібербезпеки, права, соціології та інформаційних технологій. У межах цього підходу виробляється нова управлінська культура, що дозволяє не тільки реагувати на кризові явища, а й попереджати їх, створюючи стійке економічне середовище, здатне до саморегуляції та довгострокової ефективності.

Окрему увагу заслуговує аспект територіальної диференціації впровадження цифрових та інституційних змін. Регіональні розриви в Україні залишаються вагомим бар'єром на шляху до збалансованого відновлення, тому запропонована в дослідженні логіка гармонізації регіонального розвитку на основі цифрових платформ, смарт-спеціалізації та публічно-приватного партнерства є надзвичайно актуальною. Визначено, що формування регіональних хабів цифрової трансформації, наукових інкубаторів та індустріальних кластерів може стати каталізатором для диверсифікації економіки, створення нових робочих місць і подолання структурної депресивності окремих областей. Така регіональна політика потребує гнучких механізмів бюджетного фінансування, податкових стимулів та цифрової інфраструктури, які також відображені в рекомендаційній частині дослідження.

Ще одним важливим напрямом є міжнародний вимір повоєнного відновлення України. Автори справедливо акцентують увагу на тому, що питання захисту економічних інтересів не обмежується лише національними рамками. Економічна дипломатія, адаптація до стандартів ЄС, участь у міжнародних фінансових, інвестиційних і безпекових ініціативах є критично важливими для розширення можливостей економіки. Монографія закладає основу для формування стратегічної позиції України в геоекономічному просторі, де цифрова відкритість, технологічна інтеграція та економічна безпека виступають складовими політичного суверенітету й стабільності.

Окремо варто наголосити на тому, що всі зроблені в дослідженні

теоретичні узагальнення та практичні пропозиції можуть лягти в основу оновленої національної стратегії економічного розвитку. Ця стратегія має враховувати реалії війни та потреби повоєнного відновлення, орієнтуватися на використання цифрових інструментів управління, формування стійких ланцюгів постачання, інвестицій у людський капітал, підтримку інноваційного сектору та інтеграцію у глобальні ринки з дотриманням принципів економічної безпеки. Такий системний підхід дозволить не тільки адаптувати економіку України до нових глобальних реалій, але й зробити її флагманом цифрової трансформації у Східній Європі.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що представлена в монографії модель повоєнного розвитку й захисту економічних інтересів України базується на взаємопов'язаних елементах: активному використанні цифрових технологій, посиленні інституційної спроможності, розвитку людського капіталу, підвищенні адаптивності бізнесу до нових умов, ефективному управлінні ризиками та глибокій інтеграції у міжнародне економічне співтовариство. Всі ці компоненти утворюють єдину архітектуру економічного захисту, яка може бути не лише антикризовим інструментом, а й платформою для сталого розвитку та процвітання України в XXI столітті. Монографія має високий потенціал практичного застосування у формуванні державної політики, стратегій регіонального розвитку, оновленні освітніх програм з економічної безпеки та цифрової економіки, а також як наукове підґрунтя для подальших досліджень у сфері повоєнного розвитку України.

Наукове видання

МЕХАНІЗМИ ТА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ
ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ
В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Колективна монографія

Редактор, оригінал-макет – А. В. Самотуга

Редактори:

О. М. Врублевська, Н. В. Леонова, О. Ю. Чижевська

Підп. до друку 23.09.2025. Формат 60х84/16. Друк – цифровий. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 5,46. Обл.-вид. арк. 5,88. Зам. № 05/25-м.

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК № 8112 від 13.06.2024